

Научно-методический центр «ZIAT»
«ZIAT» Ғылыми-әдістемелік орталығы

«ҚАЗІРГІ ҒЫЛЫМ МЕН БІЛІМНІҢ НЕГІЗГІ АСПЕКТІЛЕРІ»
атты қашықтықтан өткізілген Республикалық
магистранттар мен жас ғалымдар
конференциясының материалдар жинағы

Сборник материалов
Республиканской дистанционной конференции
магистрантов и молодых ученых
«КЛЮЧЕВЫЕ АСПЕКТЫ СОВРЕМЕННОЙ НАУКИ И ОБРАЗОВАНИЯ»

**Нұр-Сұлтан қ.,
наурыз 2020**

Научно-методический центр «ZIAT»

«ZIAT» Ғылыми-әдістемелік орталығы

**«ҚАЗІРГІ ҒЫЛЫМ МЕН БІЛІМНІҢ НЕГІЗГІ АСПЕКТІЛЕРІ»
атты қашықтықтан өткізілген Республикалық магистранттар мен жас
ғалымдар конференциясының материалдар жинағы**

**Сборник материалов Республиканской дистанционной конференции
магистрантов и молодых ученых «КЛЮЧЕВЫЕ АСПЕКТЫ
СОВРЕМЕННОЙ НАУКИ И ОБРАЗОВАНИЯ»**

Нұр-Сұлтан қ., наурыз 2020

УДК 004 (063)

ББК 32.973

Б 94

«ҚАЗІРГІ ҒЫЛЫМ МЕН БІЛІМНІҢ НЕГІЗГІ АСПЕКТІЛЕРІ» атты қашықтықтан өткізілген Республикалық магистранттар мен жас ғалымдар конференциясының материалдар жинағы (Нұр-Сұлтан қ., наурыз 2020 жыл) = Сборник материалов Республиканской дистанционной конференции магистрантов и молодых ученых «КЛЮЧЕВЫЕ АСПЕКТЫ СОВРЕМЕННОЙ НАУКИ И ОБРАЗОВАНИЯ» (г.Нур-Султан, март 2020 г.). – НМЦ "ZIAT", 2020. – 71стр.

ISBN 978-601-80479-3-0

Конференция қазіргі ғылым мен білім берудің өзекті мәселелеріне, инновацияларға арналған. Қойылған мақсаттар мен міндеттерге қол жеткізу бойынша белсенді оқу қызметін және барынша тиімділікті қамтамасыз ететін білім беру үдерісін ұйымдастырудың әдістері мен тәсілдері.

Жинақтың мазмұнын Қазақстан жас ғалымдарының ғылыми мақалалары және педагогтарының мақалалары орын алады. Бұл жинақ мамандарға, ғалымдарға және оқытушыларға, магистранттарға және студенттерге арналған.

Конференция посвящена вопросам актуальных проблемам современной науки и образования, инновации. Методы и приемы организации образовательного процесса, обеспечивающие активную учебную деятельность и максимальную эффективность по достижению поставленных целей и задач.

В сборник вошли доклады педагогов и молодых ученых Казахстана. Предназначен для специалистов-практиков, научных и педагогических работников, магистрантов и студентов.

УДК 004 (063)

ББК 32.973

*Мақала мазмұнына жауапкершілік авторларға жүктеледі.
За содержание доклада ответственность возлагается на автора.*

МАЗМҰНЫ/СОДЕРЖАНИЕ

Алжанкулов С.М., Толқумбеков С.М.	4
Қазақстан Республикасында банк қызметінің реттелуінің құқықтық негіздері	
Алжанкулова А.М., Толқумбекова Н.О.	7
Қазақстан Республикасында отбасылық қатынастарының құқықтық реттелуінің мәселелері туралы	
Балтабай Г.Т., Давлетова А.Х.	11
Эффективные формы и методы организации мониторинга качества знаний учащихся	
Бейсенова А.Е., Майсупова И.К.,	15
Нұр-Сұлтан қаласының «Жетісу» саябағында жасыл алқағаштарға экологиялық факторлардың әсерін зерттеу	
Елемесова Ж.М., Муталиева А.Ш.	21
Жоғары сынып оқушыларын ересектік өмірге дайындаудың психологиялық ерекшеліктері	
Жақсылыкова М.Ж., Алжанкулова С.А.	25
Еңбек-мигранттардың құқықтарын реттейтін халықаралық құқықтық негіздері	
Исақұлова А.Т.	29
Білім берудің қазіргі заманғы және тиімді жүйесін құру мәселелері	
Исақұлова А.Т.	32
Қазақстандағы инновациялық дамудың негізі ретінде білім беру саласының қалыптасу ерекшеліктері.	
Каптагаева Н.М., Алжанкулова С.А.	36
К вопросу о правовом регулировании земельных отношений в Республике Казахстан	
Кудайбергенова Н.Е., Ныгметова Б.Д.	39
Шетел тілі сабағында ойын технологиясының тиімділігі	
Манешова Л.С., Каженова Ж.С.	43
1С: Кәсіпорын	
Манешова Л.С., Нурабаева Г.У.	46
«1С: Кәсіпорын» жүйесінің мүмкіндіктері	
Машканов Б.Х., Алжанкулова С.А.	49
Халықаралық гуманитарлық құқықтың кейбір проблемалық аспектілері	
Назаров А.Ж., Омаров Т.Ж.	53
Тасқа салынған суреттердің негізінде оқушылардың көркем шығармашылық қабілетін дамыту	
Нурмуханбетова А.К., Жолмуханова А.Ж.	55
Интернет-маркетингтің кәсіпкерліктегі рөлі.	
Срымбетов Д.О., Мурсалов А.А., Тулембаев А.Н.	59
Применение международного опыта выявления антиконкурентных действий в Республике Казахстан	
Таймурзина Л.С., Утешкалиева А.М.	61
Развитие исследовательских умений как средство формирования ключевых компетентностей учащихся младшего школьного возраста	
Уалиева К.А., Алжанкулова С.	64
Қазақстан Республикасында репатриацияның құқықтық реттелуінің кейбір теориялық және практикалық мәселелері	
Ходжимуратова А.Т., Ратов Б.Т.	68
Месторождение Алпыс в Центральном Казахстане, как яркий пример колчеданно-золото–полиметаллического оруденения.	

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА БАНК ҚЫЗМЕТІНІҢ РЕТТЕЛУІНІҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Алжанкулов Санжар Маратович, 2 курс магистранты
Алматы қ.Д.А. Қонаев атындағы Еуразиялық заң академиясы

Ғылыми жетекші:

Толкумбеков Сейлхан Мырзабекович,
заң ғылымдарының кандидаты

Қазақстан Республикасының банк заңдары Республиканың Конституциясына, ішкі (ұлттық) заңнамасына және Қазақстан ратификациялаған халықаралық келісімдер мен шарттарға негізделеді.

Е.Б. Стародубцеваның пікірінше, банк заңнамасы азаматтық-құқықтық нормалардың жиынтығы ретінде заңнаманың кешенді саласы болып табылады. Бір мезгілде банк заңнамасы банк жүйесінің субъектілері жүзеге асыратын мемлекеттік қаржыны басқару тетіктерін реттейтін жиынтық және қаржы-құқықтық нормалар болып табылады [1, 59].

Г.А. Тосунян, А.Ю. Викулин және А.М. Экмалян сондай-ақ банк заңнамасын банк қызметін кешенді құқықтық реттеу кезінде бірнеше құқық салаларының нормаларын пайдаланатын РФ заңнама жүйесіндегі ерекше құрылымдық білім ретінде кешенді сала ретінде қарастырады [2, 31].

1990 жылдың 25 қазанында Қазақстан Республикасының Жоғарғы Кеңесі қабылдаған Қазақ Кеңестік Социалистік Республикасының Мемлекеттік Егемендігі туралы Декларация Қазақстанның мемлекеттік егемендігінің принциптерін жариялады. Осылайша, Қазақ КСР декларациясының 10-тармағына сәйкес Жоғарғы Кеңеске бағынатын мемлекеттік Ұлттық банк құру, өзінің қаржы-несие жүйесі, мемлекеттік бюджетті дербес қалыптастыру, салық және одақтық-республикалық кеден жүйесін ұйымдастыру құқығы бар. Сондай-ақ Қазақ КСР-нің жалпыодақтық мүліктегі өз үлесіне республиканың үлесіне, оның ішінде Алмаз, валюта қорлары мен Алтын қордағы үлесіне құқығы көзделген.

Қазақстан Республикасының қолданыстағы Конституциясы банк құқығының конституциялық негіздерін қалады:

1) банктік қызметті оған кәсіпкерліктің құқықтық режимін тарату және капитал мен қаржылық қызмет көрсету еркіндігін белгілеу жолымен бағдарламалау. Мемлекет Конституция деңгейінде кейбір ережелер мен принциптерді белгілей отырып, банктік қызмет көрсету саласында кепілдіктер жасайды, олардың арасында экономикалық қызмет еркіндігін, бәсекелестікті, меншіктің барлық нысандарын тең қорғауды және т. б. атауға болады.;

2) банктік құқықтың арнайы нормаларымен (меншік құқығы, ақпарат құқығы, қорғау құқығы және т. б.) шектелуге жатпайтын банктік құқықтық қатынастар субъектілерінің құқықтары мен заңды мүдделері кепілдіктерінің ең төменгі деңгейін белгілеу.);

3) елдің бүкіл аумағында банк қызметін біркелкі құқықтық реттеу үшін негіздер жасау арқылы жүзеге асырылады.

Кез келген елдің банк жүйесі қоғамда болып жатқан экономикалық, саяси және өзге де процестерге елеулі әсер ететін маңызды әлеуметтік кіші жүйелердің бірі болып табылады. Өтпелі кезеңдегі банк секторының мәні тұтастай ел экономикасында ойнайтын рөлге негізделген. Сондықтан әлемнің барлық елдерінде банк қызметі өзі арнайы құрған органдар мен институттардың бақылауында.

Банк қызметін құқықтық реттеудің тиімділігі не тиімсіздігі қоғамдағы істің жай-күйіне, экономиканың даму деңгейіне елеулі түрде әсер етуі, оң да, теріс да салдарға ықпал етуі мүмкін.

Сонымен қатар, түрлі ғылыми зерттеулерге қарамастан, қазақстандық заң ғылымында банк қызметін құқықтық реттеудің тиімділігін арттыру мәселесі жеткілікті зерттелмеген. Банк секторының қызметін жандандыру үшін жағдайларды қалыптастыруға, банк жүйесін экономиканың нақты секторындағы операцияларға қайта бағдарлауға байланысты әзірленбеген мәселелер бар [3, 51].

Банк қызметін қамтамасыз етудің институционалдық негіздері, оның ішінде банк заңнамасының Қазақстан Республикасы заңнамасының басқа салаларымен өзара іс-қимыл мәселелері де өзінің одан әрі зерттеуді талап етеді. Ғылыми заң әдебиетінде және практикада банктердің жұмыс істеуіне байланысты көптеген мәселелерді шешуде мемлекеттің, ең алдымен Ұлттық Банктің рөлін қайта бағалауға жол беріледі. Қазіргі қолданыстағы «Банктер және банк қызметі туралы» ҚР Заңы бірнеше рет өзгертілген және толықтырылған бола отырып, банк қызметінің қазіргі заманғы ерекшелігін және оны іс жүзінде іске асыру кезінде қалыптасатын үрдістерді толық көлемде көрсетпейді.

ҚР Ұлттық Банкінің мәртебесі, оның құзыреті, мемлекеттік басқару органдары жүйесіндегі рөлі мен орны, банк қызметін реттеу нысандары мен әдістері, оның құқықтық шығармашылығы мен құқық қолдану туралы банк заңнамасының ережелерін қайта өңдеуге мұқтаж.

Банк саласына қатысты Қазақстан Республикасындағы Құқықтық саясаттың қабылданған тұжырымдамасының контекстінде екі мән-жай өзекті деп санаймыз: біріншіден, үш белгілі құқық теориясы мен оның түрлері: инкорпорация, шоғырландыру және кодификациялау арқылы банк заңнамасын жүйелеу қажеттілігі.

Көрсетілген қажеттілік банк заңдарының Ұлттық Банктің 500-ден астам нормативтік құқықтық актілерін құрайтындығымен расталады. Бұған Президенттің, Парламент пен Үкіметтің банктердің іс-қимыл саласына қатысты актілерін қосу керек. Сондықтан банк заңдарының ережелерін іске асыру кезінде іс жүзінде заңгерлер жиі банк заңдары мен заңнаманың басқа салаларының нормалары арасындағы қайшылықтарға тап болады. Екіншіден, банк қызметін реттейтін заңнамалық актілерде бланкеттік (сілтемелік) нормалардың көп саны бар, осыған байланысты Ұлттық Банк заңға тәуелді

нормативтік құқықтық актілердің көп санын қабылдауға мәжбүр. Өз кезегінде бұл жағдай құқықшығармашылыққа ведомстволық көзқарасты айқын көрсетеді. Сонда мұндай тәжірибе заңдарды заңға тәуелді актілермен нақты ауыстыруға әкеледі.

Нарықтық қағидаттарға толық көлемде сәйкес келетін банк қызметін осындай заңнамалық реттеуді қамтамасыз ету қажеттілігі клиент пен банк арасындағы тең құқықты қатынастарды орнатуға, Әлемдік Банк практикасында жалпы қабылданған банктік қызметтердің жаңа түрлерін дамытуға ықпал етуі мүмкін.

Заң әдебиетінде және заңнамада банк қызметін құқықтық реттеуге, бұл үшін құқықтық құралдар мен тетіктерді пайдалануға белгілі бір тәсіл жоқ. Банктер мен банк қызметі туралы заңнама қазір Қазақстанда неғұрлым серпінді және осының салдарынан тұрақсыз болып табылатынын айтуға болады. Мысалы, «Банктер және банк қызметі туралы» ҚР Заңының 30-бабында жалпы алғанда бес заң бойынша түрлі түзетулер, өзгерістер мен толықтырулар енгізілді [1]. Бірақ тіпті Қолданыстағы редакция көптеген теориялық даулар мен пікірталастар тудырады.

Ең алдымен, бұл реттелетін қатынастардың күрделілігімен, оларды талдау үшін қолданыстағы банк заңнамасының ережелерін ғана емес, сонымен қатар мемлекет пен құқық теориясын, конституциялық, әкімшілік, азаматтық және қаржылық құқық сияқты ғылымның аралас салаларының қорытындыларын пайдалану қажеттілігімен түсіндіріледі. Банк қызметін осындай зерттеу кешенді сипатта болуы тиіс.

Сондықтан да Қазақстан Республикасындағы банк қызметін құқықтық реттеу мәселелерін жалпы теориялық тұрғыдан қарау қажет. Осы мәселелер бойынша нормативтік актілер мен құқықты қолдану актілері банк жүйесінің неғұрлым тән белгілерін, оның күшті және әлсіз жақтарын көрсетеді, оның проблемаларына назар аударады. Мұндай тәсіл тиісті ақталған және негізделген.

Әдебиет:

1. Стародубцева Е.Б. Основы банковского дела. - М.: ИНФРА-М, 2005. - 256 с
2. Гражданско-правовое регулирование банковской деятельности. Учебное пособие / Под. ред. проф. Е.А. Суханова. - М.: ЮрИнфо, 1994. – 271 с.
3. Жусупов А.Д. Теоретические вопросы совершенствования банковского законодательства в Республике Казахстан // Вестник КарГУ. - 2017. - № 2. – С. 51-57.
4. 1995 жылғы 31 тамыздағы «Қазақстан Республикасындағы банктер және банк қызметі туралы» Қазақстан Республикасының Заңы // <http://adilet.zan.kz/kaz>

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ОТБАСЫЛЫҚ ҚАТЫНАСТАРЫНЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕТТЕЛУІНІҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ ТУРАЛЫ

Алжанкулова Ажар Маратқызы, 2 курс магистранты
Алматы қ.Д.А. Қонаев атындағы Еуразиялық заң академиясы

Ғылыми жетекші:
Толкумбеков Сейлхан Мырзабекович,
заң ғылымдарының кандидаты

Отбасы құқығы неке-отбасы қатынастарындағы жеке мүлдітік емес және мүлдітік қатынастарды реттейтін құқық саласы болып табылады. Әрбір елде ұлттық, сондай-ақ халықаралық заңдардың нормаларымен белгіленген өз ерекшеліктері мен қалыптасқан тәсілдері бар. Осыған орай, біздің зерттеу Қазақстан Республикасында отбасылық құқықтың болуы мен сапасын анықтауға бағытталған, өйткені қазіргі уақытқа дейін бұл мәселе азаматтық құқық ғылымындағы жеке сала ретінде отбасылық құқықтың дербестігі және отбасы институтының тиімді нормаларын құрудағы оның рөлі бөлігінде пікірталас болып табылады.

Отбасы құқығына қатысты ресейлік және шетелдік өркениеттер тарапынан түрлі пікірлер бар екенін атап өткен жөн. О.С. Иоффенің пікірі бойынша отбасы құқығы құқықтың дербес саласы болып табылмайды [1]. Сонымен қатар, М.В. Антакольскаяның отбасы құқығы азаматтық құқық саласы ретінде қарастыру қажет деген пікір айтуда [2]. Мұндай пікірді зерттеушілердің көпшілігі ұстанады, өйткені олардың басым бөлігі отбасылық құқықты жеке кіші жүйе ретінде азаматтық құқық жүйесіне жатқызады. Отбасы құқығы кешенді сипатқа ие болатын өзге пікір болған, бірақ қазіргі кезеңде бұл тәсіл қолайлы емес деп саналады.

Сонымен қатар, әлемнің көптеген елдерінде отбасы құқығы сияқты сала мүлдем жоқ, оларда әдетте азаматтық-құқықтық әдіс отбасылық қатынастарды құқықтық реттеу әдісі болып табылады. Отбасылық-құқықтық әдіс императивті рұқсат беруші болып табылады: оған сәйкес, отбасылық қатынастарды басқаратын және осы құқықтық қатынастарға қатысушылардың белгілі бір құқықтарын беретін нормалар отбасылық құқықта басым болады, алайда бұл құқықтардың мазмұны императивті немесе бір мағыналы анықталады.

Қазақстан Республикасында отбасылық құқық конституциялық құқық нормаларымен белгіленген, ҚР Конституциясының 27-бабының 1, 2, 3 - тармақтары бөлігінде: неке және отбасы, ана, әке және бала мемлекеттің қорғауында болады; ата-аналардың табиғи құқығы мен міндеті-балаларды қамқорлық және тәрбиелеу болып табылады; ал мүлдем жас және еңбекке қабілетті балалардың өздерінің еңбекке жарамсыз ата-аналарына қамқорлық жасау міндеті [3]. Олар мемлекеттің отбасылық саясатының негізгі бағыттарының негізіне алынды және заңмен бекітілді.

Отбасы құқығы негізінде 2011 қабылданған «Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы туралы» ҚР Кодексі жатыр, ол отбасы мүшелері мен жалпы қоғам үшін маңызды неке-отбасылық қатынастарды реттейді және олардың құқықтары мен мүдделерін қорғауды қамтамасыз етеді. Бұл кодекс кодификацияланған нормативтік құқықтық акт болып табылады, дәл осы отбасы заңнамасын жетілдіру тұрғысынан, қазіргі кезеңде отбасы құқығына қатысты барлық қолданыстағы актілерді жүйелендіруді қамтамасыз етті [4].

Бұл ретте, Қазақстанның отбасылық заңнамасы осы неке туралы кодекстің нормаларымен шектелмей, сонымен қатар бірқатар нормативтік-құқықтық актілерді қамтитынын атап өткен жөн, олардың арасында ең маңыздысы келесі заңдар болып саналады:

- «Ұлты қазақ азаматтардың тегі мен әкесінің атын жазуға байланысты мәселелерді шешу тәртібі туралы» Жарлық;

- ҚР «Бала құқығы туралы» Заңы;

- «Отбасы үлгісіндегі балалар ауылы және жасөспірімдер үйлері туралы» ҚР Заңы;

- ҚР «Кәмелетке толмағандар арасындағы құқық бұзушылықтардың алдын алу және балалардың қадағалаусыз және панасыз қалуының алдын алу туралы» Заңы.

Сонымен қатар, отбасы құқығы мәселелері азаматтық заңнаманың нормаларымен де белгіленгенін атап өту қажет, бұл ретте неке туралы Кодексте (5-баптың 1.2-тармағы) және ҚР Азаматтық кодексінде отбасы-неке қатынастарына, азаматтық заңнама бөлігінде қолданылатын шектер қатаң белгіленген. Мұндай тәсіл Қазақстанда отбасылық қатынастарға азаматтық заңнаманы субсидиялық қолдану қағидаты қолданылатынын куәландырады.

Сонымен қатар, Қазақстан әлемдік қоғамдастықтың толыққанды қатысушысы болып табылады және отбасылық құқық бөлігінде халықаралық құқықтың басымдығын мойындайды (Конституцияның 3-бабы), осыған орай, отбасылық қатынастарды реттеу туралы норма шығару процесінде отандық заң шығарушы ұлттық отбасы заңнамасының халықаралық құқықтың жалпыға танылған қағидаттары мен нормаларына сәйкестігін қамтамасыз етуге ұмтылуға тиіс [3]. Қазақстан Республикасының қолданыстағы отбасы құқығының қайнар көздерін талдау еліміз отбасылық және неке қатынастарын реттейтін халықаралық шарттардың көп санын ратификациялағанын, ал отбасы мен неке саласындағы ұлттық заңнаманың құқықтық нормалары халықаралық шарттардың нормаларына сәйкес келтірілгенін көрсетті. Ратификацияланған: Бала құқықтары туралы Конвенция (1994 жылғы 8 маусым); Балаларды қорғау және баланы шетелдік асырап алуға қатысты ынтымақтастық туралы Гаага Конвенциясы (2010 жылғы 12 наурыз). Республика некеде тұрған әйелдің азаматтығы туралы конвенцияға қосылды; Шетелде алимент өндіріп алу туралы Конвенция; азаматтық, отбасылық және қылмыстық істер бойынша құқықтық көмек және құқықтық қатынастар туралы Конвенция және т.б.

Нәтижесінде, 2011 жылы неке туралы кодексті қабылдау үшін қазақстандық ұлттық заңнаманың ережелерін Гаага Конвенциясының

нормаларына сәйкес халықаралық стандарттарға келтірілген. Шетелдік бала асырап алушылардың, ҚР азаматтары болып табылатын балаларды асырап алу тетігін жетілдіру мәселесі неғұрлым маңызды болып табылады. Бұл қазіргі уақытта елдің әрбір баланың құқықтарын қорғау міндетінен туындайтын проблемаларды толық көлемде шешуге мүмкіндік береді, өйткені енді қазақстандық билік басқа елдерде республикадан асырап алынған балалар туралы ақпаратты сұратуға және алуға және осылайша олардың өмірлерін бақылауды жүзеге асыруға мүмкіндік алды.

Қазақстан Республикасында отбасы заңнамасының негізгі принциптері болып табылады: жеке меншік; еріктілік; АХАЖ органдарында ғана қиылған некені тану; ерлі-зайыптылардың отбасында теңдігі; өзара келісім бойынша отбасы ішіндегі мәселелерді шешу және басқалар. Ал тұтастай алғанда, Қазақстанның мемлекеттік отбасы саясаты көбінесе балаларды, қолайсыз отбасыларды, жалғыз басты аналарды, жас отбасыларды әлеуметтік қорғау шараларымен сәйкестендіріледі, ал отбасылық саясат ұғымы оданда кең бағыттарды қамтиды.

Отбасы-неке қатынастарының барлық бағыттары мемлекет назарын аудару үшін біздің елімізде отбасы саясаты ұғымын заңнамалық деңгейде қалыптастыру қажет, ол кез келген мемлекеттің әлеуметтік саясатының бір бағыты ретінде құқықтық реттеу үшін бірден негіз алады. Мысалы, Ирландияның Конституциясында «мемлекет өзіне отбасы құрылған неке институтын ерекше мұқият қорғауға және оны түрлі шабуылдардан қорғауға міндеттеме алады» деп бекітілген [5]. Ал жекелеген елдерде некенің Конституцияда нормативтік анықтамасын беру қажет деп саналды. Мысалы, Болгария Республикасында, 1991 жылғы Конституцияда (46-бап) «ерлер мен әйелдердің ерікті одағы» деп белгіленген [6]. Мысалы, Ресейде заң шығарушы қазіргі заманғы отбасы саясатын негізгі әлеуметтік институт - отбасы институты ретінде бекітудің тамаша үлгісін көрсетеді. Мұндай тәсілдің салдары ретінде, ресейлік құқықта отбасылық құқық мектебінің қайта өрлеу үрдісі байқалады және заң, әлеуметтік, экономикалық және медициналық сипаттағы шаралардың ойластырылған жүйесіне негізделген қазіргі заманғы отбасы құқығын қалыптастыру, сондай-ақ отбасын дамыту мен нығайтуға және оның проблемаларына тиісті қарым-қатынасты қалыптастыруды айқындайды.

Қазақстандық заң шығарушы сондай-ақ 2030 жылға дейінгі (2016 жыл) отбасылық және гендерлік саясат тұжырымдамасында көрнекі көрініс тапқан негізгі бағыттарға сәйкес отбасы институтын құру мәселелерін бірте-бірте шешеді, онда Қазақстан Республикасында отбасы институтын нығайту тең серіктестікке негізделген отбасылық қатынастарды қалыптастыру арқылы жүзеге асырылады. Онда мемлекеттік әлеуметтік саясаттың басты бағыттарының бірі отбасы мен некенің оң бейнесін жасау, отбасылық дәстүрлер мен құндылықтарды ілгерілету арқылы, мәдени-ағартушылық - бұқаралық іс-шараларды ұйымдастыру және ұрпақтар сабақтастығын сақтау арқылы отбасылық тәрбие беру мәселелері болып табылатыны белгілі.

Бұл үшін отбасы институтын қалыптастыру және нығайту мақсатында отбасылық қатынастар саласында: ерлермен теңдей әйелдердің құқықтары мен мүмкіндіктерінің теңдігін, бала мен ананы қорғауды қамтамасыз ету үшін елдің заңнамасын жетілдіру, өз балаларын тәрбиелеу үшін ата-аналардың жауапкершілігін арттыру туралы шешім қабылданды.

Бұл салада проблемалар бар екенін көрсетеді. Ал проблемаларды шешу үшін міндетті түрде нормативтік база құру қажет, ол отбасы институтының нормаларын әлеуметтік және экономикалық ынталандыруға мүмкіндік береді. Қазақстан Республикасында отбасы институтына әсер ететін маңызды проблемалар болып мыналар саналады: тұрғын үйдің болуы; балалар мекемелерінің қол жетімділігі, әсіресе отбасыларға толық күтім мен әлеуметтік жеңілдіктер; қоғамда отбасылық құндылықтар мен отбасы басымдығының болмауы.

Дәл осы бағыттарда елде заңнамалық база жетілдірілуде. Тек 2018 жылы ғана, мысалы, «Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы туралы» ҚР Кодексіне өзгертулер мен толықтырулар енгізілді, атап айтқанда: көп балалы отбасылар үшін жеңілдіктер мен әлеуметтік кепілдіктер туралы ресми анықтама беру (71-1-баптың 1-тармағы), бұл тармақты жеңілдіктер мен кепілдіктер көлемін кеңейтуге мүмкіндік беретін көп балалы отбасы толық мазмұнымен толықтырылған. Бұл басылымда бірге тұратын 4 және одан да көп кәмелетке толмаған балалары бар отбасы, оның ішінде күндізгі бөлімде оқитын балалар, оқудың барлық түрлеріндегі ұйымдарда, олар оқу бітіргенге дейін 18 жасқа толғаннан кейін (бірақ 23 жылдан аспауы керек) [2 п. 71-1-бап]; 71-7 бапты мынадай мазмұнмен толықтырылсын: Қазақстан Республикасының заңнамалық актілеріне сәйкес көп балалы отбасылар үшін жеңілдіктер мен әлеуметтік кепілдіктер беріледі [71-1-баптың 3-тармағы]» [7].

Осылайша біз Қазақстан Республикасында отбасылық заңнаманы реформалаудың ойлы тәсілдерін аяқталмаған процесс деп санауға болмайтынын анықтадық. Отбасы мен балаларды құруды және қорғауды ынталандыруға бағытталған құқықтық реттеу бөлігінде отбасы құқығы қағидаттарының мазмұны туралы кемшіліктер байқалады.

Біздің пікірімізше, отбасы құқығын реформалау кезінде заң шығарушыға қоғамда қалайтын қағидаттар шеңберінде дәстүрлі отбасылық құндылықтардың нормаларын (мысалы, «бір жынысты некелерге» жол беру немесе жол бермеу) ескеруі тиіс. Тиімді отбасы құқығы осы саладағы құқық бұзушылықтардың жолын кесуге емес, отбасы құқығының нормаларын негіздемелік құқықтық реттеу қағидатын көздейтін отбасылық қатынастарды оң реттеуге бағытталуы тиіс, оның әрекеті отбасына сыртқы әсер ету үшін ғана емес, отбасы ісіне өз бетінше араласуға жол бере отырып, отбасында адал мінез-құлықтың өзіндік өлшемін қамтамасыз ету үшін отбасы ішіндегі қарым-қатынастар шеңберін айқындау қажет.

Әдебиет:

1. Иоффе О. С. Советское гражданское право. Ч. 3. - Л.: Изд-во ЛГУ, 1965. - 181 с.

2. Антакольская М. В. Семейное право. - М.: Юристъ, 1996. - 366 с.
3. 1995 жылғы 30 тамыздағы Қазақстан Республикасының Конституциясы // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/K950001000>
4. 2011 жылғы 26 желтоқсандағы «Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасылық туралы» Қазақстан Республикасының Кодексі // <http://adilet.zan.kz>
5. 1937 жылғы Ирландияның Конституциясы // <http://www.concourt.am>
6. 1991 жылғы Болгария Республикасының Конституциясы // <https://legalns.com/download/books/cons/bulgaria.pdf>
7. 2018 жылғы 2 шілдедегі Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне әлеуметтік қамсыздандыру мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы Қазақстан Республикасының Заңы № 165-VI ҚРЗ // <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1800000165>

ЭФФЕКТИВНЫЕ ФОРМЫ И МЕТОДЫ ОРГАНИЗАЦИИ МОНИТОРИНГА КАЧЕСТВА ЗНАНИЙ УЧАЩИХСЯ

Балтабай Гүлбаршын Талғатқызы

Евразийский национальный университет им.Л.Н.Гумилева г. Нур-Султан

Научный руководитель:

к.п.н., Давлетова Айнаш Халиуллиновна

***Аннотация:** Статья посвящена актуальной проблеме определения эффективных форм и методов организации мониторинга качества знаний учащихся. В работе раскрыты основные классификации видов мониторинга и традиционные методы проверки и контроля знаний учащихся.*

***Ключевые слова:** мониторинг, критериальная система оценивания, формативное оценивание, суммативное оценивание, СОР, СОЧ,*

Одной из наиболее актуальных проблем образования всегда были способы выявления качества знаний учащихся, поиск наиболее оптимальных форм контроля знаний.

На сегодняшний день, в связи с ростом требований, предъявляемых обществом к результатам образования, особое значение приобретают и формы оценивания качества знаний. Теоретический анализ исследуемой тематики проводится такими учеными как М.И. Грабарь, А.А. Кузнецов, А.В. Кальней, С.Е. Шишов, А.Н. Майоров, Д.Ш. Матрос, Д.М. Полев, Н.Н. Мельникова и др. Мониторинг качества знаний учащихся включает в себя диагностику знаний обучающихся, их оценку в соответствии с поставленными целями обучения и корректировку ошибок.

Цель данного исследования – выявить наиболее распространенные формы организации методов контроля качества знаний, определить основные способы проведения мониторинга качества знаний в образовательном учреждении.

Основные виды мониторинга можно классифицировать по времени и объему содержания. Выделяют текущий, тематический и итоговый мониторинг. Текущий вид мониторинга подразумевает, в первую очередь, проверку знаний и умений учащихся на разных этапах урока. Тематический мониторинг связан с контролем знаний и умений учащихся после изучения крупной темы. Итоговый мониторинг – это контроль за результатами обучения после крупного раздела или курса в целом.

Все школы Казахстана поэтапно переходят на обновлённое содержание образования. Параллельно с внедрением новой программы в школах изменяется и система оценивания учащихся. Так называемая критериальная система построена на сравнении достижений учащихся с описанными критериями, которые позволяют определить, насколько успешно освоен материал и сформированы практические навыки.

Новая система представлена в виде СОР (суммативного оценивания за раздел) и СОЧ (суммативного оценивания за четверть). Срезы проводятся по итогам каждого раздела и каждой четверти. Итого около 3-4 раз за четверть школьники сдают СОРы и СОЧи в виде вопросов, тестов, контрольных и так далее. Итоговая оценка за четверть и год выводится по специальной формуле.

Критериальная система оценивания подразумевает под собой формативное оценивание и суммативное оценивание:

- Формативное оценивание – вид оценивания, который представлен в виде оценивания текущей успеваемости в виде обратной связи (комментариев и рекомендаций) учащимся и их родителям по улучшению обучения, который представлен вводом словесных отметок и комментариев к уроку.

- Суммативное оценивание - вид оценивания, который представлен вводом баллов по завершении определенного учебного периода (СОЧ), также разделов учебных программ (СОР). На основании выставляемых баллов автоматически рассчитываются оценки за учебный период и учебный год.

"Критерий – это составляющая стандарта. Если ученик знает критерий, он знает, как достичь стандарта темы, раздела. Критерии, в свою очередь, расшифровываются дескрипторами, прописанными в каждой суммативной работе. При грамотно составленной СОЧ и СОР ребёнок может самостоятельно оценить качество своей работы, что является одной из целей современного подхода к обучению. Любой результат промежуточного оценивания – это рекомендация, какой критерий нужно подтянуть. Своего рода обратная связь. Чем конкретнее представлены критерии оценивания, тем лучше учащийся будет понимать, что ему нужно сделать для успешного выполнения задания"

Новая система оценивания позволяет формировать у обучающихся способность контролировать и оценивать свою деятельность, устанавливать и устранять причины возникающих трудностей

Традиционными методами проверки и контроля знаний учащихся в процессе осуществления мониторинга являются: устный и письменный. Кроме указанных методов в практике работы учителей общеобразовательных учреждений используются также зачеты, семинары проверочного характера,

собеседования. Каждый из указанных способов проверки и оценки знаний учащихся имеет положительные и отрицательные черты, и не может претендовать на роль универсального.

Устный опрос чаще всего проводится в индивидуальной форме. В начале опроса задается основной вопрос, который формулируется таким образом, чтобы учащийся мог дать развернутый ответ. Если же ученик затрудняется с ответом, или же учителю не понятен его ответ, то в этом случае задается вспомогательный вопрос. Также могут задаваться дополнительные вопросы для уточнения качества знаний школьника, но это должны быть вопросы, на которые ученик может ответить сразу и не задумываясь.

Достоинства устного опроса (охват широкого круга объектов контроля, большая глубина проверки, возможность развития устной речи, упрочение личных контактов учителя и ученика) сопряжены с рядом его недостатков (большие затраты урочного времени, узкий охват учащихся, отсутствие активности всего класса, невозможность фиксации ответа, высокий риск проявления субъективизма учителя при оценке ответа ученика).

Письменный метод диагностики знаний предусматривает фиксацию результатов ответа с использованием любого средства. Это разного рода диктанты, использование дидактических карточек, дидактических кубиков, лото, выполнение заданий в письменной форме; заполнение таблиц, формирующее у учащихся умения сравнивать и генерализировать материал; использование занимательных текстов с заранее запланированными ошибками, которые ученики должны исправить. Положительными чертами данного метода являются широкий круг объектов контроля, большая глубина проверки, развитие умения письменно излагать мысли, документальность и сравнимость ответов, ограничение проявления субъективизма учителя. Но такого рода диагностика требует значительных затрат времени на подготовку и на проверку работ, повышает вероятность списывания, исключает достаточный контакт между учителем и учеником.

Зачеты представляют собой одну из форм итоговой диагностики знаний и умений учащихся по крупной теме или целому разделу. Учитель заранее разрабатывает и раздает учащимся вопросы зачета, которые должны охватывать проверку разных элементов содержания учебной дисциплины (теоретические знания, практические навыки и т.д.).

Достоинства зачетов состоят в большой глубине проверки, широком охвате учащихся, активной работе каждого из учеников, возможности развития их мышления и устной речи. Но также имеют место тенденция к завышению оценки и проявление субъективизма учителя.

Семинары, нацеленные на диагностику знаний учащихся характеризуются двумя главными чертами: предварительная самостоятельная работа учащихся по вопросам, предложенным учителем, и их коллективное обсуждение в классе. Различают повторительно-обобщающие семинары, которые проводятся в конце изучения темы; семинары по изучению нового

материала; семинары смешанного назначения – сочетающие рассмотрение нового с обобщением ранее полученной информации.

Наиболее актуальным способом диагностики качества знаний учащихся в настоящее время является использование дидактических тестов. Необходимость использования тестовых материалов для проверки качества подготовки учащихся на разных стадиях обучения уже не вызывает сомнения. Тесты возвращаются в образовательную систему как один из способов проверки знаний, наиболее технологичный, объективный и эффективный. Поэтому, в ближайшем будущем этот инструментарий будет использоваться все интенсивнее, так как в современных условиях наиболее актуальными для сферы образования являются вопросы повышения качества образования.

При помощи дидактических тестов сравниваются знания отдельных учеников и классов. Тест выступает в качестве измерительного инструмента; поэтому он должен удовлетворять строгим методическим требованиям. Случайно подобранный набор заданий тестом назвать нельзя.

Необходимо отметить, что тесты не могут рассматриваться как универсальный и всеобъемлющий инструмент диагностики качества знаний учащихся в школе, так как каждое задание теста и весь тест, поскольку он составлен из однородных заданий, направлены на выявление ограниченного комплекса признаков усвоения и понимания, и чем меньше признаков входит в комплекс, тем яснее возможная интерпретация результатов и тем лучше тест выполняет свою функцию.

Как видно, существуют различные способы измерения качества знаний, выбор одного или нескольких может быть продиктован условиями и спецификой того образовательного учреждения, в рамках которого и осуществляется организация мониторинга качества знаний. Более того, представляется возможным комбинировать способы и методы контроля для достижения максимально точной и достоверной информации об уровне сформированности знаний по той или иной изучаемой дисциплине.

Литература

1. Грабарь М.И., Кузнецов А.А. Все грани образования // Стандарты и мониторинг в образовании. – №2. – 1999. – С.51-53.
2. Кальней В.А., Шишов С.Е. Технология мониторинга качества обучения в системе «учитель – ученик». – М.: Педагогическое общество России, 1999. – 76с.
3. Майоров А.Н. Мониторинг в образовании. – СПб, 1998. – 344с.
4. Ныгметова Б.Д., Сарбасов Н.С., СУЩНОСТЬ КРИТЕРИАЛЬНОГО ОЦЕНИВАНИЯ В УСЛОВИЯХ ОБНОВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ ШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ. 2016. www.cyberleninka.ru
5. Абдильдина Ж. Обновление – для эффективного и качественного образования. // Білімді ел. Образованная страна. № 15 (52) 16 августа 2016 г. // www.bilimdinews.kz

6. Трансформация образования, оценка и преподавание навыков, необходимых в XXI веке: призыв к действию (группа образования Intel, Microsoft и Cisco, 1 сентября 2008 года) // <http://www.cisco.com/web/RU/news/releases/txt/2009/011409d.html>

7. Руководство для учителя. «Эффективное обучение». ЦПМ АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы». – Астана, 2016.

НҰР-СҰЛТАН ҚАЛАСЫНЫҢ «ЖЕТІСУ» САЯБАҒЫНДА ЖАСЫЛ АЛҚААҒАШТАРҒА ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ФАКТОРЛАРДЫҢ ӘСЕРІН ЗЕРТТЕУ

Бейсенова А.Е., Майсупова И.К.,

С.Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық университеті

Аннотация. Нұр-Сұлтан қаласында орналасқан «Жетісу» саябағында ағаштар мен бұталарды отырғызу көктемде және күзде жүргізілген. Отырғызу материалдары ашық және жабық тамыр жүйесімен. Зерттеу барысында қаланың тарихы, жер бедері, климат жағдайы, су қоры, топырақ және өсімдік жамылғысы анықталды. «Жетісу» саябағының жасыл алқаағаштар ассортименті анықталып, келесі ағаш түрлеріне фенологиялық бақылау жүргізіліп, ағаштарға таксациялық сипаттама берілді: қотыр қайың (*Betula pendula* Ehrh.), жалтыр шегіршін (*Ulmus Laevis* Pall), алма ағашы (*Malus domestica* Borkh), Мырза терек (*Populus pyramidalis* Roz.) кәдімгі қарағай (*Pinus sylvestris* L.). Соның ішінде қотыр қайың және кәдімгі қарағай екпелеріне ландшафтты-сәулеттік бағалау беріліп, қарағай қылқандары арқылы биоиндикациялық талдау жүргізілді.

Кілтті сөздер: саябақ, таксация, сынақ алаң, қылқан

Нұр-Сұлтан қаласының климаттық жағдайы қатаң болуына байланысты қаланы көгалдандыруда көп ағаш түрлерін өсіру қолайсыз, бірақ соған қарамастан Нұр-Сұлтан қаласында көгалданған аумақтар саны ұлғайып келеді. Саябақ, сквер, бульвар, жалпы қаланы ландшафттық көгалдандырудың басты мақсаты ол адамның демалуы үшін жасалып, орта жағдайын реттеу мен қаланың сыртқы келбетінің көркеюіне үлес қосу. Нұр-Сұлтан қаласының табиғи-техникалық ахуалы әр алуан, оның үстінде қала құрылысына байланысты шиелене түсуде.

Сондықтан да көгалдандырудың сипаты да қаладағы табиғи техногендік жағдайларға, экологиялық элеуметтік-мәдени ахуалдың сипатына сай болуы керек. Қаланың экожүйесін жақсарту мақсатында көгалдандырудың қолданыстағы жүйесін экологияның дамуына және оңтайлы қала ішіндегі және қала сыртындағы ортаны қалыптастыруға ықпал ететін экологияландырушы өзектер, яғни ірі жасыл алқаптар құру арқылы дамыту ұсынылады. Ірі көлемдегі жасыл алқаптар - қала саябақтары елорданы экологияландырудағы басты фактор болып табылады, ал жасыл дәліздер жүйесі олармен қаланы айнала алып жатқан қала сырты табиғи аумақтары арасында транзиттік және қорғаныстық-сәндік функцияларын атқара отырып, байланыстырушы тармақ

ретінде қызмет етеді. Сондықтан жасыл желектерді молықтыру ол қоршаған ортаға оң әсер беріп, қала жағдайына тиімді әсер етеді. Біз қала ортасын абаттандыру барысында қоршаған ортаның қалыпты болуына ғана емес, сондай-ақ қала жағдайының экологиялық тұрғыдан таза болуын және көгалды жасыл желекті көркем табиғаттың әдемі көрінісін қалыптастырамыз.

Зерттеу нысаны Нұр-Сұлтан қаласындағы «Жетісу» саябағы бұған дейін «Арай» аталған, Астана қаласының 20 жылдық мерейтойына орай Алматы облысы аталған саябақты қайта құрып, саябақты жаңғыртты.

Саябақта көрнекті орындар көп, мысалы, кіреберісте Жетісуды бейнелейтін жеті арка, одан әрі субұрқақтары бар басты аллея орналасқан, сондай-ақ, тау сілемдерінің көрінісі және киіз үйге ұқсас орын-жайлары бар «Апорт» алаңы, түрлі жастағы балаларға арналған ойын алаңдары, «Тәңірі» алаңы, шаған аллеясы, «Таңбалы тас» петроглифтері бейнеленген тастар және Шарын шатқалының үлгісі бар.

Саябақтың бас сахнасы атақты «Шарын шатқалы» бейнесінде жасалған. Бұл Алматыдан шығысқа қарай 195 шақырымдық жерде орналасқан, Шарын ұлттық саябағының аумағына қарайтын атақты Шарын шатқалының шағын «көшірмесі». Ол өз кезегінде қызықты композиция болуымен қатар сахна мен жаңадан ашылған 180 орынды амфитеатрға фон ретінде қызмет етіп тұр. Сонымен қатар «Тәңірі» алаңында жасанды «Балқаш көліне» «Іле» өзені құйып жатыр. Декоративті су көзі байтақ Қазақстан жеріндегі Балқаш көлінің символы іспеттес. Заманауи роллердром «Есік қорғандары» түрінде ұсынылған. Сонымен қатар осы алаңда Жетісудың «Шаған сайы» да көрініс тауыпты.

Осылайша, саябақтағы әрбір элемент маңызды мазмұнға ие. Олардың әрқайсысы эстетикалық және танымдық сипатқа ғана емес, сонымен қатар ең бастысы қолданысқа да лайықталған.

Материалдар және әдістер. Жалпы «Жетісу» саябағы 14 гектар жерден тұрады, нысан құрылысы 4 аймақтан тұрады. Олардың әрқайсысының өз ерекшелігі бар. Жаяу серуендеуді қалайтындар үшін ландшафтық-серуендеу мен тыныш демалу аймағы орналасқан.

Саябақ топырағы қоңыр, сортаң, орташа сазды, қарашірігі аз, кейбір жерлерінде кара-қоңыр топырақтар кездеседі. Бұл саябақтағы барлық ағаш түрлерін қосқанда 9680 дана ағашты құрайды. Онда көп отырғызылған ағаш түрлері: қарағай - 1514 дана, үйеңкі – 370 дана, шетен – 159 дана, терек – 393 дана, тал – 336 дана, қайың – 627 дана, және т.б ағаштар мен бұталар кездеседі.

Сондай-ақ саябағындағы шағын архитектуралық элементтер саны: орындықтар 93 дана, қоқыс жәшіктері 71 дана.

Сынақ алаңында алынған ағаштардың биометриялық өлшемдері (биіктіктері, желек диаметрлері және діңдердің кеуде биіктігіндегі диаметрлері) арнайы кестелерге жазылды, орман шаруашылығы ғылымында кең тараған А.И.Федоровтың [1] әдістемесі пайдаланып, статистикалық өңдеуден өтті, биометриялық көрсеткіштері анықталды. Алынған нәтижелердің дұрыстығын сипаттайтын орташа шамалардың қателігі $\pm 5\%$ аспайды.

Зерттеу нысанындағы жасыл алқаағаштарға фенологиялық бақылаулар жүргізу үшін әрбір зерттеу нысанында шамамен бір жастағы әрбір түрден 25 данаға және ботаникалық бақтарда фенологиялық бақылау жүргізу әдісі [2] бойынша жүргізілді. Фенологиялық бақылау жүргізу барысында келесідей фенокезеңдер қамтылды: бүршік ісінуі, бүршік жайылуы; гүлдей бастауы және соңы; жапырақ жайылуы; жапырақ бояуының күзгі өзгеруі, жапырақ тастауы. Олардың әрқайсысы үшін фазаның басталуы (10%-дан кем емес) мен жаппай басталуы (50% өсімдіктің енуі) анықталды. Алынған мәліметтерді статистикалық өңдеу үшін Г.Н.Зайцев [3] әдісімен сандық қатарға аударылып, компьютерлік бағдарлама көмегімен өңделді.

Нұр-Сұлтан қаласының жасыл екпелерін құру және олады баптау ұсыныстарына сүйіне отырып жоғарыда көрсетіліп өткен сынақ алаңдарындағы екпелерге ландшафт-сәулеттік бағалау сәндік көрсеткіштері арқылы жасалды. Төрт баллдық шкала бойынша өсімдік габитусының эстетикалық сапасы, оның сыртқы келбетін қалыптастыратын морфологиялық көрсеткіштерінің құрайтын жиынтығы анықталынады. Соның ішінде биіктігі, дің және бұтақ пішіні, желек архитектурасы, бұтақтану сипаты, жапырақ, гүл, жемістің пішіні мен бояуы, кезеңдік сәндігі мен жас өзгергіштігі.

Екпе ағаштардың сапа жағдайы келесі ерекшеліктермен анықталады.

Жақсы – өсімдіктердің көпшілігі сау, тәжі жақсы дамыған, жақсы жапырақтанған, механикалық зақымы және ауру белгілерсіз.

Қанағаттанарлық - өсімдіктердің көпшілігі сау, бірақ ағаштар баяу өсуде, тәжі сирек дамыған, жапырақтары жеткіліксіз.

Қанағаттанарлықсыз – Жапырақтары әдеттегіден аз, мезгілсіз түседі, тәжі сиректелген, бұталардың $\frac{1}{4}$ солған. Өсу реакциясын зерттеу мақсатында қылқандардың ұзындығы және ені өлшенді.

Нәтижелер. Кесте 1 - Қотыр қайың (*Betula pendula* Ehrh.) және кәдімгі қарағай, (*Pinus sylvestris* L.) жылтыр шегіршін (*Ulmus Laevis* Pall), Алма ағашы (*Malus domestica*), Мырза терек (*Populus pyramidalis* Roz.) ағаштарының таксациялық көрсеткіштері

Сынақ алаңы, №	Ағаш түрі	Ағаш саны	Орташа көрсеткіштері		
			Желегі, м	Биіктігі, м	Диаметрі, м
1	Қотыр қайың (<i>Betula pendula</i> Ehrh.)	100	3,2±0,2	14,7±0,1	8,1±0,2
2		100	3,4±0,2	14±0,2	7,8±0,1
3		100	4±0,1	14,5±0,2	8±0,1
Орташа:		300	3,5±0,3	14,4±0,2	7,9±0,1
1	Кәдімгі қарағай (<i>Pinus sylvestris</i> L.)	100	3,0±0,1	12±0,1	12,8±0,2
2		100	2,7±0,1	11,2±0,1	11,2±0,3
3		100	2,5±0,2	11,6±0,1	12,5±0,1
Орташа:		300	2,7±0,2	11,6±0,2	12,1±0,2
1	Жалтыр шегіршін (<i>Ulmus Laevis</i> Pall)	100	1,9±0,1	24,6±0,1	24,5±0,1
2		100	1,6±0,1	23,6±0,1	22,9±0,1
3		100	2,0±0,1	23,1±0,1	22,9±0,1
Орташа:		300	2,7±0,2	23,8±0,2	23,4±0,2
1	Алма ағашы (<i>Malus</i>	100	3,1±0,2	7,3±0,1	4,4±0,3

2	domestica Borkh)	100	3,5±0,2	8,4±0,2	5,3±0,3
3		100	3,1±0,2	7,6±0,3	4,6±0,3
Орташа:		300	3,2±0,1	7,7±0,1	4,7±0,1
1	Мырза терек (Populus pyramidalis Roz.)	100	5,0±0,1	23,8±0,2	22,0±0,2
2		100	5,5±0,2	24,1±0,3	22,1±0,2
3		100	5,1±0,3	23,3±0,2	22,1±0,3
Орташа:		300	5,2±0,2	23,7±0,1	22,1±0,1

Нұр-Сұлтан қаласының жасыл екпелерін құру және олады баптау ұсыныстарына сүйіне отырып жоғарыда көрсетіліп өткен сынақ алаңдарындағы екпелерге ландшафт-саулеттік бағалау жасалды (кесте 2),

Кесте 2 – Алқаағаштарды ландшафт-саулеттік бағалау

№	Өсімдік атауы	Тіршілік пішіні	Жағдайын бағалау, %			Сәндік бағалау, %				Құрғақ бұтақтар саны, %
			Жақсы	Қанағат танарлық	Нашар	1	2	3	4	
1	Қотыр қайың (<i>Betula pendula Ehrh.</i>)	Ағаш	255	27	18	50,0%	50,0%	80,0%	30,0%	5%
2	Кәдімгі қарағай (<i>Pinus sylvestris L.</i>)	Ағаш	233	41	26	50,0%	50,0%	80,0%	30,0%	5%
3	Мырза терек (<i>Populus pyramidalis Roz.</i>)	Ағаш	223	57	16	50,0%	50,0%	80,0%	30,0%	5%
4	Алма ағашы (<i>Malus domestica Borkh)</i>	Ағаш	289	65	17	50,0%	50,0%	80,0%	30,0%	5%
5	Жылтыр шегіртше (<i>Ulmus Laevis Pall)</i>	Ағаш	274	82	20	50,0%	50,0%	80,0%	30,0%	5%

Саябақтағы алқаағаштардың жай-күйін ландшафтық-саулеттік бағалау нәтижелері бойынша ағаштардың басым бөлігі қанағаттанарлық жағдайда екендігі, сондай-ақ декоративтік бағасы 2 немесе 3 балл басым екені анықталды. Ең сәнді қайың және пирамидальды терек, тікенекті шырша бар. Айта кету керек, жақында парктің сыртқы келбетін жақсарту бойынша іс-шаралар өткізілді: санитарлық кесу, артық бұтақтарды жою.

Осу реакциясын зерттеу мақсатында қылқандардың ұзындығы және ені өлшенді(кесте 3), (сурет 13).

Кесте 3 – Зерттеу деректері

Сынақ алаңы, №	Қылқан саны	Ағаш түрі	Қылқан көрсеткіштері		
			Ең қысқа қылқан, ≤3см	Ең ұзын қылқан, ≥6,5 см	Қылқандардың көлемінің орташасы, см
1	1000	Кәдімгі қарағай (<i>Pinus sylvestris L.</i>)	2,9±0,1	6,5±0,2	4,7±0,2
2	1000		1,4±0,2	7,1±0,2	4,2±0,2
3	1000		2,5±0,2	6,2±0,2	4,3±0,2
Орташа:	3000		2,2±0,1	6,6±0,1	4,4±0,1

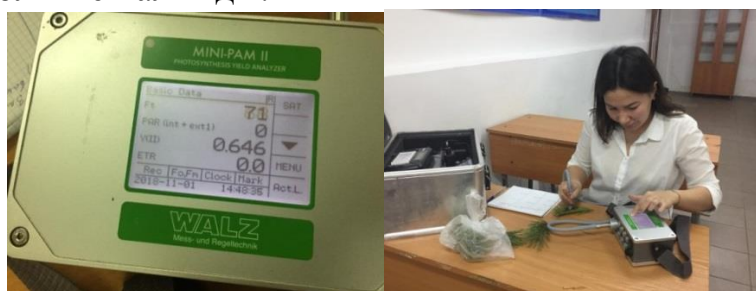
Ұш сынақ алаңында өсіп тұрған кәдімгі қарағай (лат. *Pinus sylvestris*) ағашының қылқандары зерттеуге алынып талданды.

Талдау барысында №1 сынақ алаңында ең қысқа қылқан 2,9см, ең ұзын қылқан 6,5см, ал олардың көлемінің орташасы 4,7см деп анықталды.

Талдау барысында №2 сынақ алаңында ең қысқа қылқан 1,4см, ең ұзын қылқан 7,1см, ал олардың көлемінің орташасы 4,2см деп анықталды.

Талдау барысында №3 сынақ алаңында ең қысқа қылқан 2,5см, ең ұзын қылқан 6,2см, ал олардың көлемінің орташасы 4,3см деп анықталды.

Фотосинтездің кванттық шығуын (YII) алу үшін флуориметр MINI-PAM-II пайдаланылды (Сурет 1 а, б). Қылқан үлгілері ағаштардың төменгі, ортаңғы және жоғарғы бөлігінен алынды.

а

б

Сурет 1 (а, б) –Флуориметр MINI-PAM-II пайдалану барысы

Фотосинтездің кванттық шығуы нәтижелері 4-кестеде келтіреді.

Кесте 4 – Фотосинтездің кванттық шығуы нәтижелері

Сынақ алаңы, №	Жоғарғы бөлігі, (YII)	Ортаңғы бөлігі, (YII)	Төменгі бөлігі, (YII)	Орташа
1	0,650±0,005	0,633±0,005	0,561±0,002	0,615±0,004
2	0,646±0,004	0,621±0,002	0,590±0,003	0,619±0,003
3	0,742±0,002	0,688±0,004	0,655±0,006	0,695±0,004

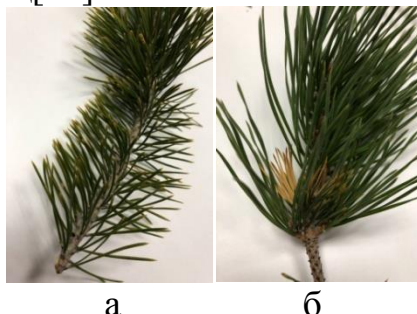
Фотохимиялық конверсиядағы Қарағайлы отырғызулардың қылқан жапырақты жерінде салыстырмалы түрде Y(II) көрсеткішінің үлкен үлесі пайдаланылады. Бұдан басқа, қылқан жапырақты фотохимиялық фиксация оның ағындарының барлық қарқындылығы кезінде жұтылған жарық энергиясын кәдеге жаратудың негізгі арнасы болып табылады. 2 (а, б) суретіне сәйкес ұсынылған қылшықтың зақымдану дәрежесін талдау барысында № 1 сынақ алаңында қылшықтың көп бөлігінде – 95% дақтар анықталмады, ал қалған 5% - да сары түсті ұсақ дақтардың аздаған саны анықталды, қылшықтарда құрғақ учаскелер жоқ.

а

б

2-сурет (а, б) - №1 сынақ алаңындағы қылшықтың зақымдану дәрежесі 3 (а,б) суретіне сәйкес ұсынылған қылшықтың зақымдану дәрежесін талдау барысында №2 сынақ алаңында қылшықтың жалпы санының 66% - ы дақсыз және жасыл түсті екендігі анықталды. Қалған 34% – ға дақтар-ұсақ, сары түсті. Құрғақ учаскелерін қылқан жоқ[32].

3-сурет (а, б) - №2 сынақ алаңындағы қылшықтың зақымдану дәрежесі. 4 (а,б) суретіне сәйкес ұсынылған қылқаламның зақымдану дәрежесін талдау барысында №3 сынақ алаңында барлық қылқаламдарда кішігірім сары дақтар табылғаны анықталды [32]. 4 сурет (а, б) - №3 сынақ алаңындағы қылшықтың зақымдану дәрежесі

Қорытынды

Орындалған жұмыстың қорытындысы бойынша келесі қорытынды жасауға болады:

- Нұр-Сұлтан қаласының Жетысу саябағының ағаш және бұта тектес өсімдіктер ассортименті анықталды. Барлығы – 9680 дана ағаш, - 6281дана бұта. Жалпы саябақ ауданы 14 га.

- «Жетісу» саябағының ағаштарының таксациялық көрсеткіштері анықталды. Орташа биіктіктері – $14,5 \pm 0,2$ м, діңінің диаметрі – $7,9 \pm 0,1$ м, желектері – $3,5 \pm 0,3$ м.

- Саябақ алқаағаштарына ландшафт-саулеттік бағалау берілді:

- желектердің әсемдігі орта есеппен "3" баллмен сипатталады, тек мәңгілік жасыл өсімдіктер ғана жоғары баға алды, қалғандары өте сәндік емес жағдайда;

- алайда, ағаш-бұта өсімдіктерінің жағдайы жақсы, ауру жоқ және зақымданудың үлкен бөлігі;

- барлық округтердегі бұталардың құрғатылмаған түрі бар және сирету мен қалыптауды қажет етеді;

- суық жазда және көктемде өсімдіктің вегетациялық кезеңі әдеттегі мерзімнен кеш басталды, сондықтан зерттеу жүргізу кезеңінде жапырақтар мен гүл шоғыр болмаған, бұл сыртқы түрдің жалпы тартымдылығын айтарлықтай төмендетті.

Ағаш-бұта өсімдіктерінің жағдайын жақсарту үшін және тиісінше қаланың барлық келбетін жақсарту үшін бірқатар іс-шаралар өткізу қажет. Алдымен сынған, бүлінген ағаштарды жинау, ағаштардың бұтақтарын санитарлық және қалыптап кесу қажет. Тірі қоршаулар күтілген түрге, сирету мен қырқуға әкелуі керек. Сондай-ақ әр түрлі аурулардың алдын алу қажет.

Жыл бойы қаланың эстетикалық тартымдылығын жақсартуға пайдаланылатын өсімдіктердің түр-түріне мәңгі жасыл ағаштар мен бұталардың көп санын енгізуге көмектеседі, мысалы, арша ағашынан тірі қоршаулар жасауға болады. Мәңгі жасыл өсімдіктерден басқа, вегетацияның ұзақ кезеңі бар өсімдіктерді қосуға болады, мысалы, темекі шайы. Ол ерте көктемнен кеш күзге дейін гүлдейді.

Ағаш-бұта композицияларының ерекше түпнұсқалығы мен әртүрлілігімен ерекшеленбейтіні байқалды, негізінен бұл қатардағы екпелер немесе еркін өсіп келе жатқан ағаштар немесе солитерлер, кейде тірі қоршаулар. Сондықтан құрамы бойынша аралас, тығыздығы бойынша әртүрлі ағаш-бұта топтарын құру қажет (тығыз, ажурлы, саңылаулары бар)),

Бұл шаралардың барлығы қарапайым, бірақ қала тұрғындары үшін декоративті және жағымды ортаны құруда тиімді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1 Федоров А.И. Методы математической статистики в биологии и опытном деле. –Алма-Ата: Изд. «Кайнар», 1967.– 164 с.

2 Александрова М.С., Булыгин Н.Е., Ворошилов В.Н., Фролова Л.А. Фенологические наблюдения в ботанических садах // Бюл. ГБС. –М.: Наука, 1979.– Вып. 113.– 114 с.

3 Зайцев Г.Н. Обработка результатов фенологических наблюдений в ботанических садах // Бюл. ГБС. – М.: Наука, 1984. –Вып. 134. –С. 3–10.

ЖОҒАРЫ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫН ЕРЕСЕКТІК ӨМІРГЕ ДАЙЫНДАУДЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Елемесова Жұлдыз Мейрамқызы

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті

Ғылыми жетекші:

Муталиева Ардақ Шағайқызы,

педагогика ғылымдарының кандидаты,

әлеуметтік педагогика және өзін-өзі тану кафедрасының доценті

***Аңдатпа.** Автор осы мақалада ересектердегі жоғары мектеп оқушыларының психологиялық ерекшеліктерін қарастырады. Жоғары сынып оқушыларының дамуы жолында кездесетін қиындықтар қарастырылады. Автор жастардың өзін-өзі анықтауы мен олардың қоғамдағы рөліне ерекше назар аударады. Мақалада осы тақырыптың мәселелері және мүмкін болатын шешімдер туралы айтылады.*

***Түйінді сөздер:** ересектер, жоғары мектеп оқушылары, психологиялық дайындық, психология, психолог.*

Жоғары сынып оқушыларының ересектік өмірге бейімделу мәселесі әрдайым өзекті, оның қоғам мен мемлекет үшін басымдығы соңғы онжылдықта өте маңызды болды. Жастардың дамуының әртүрлі аспектілері туралы

педагогикалық-психологиялық зерттеулердің айтарлықтай көп болып көрінуіне қарамастан, жоғары сынып оқушыларын дербес өмірге психологиялық тұрғыдан даярлау саласында теориялық және практикалық әзірлемелер әлі де жеткіліксіз, ал қолданыстағы технологиялар педагогикалық практикада кең таралмайды. Сонымен қатар, көптеген ғылыми еңбектерде қазіргі білім беру жүйесі мен мектеп оқушылары арасындағы белгісіздік көріністері арасында тікелей байланыс орнатылды.

«Ересектік өмірге әлеуметтік-психологиялық дайындық» түсінігін ашу үшін «ересектік өмір» ұғымының психологиялық мағынасын анықтау қажет, оны дамыған жеке тұлғаның психологиялық қасиеттеріне негіздеуге болады: белсенді өмірлік ұстаным; өзін іске асыруды қалау; қоғам мұраттарын саналы түрде қабылдау және олардың негізінде сенімдер мен құндылықтарды қалыптастыру [1]. Сәтті бейімделу үшін адамға: қоғамның құндылықтарын, нормалары мен мұраттарын қабылдап, оның мәдениетіне кіру керек; қоғамдық өмірдің әртүрлі салаларына қатысты сенімді ұстанымға ие болу; өз бетінше шешім қабылдайды және олар үшін жауап береді; өмірді өзін-өзі жоспарлау, өзін-өзі жасау, материалдық және рухани қажеттіліктерді қанағаттандыратын, өмірге қажетті барлық заттармен қамтамасыз ету; қоғамның мүшесі ретінде өзін таныту, басқа адамдармен нәтижелі қарым-қатынас жасау (олармен іскерлік және достық қатынастарда болу, отбасы құру).

Психологиялық тұрғыдан ересектікке жетуге және оның лайықты орнын алуға «қалыптасу процесінде аяқталмаған психологиялық құрылымдар мен сапаларды емес, жеке тұлғаның белгілі бір жетілуін болжайды, бұл жоғары сынып оқушысының қазіргі уақытта оның жеке тұлға ретінде үздіксіз өсуіне мүмкіндік беретін психологиялық форма мен механизмдердің болуынан тұрады» [2]. Тұлғалық неоплазма ретінде өзін-өзі анықтау ерте жасөспірімнің соңында пайда болады. Оның қалыптасуы жасөспірім кезіндегі өзіндік сана-сезімнің дамуына байланысты: шамамен 11 жаста бала өзінің ішкі әлеміне деген қызығушылықты дамытады, содан кейін өзін-өзі сананың саралануы мен жалпылануының артуы байқалады, өзін-өзі анықтау 15-16 жастағы баланы өзі туралы салыстырмалы түрде тұрақты идеяға жетелейді. 16-18 жасында өзін-өзі анықтау қоғамның мүшесі ретінде өзін-өзі танумен сипатталатын, жаңа, әлеуметтік маңызды позицияда көрінетін және өмірдің мағынасын анықтауда көрініс табады.

Жоғары сынып оқушыларының ересектік жасқа дайындығының психологиялық ерекшелігі:

1) психологиялық құрылымдарды жоғары деңгейде қалыптастыру, ең алдымен өзін-өзі тану (өз тәжірибесін, күшті және әлсіз жақтарын саналы түрде талдай білу, өзің басқалардан ерекшеленетін жеке тұлға ретінде білу мүмкіндігі);

2) адамның мотивациялық сферасының психикалық проекциясы болып табылатын және болашаққа деген үміт, қорқыныш, ұмтылысты білдіретін моральдық көзқарастарды, құндылық бағдарларын және уақытша перспективаларды дамыту. Уақытша перспектива балалық шақта ата-

аналардың мәдени, әлеуметтік, құндылықтық қатынастарын игеру, мотивациялық саланы дамыту арқылы өздігінен қалыптасады;

3) өз қабілеттері мен қызығушылықтарын дамыту және хабардар ету нәтижесінде даралық алғышарттардың қалыптасуы [3].

Ересек болуға дайындықтың әлеуметтік-психологиялық параметрлері өзін-өзі анықтаудың қажетті аспектісі ретінде тәуелсіздікті қамтуы керек. Тәуелсіздік - бұл адамның күрделі әлеуметтік әрекеттерді орындауын қамтамасыз ететін психологиялық функциялар мен дағдылардың жиынтығы. Тәуелсіздіктің құрамдас бөліктері - мақсат қою, жоспарлау, шешім қабылдау, өзін-өзі бақылау, жауапкершілік. Сонымен, тәуелсіздік - саналы мінез-құлықтың психологиялық негізі.

Зерттелетін мәселені теориялық талдау нәтижелерін қорытындылай келе, тәуелсіз өмірге әлеуметтік-психологиялық даярлықтың негізгі сипаттамалары тұжырымдалды, «дайындық» параметрлері анықталды: өзін-өзі тану, мотивтер мен құндылықтар жүйесі, уақыттық перспектива және кәсіби бағдар; интеллектуалдық дайындық - жас адамды өзінің әлеуметтік әлеміне орналастыратын танымдық дамудың белгілі бір деңгейі; әр түрлі күрделі жағдайларда теңгерімді тұлғаны ұсынатын тұрақты эмоционалды фон; адамға сәтті қарым-қатынас жасауға, қажетті ақпаратты алуға және оны әр түрлі жағдайларда дұрыс пайдалануға мүмкіндік беретін коммуникациялық дағдылар [4].

Тәуелсіз өмірдің таңдалған параметрлері бір-бірімен тығыз байланысты. Мысалы, мотивтердің өзгертілмеген тәртібі уақыт перспективасының өзгеруіне әсер етеді, ал құндылық бағдарларындағы қиындықтар байланыс проблемаларына әкелуі мүмкін. Осылайша, тәуелсіз өмірге дайын болу дегеніміз - өмірдің тақырыбына айналу, өз мақсаттарыңыз бен ниеттеріңізге сүйене отырып, өз бетіңізше әрекет ету, бірақ айналаңыздағы әлемнің нормаларына сәйкес болу.

Мектеп оқушыларын ересек жасқа дайындаудың психологиялық ерекшелігі - әрі қарай дамуға негіз болатын жеке өзін-өзі анықтау. Өзін-өзі анықтаудың ішкі моментінің рөлі - жеке адамның белсенділігі, белгілі бір позицияны қабылдауға саналы ниеті. Өзін-өзі айқындау - әлеуметтенудің салыстырмалы түрде тәуелсіз кезеңі, оның мәні өмірдің мәнін түсіну, жеке адамның мақсаттарын қалыптастыру, адамның қалауы, қазіргі қасиеттері, мүмкіндіктері мен басқалар мен қоғамның оған қоятын талаптарының негізінде тәуелсіз өмірге дайындығы жатыр. Өзін-өзі анықтау шектері мен кезеңдерінің негізгі критерийлері адамның өмірдің мәнін түсіну деңгейі, репродуктивті қызмет түрінің өзгеруі және корреляция деңгейінің толықтығы деп қарастырылуы керек.

Тұлғаның өзін-өзі анықтауының негізгі механизмі - өзін-өзі бағалау, индивид өзіне немесе оның жеке қасиеттеріне жатқызылатын құндылық. Бағалаудың негізгі критерийі - индивидтің жеке мағыналарының жүйесі. Өзін-өзі бағалаудың негізгі функциялары реттеуші болып табылады, соның негізінде жеке таңдау міндеттері шешіледі және жеке адамның салыстырмалы

тұрақтылығы мен тәуелсіздігін қамтамасыз ететін қорғаныс болады. Өзін-өзі бағалауды қалыптастыруда тұлғаның жеке жетістіктерін басқалардың бағалауы маңызды рөл атқарады. Өзін-өзі айқындаудың маңызды сипаттамасы ерекшеленеді - оның екі жақты сипаты: біріншіден, өзін-өзі анықтау мамандық таңдау арқылы, екіншіден, жас адамның өзінің болмысының мәнін іздеуі арқылы жүзеге асырылады. Өзін-өзі анықтау қажеттілігі жоғарғы сыныптар кезегінде туындайды [5].

Қазіргі көптеген қоғамдарда көптеген жасөспірімдердің негізгі қажеттіліктерін қанағаттандыра алмайтынымызды көрсететін бірқатар маңызды көрсеткіштер бар. Әлеуметтік және мәдени өзгеріс бейімделуден алда келеді. Жасөспірімдердің проблемаларын шешу үшін біздің мүмкіндіктерімізді кеңейту қажеттілігі туындайды. Жасөспірімдерді ересектік өмірге дайындауда күрт өзгеріске қалай қол жеткізуге болатындығы туралы ойлану қажет.

Осылайша, қазіргі әлемде жасөспірімдердің физиологиялық дамуында да, оларды қоршаған қоғамда да айтарлықтай өзгерістер болды. Жасөспірім кезеңіне өтеді, бірақ соған қарамастан, ересектікке, болашақ мамандығын таңдауға қажетті дағдылар мен білім уақытында игерілмейді. Сонымен қатар, биологиялық даму мен әлеуметтік дамудың арасында алшақтық болады, соған сәйкес толық дамыған денесі бар адам әрқашан өз іс-әрекеттері үшін жауап бере алмайды және олар үшін жауап бермейді. Жасөспірімдердің дамуындағы барлық маңызды өзгерістерге қарамастан, олар әлі де өзгермеген биологиялық, әлеуметтік және танымдық қажеттіліктегі ие болуы мүмкін. Дегенмен, жоғары сынып оқушыларын ересектікке даярлау тәсілін өзгерту туралы ойластырған жөн.

Әдебиеттер тізімі

1. Иванова Т.Н. Теоретико-методологические подходы к изучению социально-трудовой мобильности и профессиональной ориентации молодежи // Балтийский гуманитарный журнал. 2014. № 4.
2. Абулханова-Славская К.А. Белсенділік және тұлға психологиясы. - М.: Ғылым, 1980.
3. Юрьева И.А. Роль психолого-педагогического сопровождения в формировании профессионального самоопределения старшеклассников // Карельский научный журнал. 2014. № 4.
4. Дарвиш, О.Б. Жас психологиясы: университеттерге арналған оқулық. / Профессор В.Е. Ключко. - М., ВЛАДОС-ПРЕСС-ИМПЭ А.С. Грибоедова, 2003 жыл
5. Слободчиков, В.И., Исаев, Е.И. Психологиялық антропология негіздері. Адамның даму психологиясы: онтогенездегі субъективті шындықтың дамуы. Жоғары оқу орындарына арналған оқулық / В.И. Слободчиков, Е.И. Исаев. - М., 2000.

ЕҢБЕК-МИГРАНТТАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТАРЫН РЕТТЕЙТІН ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚҰҚЫҚТЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Жақсылыкова Мақпал Жарқымбайқызы, 2 курс магистранты
Алматы қаласы Д.А. Қонаев атындағы Еуразиялық заң академиясы

Ғылыми жетекші:

Алжанкулова Светлана Абильдаходжаевна

Өзінің шыққан елдерінен тыс жерде жұмыс істейтін еңбекшілердің құқықтарын қорғау Біріккен Ұлттар Ұйымының бүкіл жүйесіне үлкен алаңдаушылық туғызады. Халықаралық көші-қонды реттеу параметрлерін және адам құқықтары мен еңбек құқықтары саласындағы стандарттарды айқындайтын халықаралық құжаттардың көп саны бар.

Адам құқықтарының жалпыға бірдей Декларациясында бекітілген құқықтар мен бостандықтар көшіп-қонушыларға тең дәрежеде, кез келген басқа тұлғаға сияқты, кейіннен БҰҰ әзірлеген адам құқықтары жөніндегі құжаттардың ережелері сияқты қолданылады. Еңбекші ерлер мен мигрант әйелдердің адам құқықтарын қорғау және олардың тең мүмкіндіктері мен тең қарым-қатынасын көтермелеу, сондай-ақ 1919 жылғы Халықаралық еңбек ұйымы (ХЕҰ) Конституциясының кіріспесінде және 1944 жылғы Филадельфиялық декларацияда бекітілген. Еңбекші-мигранттарға еңбек саласындағы негіз қалаушы қағидаттар мен құқықтар және оны жүзеге асыру жөніндегі кейінгі шаралар туралы ХЕҰ декларациясында ерекше назар аударылады (1998 жыл).

Еңбек көші-қоны мәселелері бойынша ХЕҰ-ның таяудағы міндетті емес көпжақты шеңберінің (ХЕҰ, 2005 жыл) негізіне алынған еңбекші-мигранттардың құқықтарын қорғаудың нақты халықаралық стандарттарын қабылдаумен қатар, еңбекші-мигранттарға қатысты алаңдаушылық соңғы он жыл ішінде өткізілген БҰҰ-ның дүниежүзілік конференцияларының тиісті декларацияларына, жоспарларына және іс-қимыл бағдарламаларына көшіп-қонушыларға қатысты нақты ережелерді енгізу және БҰҰ-ның 1997 жылы көшіп-қонушылардың адам құқықтары жөніндегі арнайы баяндамашысы тағайындалды [1, 51].

Адам құқықтарының халықаралық құқығы міндетті күші жоқ адам құқықтарының жалпыға бірдей Декларациясын (жалпы оның ережелерінің көпшілігі халықаралық әдеттегі құқықты құраушы деп танылса да) және адам құқықтары жөніндегі екі жалпы шартты - Азаматтық және саяси құқықтар туралы халықаралық Пактіні және Экономикалық, әлеуметтік және мәдени құқықтар туралы халықаралық Пактіні қамтитын құқықтар туралы халықаралық Билде қамтылған.

Бұл құжаттар азаматтығына және құқықтық мәртебесіне қарамастан барлық адамдарды қорғайды. Осылайша, еңбек-мигранттар, азаматтығы жоқ адамдар және азаматтар сияқты адам құқығына ие. Барлық еңбекші-мигранттар мен олардың отбасы мүшелерінің құқықтарын қорғау туралы 1990 жылғы

халықаралық Конвенция еңбекші-мигранттарға тікелей қатысы бар БҰҰ-ның жалғыз құжаты болып табылады.

Сондай-ақ, БҰҰ-ның көшіп-қонушыларды кемсітуден және қанаудан олардың стационарлық емес мәртебесіне қарағанда өзге де негіздер бойынша қорғау тұрғысынан әлеуетті маңызы бар бірқатар басқа да құжаттары бар. Қазіргі уақытта БҰҰ-ның адам құқықтары жөніндегі ең кең ратификацияланған конвенцияларының бірі болып табылатын 1965 жылғы Нәсілдік кемсітушіліктің барлық нысандарын жою туралы халықаралық Конвенция, оған қатысушы мемлекеттерді мемлекеттің юрисдикциясындағы барлық адамдарға қатысты нәсілдік белгісі, тері түсі, рулық, ұлттық немесе этникалық шығу тегі бойынша кемсітушілік жариялауға және осындай кемсітушілікке негізделген қызмет үшін санкциялар енгізуге міндеттейді.

1979 жылғы Әйелдерге қатысты кемсітушіліктің барлық нысандарын жою туралы Конвенция БҰҰ-ның қолданыстағы құжаттарының жыныстық белгісі бойынша кемсітушілікке қатысты ережелерін біріктіреді және азаматтар мен азаматтығы жоқ адамдарға қолданылады [2]. Еңбекші-мигранттарға қатысы бар адам құқықтары жөніндегі басқа да құжаттар Азаптауларға және басқа да қатыгез, адамгершілікке жатпайтын немесе ар-намысты қорлайтын іс-әрекеттер мен жазалау түрлеріне қарсы халықаралық Конвенцияны (1984 жыл) және Бала құқықтары туралы халықаралық Конвенцияны (1989 жыл) қамтиды.

Еңбекші-мигранттарға қатысты жиі бұзылатын бірқатар негізгі немесе іргелі құқықтарды ескеру маңызды. Бұл құқықтар адам құқықтары жөніндегі жалпы халықаралық шарттарда бекітілген, сондай-ақ ұлттық Конституциялардың көпшілігімен қорғалған. Әлбетте, бұл құқықтар құлдықтан, мәжбүрлі еңбектен, қадір-қасиетін қорлайтын немесе адамгершілікке жатпайтын қарым-қатынас пен жазалаудан еркіндікті қамтиды. Кейбір еңбекші-мигранттардың еңбек жағдайлары мен өмір сүру жағдайлары әлемнің кейбір бөліктерінде осы құқықтардың бұзылуы туралы бапта сипатталған жағдайларға өте ұқсас екеніне ешқандай күмән жоқ. Мұндай қарым-қатынас адам саудасының немесе қиянат жасаудың құрбандары болған еңбекші-мигранттарға қатысты жиі көрінеді; жұмыс берушіге, агентке немесе азғырушыға өз борыштарын өтегенге дейін жұмыспен қамту саласындағы белгілі бір қатыгез жағдайды болдырмауға қабілетсіз болған борыштық қабал жағдайы; және қанаудың басқа да нысандары кезінде көрінеді.

Көшіп-қонушы әйелдер өздерінің жынысы үшін ерекше жұмыс орындарының немесе олар басым секторлардың салдарынан, әсіресе осындай теріс пайдаланушылықтар алдында осал. Еңбекші-мигранттарға қатысты құлдыққа және мәжбүрлі немесе міндетті еңбекке адам құқықтары саласындағы ортақ халықаралық құқықпен, құлдыққа қарсы нақты халықаралық шарттармен және құлдыққа ұқсас практика мен ХЕҰ стандарттарына тыйым салынады.

Бұрын заңсыз көші-қонның аз ғана үлесін құраған, жұмыс күшінің саудасы мен контрабанда халықаралық көші-қонның өзгермелі сипатына кеңінен әсер еткен және егер олар бақылауға алынбаса, одна алдағы жылдары заңсыз көші-қонның басым нысандарының біріне айналуы мүмкін. Мұндай

әрекеттер жалпы халықаралық тәсілдерді талап ететінін мойындай отырып, БҰҰ Бас Ассамблеясы 2000 жылы БҰҰ-ның Трансұлттық ұйымдасқан қылмысқа қарсы конвенциясын толықтыратын Адамдарды, әсіресе әйелдер мен балаларды сатудың алдын алу және жолын кесу және ол үшін жазалау туралы хаттамасын және БҰҰ-ның трансұлттық ұйымдасқан қылмысқа қарсы конвенциясын (2000) толықтыратын мигранттарды құрлық, теңіз және әуе арқылы заңсыз әкелуге қарсы хаттаманы (заңсыз әкелу туралы хаттама) қабылдады.

Барлық еңбекші-мигранттар мен олардың отбасылары, олардың құқықтық мәртебесіне қарамастан, сондай-ақ Адам құқықтары саласындағы халықаралық стандарттармен бас бостандығынан айырудан қорғалған ерікті қамауға алу мен ұстаудан бос болуға құқылы. Көптеген көшіп-қонушылар, жұмыс істеуге құқығы бар адамдарды қоса алғанда, шекарашылар, сондай-ақ баратын елдердегі полиция тарапынан жиі ұсталуға және қудалауға ұшырайды.

Еңбекші-мигранттар үшін адамның ерекше маңызды құқықтары ел ішінде жүріп-тұру еркіндігі мен шығу құқығы болып табылады. Өкінішке орай, жұмыс берушілер, жалдау жөніндегі агенттер немесе тіпті үкіметтік шенеуніктер кейбір елдерде өздерінің қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін, атап айтқанда, олардың жұмысы аяқталғанша кетпес үшін еңбекші-мигранттардың төлқұжаттарын тәркілейді. Бұл құқықтар Ұлттық қауіпсіздік пен қоғамдық тәртіпті қорғау сияқты бірқатар заңды себептер бойынша негізді түрде шектелуі мүмкін болса да, қабылданатын шаралар тиісті мақсатқа сәйкес келетін жағдайда еңбекші-мигрант өз жұмысын аяқтауын қамтамасыз ету үшін паспортты тәркілеу заңды мемлекеттік мақсат бола алмайды [3, 73].

Сондай-ақ еңбекші-мигранттар мен олардың отбасыларын зорлық-зомбылықтан, қорқытудан және қорқытудан, сондай-ақ ксенофобия мен кемсітушіліктен, оның ішінде мемлекеттік лауазымды адамдар мен жеке тұлғалар немесе ұйымдар (мысалы, жұмыс берушілер), сондай-ақ жалпы халық тарапынан тиімді қорғауды қамтамасыз етуге ерекше назар аудару қажет. Осыған байланысты Еңбекші-мигранттар жұмысқа орналастыру елінде теріс пайдаланушылық үшін зиянды өтеуге қол жеткізуі үшін азаматтардың соттарға (еңбек соттарын немесе трибуналдарды қоса алғанда) тең қол жеткізу құқығы маңызды құқық болып табылады. Бұл құқық жеңілдетілуі, сондай-ақ, егер көшіп-қонушылардың еңбекке ақы төлеу үшін қаражаты болмаса, тегін заң көмегін беруді қамтуы тиіс.

Ақырында, халықаралық босқын құқығы еңбекші-мигранттарды қорғау үшін орталық маңызы болмаса да, ол 1951 жылғы босқындар мәртебесі туралы Женева конвенциясында және оған 1967 жылғы хаттамада (БҰҰ, 1951, 1967) едәуір дәрежеде бекітілген. Біріншіден, еңбекпен қанаушылық мақсатымен адам саудасының құрбандары болған мигранттардың мемлекеттік емес субъектілердің қудалауына байланысты босқын мәртебесін алуға заңды құқығы да болуы мүмкін. Екіншіден, Женева конвенциясы Уағдаласушы Тараптардың аумағында заңды түрде болатын босқындарға қолданылатын жұмысқа орналасуға қол жеткізу туралы бірқатар ережелерді қамтиды (17-бап).

Еңбекші-мигранттардың құқықтарына кепілдік беретін ХЕҰ-ның нақты стандарттарына қосымша басқа да маңызды мәселелер ХЕҰ құжаттары қолданылады. Конвенцияның ХЕҰ-ның неғұрлым кеңінен ратификацияланған негіз қалаушы құжаттарының көптеген тиісті ережелері басқа да аз ратификацияланған Конвенциялардағы сияқты тұрақты тұратын жері және жұмыспен қамту мәртебесі бар көшіп-қонушылар ғана шектелмейді. Еңбек көші-қоны саласындағы кешенді саясатты әзірлеу жөніндегі басшылықты іздестіру кезінде осы стандарттарды ескеру маңызды. Бұл сондай-ақ, егер ХЕҰ-ның тиісті құжаттарында өзгеше көрсетілмесе, халықаралық қоғамдастық қабылдаған барлық конвенциялар мен ұсынымдар бүгінгі күні Еңбек конференциясы өз аумағына немесе ұлттық еңбек нарығына қол жеткізуді реттеу мемлекеттердің егемендік құқығын сақтай отырып, азаматтарды және азаматтығы жоқ адамдарды қамтиды.

ХЕҰ Конституциясынан туындайтын және ХЕҰ-ның сегіз Конвенциясында өз көрінісі мен дамуын тапқан еңбек саласындағы кейбір принциптер мен құқықтар халықаралық қоғамдастық пен ХЕҰ-ның еңбекші-мигранттарды қоса алғанда, барлық еңбекшілердің адам құқықтарын қорғау үшін негіз қалаушы болып саналады. Олар қауымдастық бостандығына және ұжымдық келіссөздер жүргізу құқығына қатысты, атап айтқанда, еңбек және балалар еңбегінің еркіндігін, сондай-ақ жұмыспен қамту және сабақтар саласындағы кемсітушіліктен. Бұдан басқа, еңбек саласындағы негіз қалаушы қағидаттар мен құқықтар туралы ХЕҰ 1998 жылғы декларациясын қабылдағаннан кейін ұйымның барлық мүшелері, тіпті егер олар тиісті конвенцияны бекітпеген болса да, олардың ұйымға мүшелігі фактісінен туындайды.

Сонымен, еңбекші-мигранттардың құқықтары - бұл іргелі құқықтардың мәселесі ғана емес. ХЕҰ негізгі конвенцияларында бекітілген құқықтар: халықты әлеуметтік қорғау саласындағы халықаралық еңбек стандарттары; еңбек қауіпсіздігі, ана болуды қорғау, жұмыспен қамту саясаты, жеке және мемлекеттік жұмыспен қамту агенттіктерінің қызметін реттеу, еңбек қауіпсіздігі және гигиенасы, еңбек жағдайлары, еңбек жалақысын қорғау және еңбек инспекциясы, сондай-ақ көшіп-қонушылардың көп саны жұмыспен қамтылған секторларды қамту ең маңыздысы ретінде ХЕҰ-ы анықталғандар, барлық еңбекші-мигранттардың лайықты еңбекке жәрдемдесу болып табылады.

Әдебиеттер:

1. Алтынбеков А.Б. Еңбек саласындағы миграциялық процестердің құқықтық аспектілері // Заң және заман. – 2017. - № 4. – Б. 51-58.
2. 1979 жылғы Әйелдерге қатысты кемсітушіліктің барлық нысандарын жою туралы Конвенция // <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z980000>
3. Метелев С.Е. Международная трудовая миграция: проблемы и перспективы // Законность. – 2018. - № 6. – С. 73-79.

БІЛІМ БЕРУДІҢ ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ЖӘНЕ ТИІМДІ ЖҮЙЕСІН ҚҰРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Исақұлова Айша Тұқпатоллақызы

Экономика ғылымдарының магистрі,

«Менеджмент» кафедрасының аға оқытушысы

Ш.Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және
инжиниринг университеті, Ақтау қаласы

Қай кезеңде болмасын жас ұрпаққа білім мен тәрбие беру қоғам алдындағы ең маңызды, жауапты іс болып қала береді. Сондықтан мемлекетіміздің даму, жаңару жолындағы жаңалықтары мен түрлі өзгерістері еліміздің білім беру саласына да өз әсерін тигізуде. Бүкіл әлемдік білім беру кеңістігіне ұмтылыстар, қоғам дамуындағы қалыптасып отырған жаңа жағдайлар, тыңнан туындаған мәселелер, өзгеріп жатқан өмірге бейімделу қажеттігін туындатып отыр.

Мемлекеттің қоғамдық, экономикалық дамуы және ұлттық қауіпсіздігі үшін қажетті аса маңызды ресурстардың бірі білім болып табылады. Жоғары кәсіптік білімнің деңгейі мен сапасы мемлекеттің тұрақты дамуының алғышарты, әлемдік еңбек нарығында отандық мамандардың бәсекеге қабілеттілігінің кепілі. Осы себепті бүгінде білім сапасын арттыру бүкіл әлемде көкейкесті мәселе екені белгілі. Бұл мәселені шешу білім мазмұнының, білім беру үрдісінің тәсілдері мен технологиясының модернизациясы және оңтайландырылуымен, соған сай білім берудің мақсаты мен нәтижесін жете түсінумен тығыз байланысты.

Қазіргі білім беру жүйесінің мақсаты — бәсекеге қабілетті маман даярлау.

Бүгінгі күні сапалы білім алу адамның рухани қажеттіліктерінің ішіндегі ең маңыздысы болып отыр. Сапалы білім беру арқылы білікті маман даярлау халықаралық білім кеңістігіне енуіне өркениеттілік белгісі әрі заман талабы десек, артық емес.

Қазақстан Республикасындағы білім беруді дамытудың 2011–2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында қазақстандық білім беру жүйесінің тартымдылығын арттыру үшін, ең алдымен, педагог кадрлардың мәртебесін арттыру, олардың бүкіл қызметі бойына мансаптық өсуін, оқытылуы және кәсіби біліктілігін дамытуды қамтамасыз ету, сондай-ақ педагог ғалымдардың еңбегін мемлекеттік қолдау мен ынталандыруды арттыру мәселелеріне үлкен мән берілген.

Елбасы үстіміздегі жылы Қазақстан халқына кезекті Жолдауы елімізде жүріп жатқан реформалардың қарқынды да жүйелі дамуына айрықша серпін берді. «Қазақстан экономикалық, әлеуметтік және саяси жедел жаңару жолында» атты бұл Жолдауда ел өміріне елеулі оң өзгерістер әкелуге бағытталған саяси - экономикалық және әлеуметтік саладағы атқарылар жұмыстарды жеделдетудің жаңа тетіктері көрсетіліп, білім беру мен кәсіптік

мамандар даярлаудағы жаңа міндеттер айқындалды. Бүгінгі күні алдымызда тұрған ауқымды міндеттердің бірі - сапалы білім беру арқылы үздіксіз білім берудің ұлттық моделін жасап, жаңаша ойлайтын жас буынды қалыптастыру.

Бүгінгі таңда білім мен ғылым саласында түбегейлі реформалар жүргізіліп жатыр. Мақсат - ғылымның әлемдік даму үрдісіне ілесу, оны игеретін және үлес қоса алатын білікті маман дайындау және кәсіби біліктілігі жоғары мамандарды ел экономикасын алға сүйреуші салалардың төріне шығару арқылы мемлекетіміздің күш қуатын арттыру.

Білімді реформалаудың басты міндеті - мемлекеттік білім беру жүйесін әлемдік үздік үлгіге сәйкес деңгейге көтеру, жеке тұлғаның білім алу және рухани қажеттіліктерін, оның мүмкіндіктерін ескере отырып қанағаттандырып қалыптастыру.

Жаңа мазмұнға сай білім беруді демократияландыру негіздері мен жалпы ұлттық базалық компетенциялар айқындалып, білім аймақтары нақтыланып, түйінді және пәндік компетенциалар айқындалуда. Жалпы орта білім жүйесіне құрылымдық және мазмұндық өзгерістер енгізілуде.

Қазіргі заманауи жағдайындағы білім берудің болашағы қоғамның даму үдерісімен, білімнің ғылыми интеграцияға ұмтылуымен, қоғамда жинақталып және үнемі өсіп отыратын, ақпарат көлемінің әр түрлі тегімен анықталады. Интеграция мен ғаламдастыру қатар жүріп келе жатқан бүгінгі таңда жоғары оқу орындарындағы білім берудің сапасы мен деңгейін жан-жақты көтеріп, жаңаша ойлайтын, оқыту мен тәрбиенің жаңа технологиясын күнделікті жұмысында қолдана білетін ұстаздардың ғана жұмысы жемісті болмақ.

Жалпы кәсіптік білім беретін оқу орындары туралы сөз болғанда ең бірінші оның материалдық жабдықталуы, яғни заман талабына сай оқу ғимараттары, озық технологияларға негізделген виртуалды зертханалық ғылыми зерттеу орталықтары, оқу құралдары т.б. сөз болады. Екіншіден, білім беру және сапа менеджмент жүйесі, білім сапасының мемлекет межелеген өлшемдер мен талаптарға, «Білім туралы заңға» сай келуі сараланады. Үшіншіден, оқыту сипаты, ғылыми ортасы, халықаралық қатынасы, оқытушылардың білім деңгейі, әлеуметтік жағдайы, кәсіби біліктілігі және оқыту әдістемелері назарға алынады.

Кәсіптік білім беретін оқу орындары экономиканы алға сүйреуші салалық өндіріс мамандарын дайындайтындықтан оның оқу – әдістемелік жүйесі, материалдық – техникалық базасы үнемі ғылыми өндірістің даму қарқындылығымен бірге жаңарып толығып отыруы керек.

Оқытушыларды білім деңгейлерінің көтерілуіне мүмкіндіктер ашатын біліктілігін жоғарылату курстарынан өткізе отырып бәсекеге қабілетті жан – жақты білімді, ұстаздық тұлғасы толық қалыптасқан, шынайы білімі мен сол білімін ең оңтайлы әдіспен жеткізіп, оқушы психологиясын талдап өз бақылауында ұстай алатын, ұстаздық ету және басқару қабілеті толық қалыптасып жинақталған педагог деңгейіне көтеруге бағытталған жұмыстар үздіксіз жүргізілуі керек.

Қазақстан Республикасының жаңа бағдарламасының басты мақсаты 2050 жылға қарай қуатты мемлекеттің, дамыған экономиканың және жалпыға ортақ еңбектің негізінде берекелі қоғам құру болып табылады.

Бағдарлама аясындағы жаңа әлеуметтік үлгіні қалыптастыру, білім берудің қазіргі заманғы және тиімді жүйесін құру – қазақстандық дамудың басты ұстанымдары.

Қазақстан Республикасында білім беру жүйесін модернизациялау қоғамның барлық саласына әсерін тигізері даусыз. Ендеше жоғары білікті мамандар даярлау барысындағы бірінші кезектегі міндеттердің бірі – білім алушыларға рухани-адамгершілік тәрбие беруді іске асыру барысында әлеуметтік-гуманитарлық ғылымдардың рөлі ерекше. Білім беруді гуманизациялау мәселесі жоғары технологияларды ендіру мен инновацияны қолдауға бағытталған мемлекеттік стратегияны іске асыру тұсында өзекті болары анық.

Егеменді елімізде білім беру мен тәрбиелеудің біртұтас үрдісін қазіргі заман талабына сай жаңаша құру қажеттілігі басым. Келешек ұрпақты, мемлекетіміздің бүкіләлемдік кеңістікте беделді орын алуына еңбек етуге, жалпыадамзаттық құндылықтарды бойына сіңіре отырып, жеке тұлға қалыптастыруға, терең білім мен тәрбие алуға, дүниетанымдық көзқарастар қалыптастыруға бағыттау қажет. Осыған орай, бүгінгі таңда жоғары оқу орындарының алдындағы басты міндет – өзіндік айтар ойпікірі бар, жоғары саналы, белсенді азамат, білікті маман тәрбиелеп шығару болып табылады. Қоғамдағы түбегейлі өзгерістер білім беру жүйесінің алдында жаңа тұлғаны қалыптастыру, дамыту мақсаттарын қойып отыр. Жастардың ойлау қызметін дамыту, ой-пікір дербестігі мен еркіндігін кеңейту, олардың өз бетімен білім алуға деген ынтасын арттыру, оны өз тәжірибелерінде жаңа жағдайларға байланысты қолдана алу, яғни біліктіліктерін қалыптастыру және дамыту маңызды және күрделі мәселелер болып табылады. Қоғамдағы болып жатқан өзгерістерге шығармашылық тұрғыдан қарай алатын, қойылған мәселені дәстүрлі емес түрде және сапалы шеше білетін тұлғалардың, мамандардың талап етілуі қоғамның даму жылдамдығына және тез өзгеріс жағдайында адамдарды өмірге дайындай білу керектігіне байланысты.

Егеменді еліміздің бүгінгі таңдағы ең басты мақсаты – өркениетті елдер қатарына көтерілу болса, оған жетудің бірден-бір жолы бүкіл әлемдік білім кеңістігінен орын алу болып табылады. Оның өзі ұлттық білім беру жүйесінің даму бағыттарын айқындап, оны тың арнаға, жаңа сапаға жеткізу қажеттілігін міндеттейді. Сондықтан да білім мазмұнын байыту, оқыту үрдісін жетілдіру, инновациялық технологияларды өмірге әкелу, жан-жақты дамыған, рухани жетілген жас ұрпақты қалыптастыру, дамыту өз шешімін қажет ететін, кезек күттірмейтін мәселелер қатарына жатады.

Әдебиеттер тізімі:

1. ХХІ ғасырда Қазақстанда білім беру жүйесінің өзекті мәселелері. Елеусизова Ғ.И., Илюкина Г.С., Айтымова А.Н.

2. <https://e-history.kz/kz/contents/view/2127>
3. Д.А. Арын, Білім беру, ҚазҰУ Хабаршысы, Алматы, 2013
4. Қазақстан республикасы үздіксіз білім беру жүйесіндегі тәрбие тұжырымдамасы. Астана, 2009 ж. 2.
5. Қазақстан Республикасы ұлттық саясаты тұжырымдамасының жобасы. Алматы, 2010 ж.

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ДАМУДЫҢ НЕГІЗІ РЕТІНДЕ БІЛІМ БЕРУ САЛАСЫНЫҢ ҚАЛЫПТАСУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.

Исақұлова Айша Тұқпатоллақызы

Экономика ғылымдарының магистрі,

«Менеджмент» кафедрасының аға оқытушысы

Ш.Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және
инжиниринг университеті, Ақтау қаласы

Елдің даму болашағы экономикалық субъектілердің инновациялық белсенділігін арттыруға арналған инновациялық экономикалық жүйенің қалыптасуымен байланысты. Олардың санын ұлғайту кәсіпорындардың технологиялық жанаруын, ұлттық экономиканың бәсекеге қабілеттілігін және, сайып келгенде, халықтың әл-ауқаты мен өмір сүру сапасының өсуін қамтамасыз ету үшін қажет. Нарықтық экономика жағдайында инновацияның негізгі бөлігін өндірістік құрылымдар және коммерциялық мәселелерді шешу құралы ретінде кәсіпкерлік құрылымдар жүзеге асырады. Жаңа технологияларды, жаңа өнімдерді іздеу және енгізу, экономикалық дамудың стандартты емес міндеттерін тұжырымдау және шешу инновация, креативтілік, тәуекел сияқты кәсіпкерлік функцияларды жүзеге асыру арқылы қамтамасыз етіледі. Инновацияның нақтылануы мен дамуы, оны іске асыру, енгізу және қолдану кәсіпкерлік қызметтің объектісі болып табылады. Инновациялар экономикалық дамудың негізі болған кезде экономика инновациялық болады: кәсіпкерлердің экономикалық қызығушылығы инновацияны ынталандыру болып табылады, ал инновация кәсіпкерлік қызметті дамытудың маңызды бағыттарын анықтайды. Сондықтан ел экономикасын инновациялық түрлендіру мәселесін шешу кәсіпкерлікті мемлекеттік және жеке меншік негізінде инновациялық өндірісті ұйымдастыруға қажетті өндіріс факторы ретінде пайдалануға тікелей байланысты.

Мемлекеттің экономикадағы жетекші рөлі кәсіпкерлік құрылымдардың инновация процесінде мемлекеттік реттеуді үйлестірудің нақты формалары мен әдістерін жасауды талап етеді. Сонымен қатар, «кәсіпкерлік» және «инновация» категориялары белгілі бір қызмет түрінің екі жағының диалектикалық бірлігін білдіретінін атап өткен жөн. Кәсіпкерлік - бұл шығармашылық және тәуекелділікпен сипатталатын экономикалық мінез-құлық түрі. Инновация - бұл өнімнің өндірісі мен маркетингінің әдістерін жетілдіруден, оның

тұтынушылық сипаттамаларын жақсартудан және инновациялардың экономикалық тиімділігін алудан тұратын мінез-құлық түрінің практикалық көрінісі.

Экономиканы дамытудың нарықтық шарттары үнемі жоғары санаттағы ғана емес, сонымен бірге сапалы қайта құрулардың талаптарын алға қояды, олар алдыңғы қатарлы құрал-жабдықтарды, технологияларды қолдана отырып жүзеге асырылуы мүмкін және үлкен инвестицияларды қажет ететін жоғары сапалы инновацияларды қамтамасыз ету үшін үнемі ғылыми-зерттеу базасын дамытып отырады.

Инвестициялар салу - адам капиталын өсірудегі өте маңызды процесс, ол объект ретінде де, субъект ретінде де, әсер ету нәтижесінде де болады. Қазіргі жағдайда сәтті қызмет инновация мен инвестициясыз мүмкін емес.

Инвестициялар дегеніміз - ақшалай қаражат, мақсатты банктік салымдар, акциялар және басқа да бағалы қағаздар, технологиялар, автомобильдер, сондай-ақ пайда мен оң әлеуметтік нәтижеге қол жеткізу үшін кәсіпкерлік және басқа қызмет объектілеріне салынған зияткерлік құндылықтар.

Инновация дегеніміз - жаңа және жетілдірілген өнімдер, технологиялар мен процестер өндірісін дамыту.

Нарықтық экономикаға көшу инновацияны түпкілікті нәтижеге, оның құрамдас бөліктерін тиімді ұйымдастырушылық формада біріктіруге бағыттады, бұл сонымен бірге инновациялық процестің барлық сатыларының орындалуын қамтамасыз ету үшін қажетті қаржылық әлеуетке ие.

Қазақстан Республикасының қазіргі макроэкономикалық жағдайы экономикалық құрылымның қарқынды даму жолының мүмкіндіктерінің төмендеуімен, минералды шикізат өндірісінің капитал сыйымдылығының артуымен, жоғары технологиялық сектордағы инвестициялық жобалардың төмен қайтарымдылығымен, жаңа технологияларды енгізу қажеттілігімен сипатталады.

Ғылым мен білім - Қазақстан Республикасының инновациялық дамуының негізі. Дәл қазір ұлттық бәсекеге қабілеттіліктің негізін құру қажет. Дамудың негізгі бағыты жоғары технологиялық өндіріс және болашақта жаңа технологияларға негізделген білім экспорты болуы керек. Бұл дегеніміз - ғылымдағы, білім берудегі, адами капиталды сапалы өсіруде жетекші орынға жету. Адами капитал - адамның және жалпы қоғамның алуан түрлі қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін қолданылатын білімнің, дағдылардың жиынтығы.

Қазақстан Республикасының білім мен ғылым саласында қазіргі және болашақ сын-қатерлерге жауап ретінде бәсекеге қабілеттілікті арттыруға, білімге негізделген стратегиялық даму мәселелерін шешуге және оларды жоғары технологиялық қамсыздандыруға бағытталған түбегейлі өзгерістер жасалуы керек. Инновациялық дамудың негізі ретінде білім беру саласының басты міндеті - жоғары білім сапасын арттыру. Ол үшін біріншіден, ғылыми зерттеулер негізінде жоғары білімді дамыту және негіздеу қажет; екіншіден, ғылыми-педагогикалық жұмыстың беделін, оның ақысын едәуір ұлғайту және

қаржыландыру көлемін едәуір арттыру; үшіншіден, қазіргі білім беру технологияларын пайдалануға мүмкіндік беретін ғылым мен білімнің материалдық-техникалық және технологиялық базасын түбегейлі жаңарту, трансұлттық білім беру жүйесіне енгізіліп, әлемдік білім беру нарығында сәтті бәсекеге түсу; төртіншіден, ғылым мен білімді өзекті ету үшін экономиканы әртараптандыру ғана емес, неоиндустриялық дәуірдің экономикасын құру стратегиясын жүзеге асыруды ұйымдастыру маңызды. Бұл ХХІ ғасырдағы жалғыз өткел және қазіргі дағдарыстан кейінгі әлемдік нарықта өмір сүру мүмкіндігі.

Қазіргі уақытта Қазақстан Республикасындағы кадрларды даярлау жүйесіндегі негізгі проблемалардың бірі өндіріс, еңбек нарығы мен білім беру арасындағы әлсіз байланыс болып табылады.

Қазақстан Республикасында аумақтық ұйымның кластерлік құрылымына кіріктірілген жоғары оқу орындары ретінде ғылыми-зерттеу және кәсіпкерлік университеттің ұйымдық нысандары дамуда.

Г.Ицковицтің Triple Helix тұжырымдамасы аясында білімге негізделген қоғамдағы инновацияның дамуының басты шарты - бүкіл елдің экономикалық дамуына тікелей әсер ететін университет-бизнес-мемлекет жүйесіндегі қатынастар. Бұл қатынастар моделінде университеттер ерекше рөлге ие.

Triple Helix моделі Г.Ицковицтің келесі тұжырымдарына негізделеді: 1) бизнестің, үкіметтің және университеттің бірлескен кәсіпкерлік белсенділігі мүмкіндігі принципі; 2) билік, бизнес және білім беру модельде бір-бірімен байланысты және университет инновациялық экономикада үлкен рөл атқарады; 3) осы субъектілердің арасындағы қатынастар жақындап және олардың арасындағы шекаралар біртіндеп жойылады. Кәсіпкерлік жоғары оқу орындарының рөлінің артуы олардың білімді «қалыптастыратын» және оны практикада қолдана алатын тетіктерді қалыптастыруымен түсіндіріледі.

Кәсіпкерлік университет инновациялық кластер құрылымының элементі ретінде экономика мен білімнің әлеуметтік институттар ретіндегі эволюциясын қамтамасыз ететін ұйымдық нысан болып табылады. Кәсіптік университеттің сапалы технологиялық қайта құру жағдайындағы рөлі үштік спираль моделі аясында жүзеге асырылатын ұлттық экономиканы кластерлік дамыту қажеттіліктерін ескере отырып, әлемдік экономикалық кеңістік туралы білімді өзгерту болып табылады.

Кәсіпкерлік университеті үш спиральды модель аясында «университет - жаһандық білім беру кеңістігі» жүйесінде өзара әрекеттеседі және сұраныстың екі түріне назар аударады:

- өнеркәсіп пен аумақ бойынша стратегиялық дамудың мақсаттары мен міндеттері түрінде жасалған үкіметтің өтініші;
- аумақтарды кластерлік дамытудың ағымдағы және ықтимал қажеттіліктерін қамтитын бизнестің сұранысы.

Осы сұраныстарға сүйене отырып, кәсіпкерлік университеттің рөлі білім беру қызметінде тұтынушыларды ұлттық және жеке ерекшеліктерін ескере отырып, әлемдік білім беру кеңістігіне біртіндеп біріктіру болып табылады.

Сонымен қатар, кәсіпкерлік университеттің рөлі ақпараттық қоғамға, білім экономикасына тән мінез-құлықтың жаңа үлгілерін (мәдени үлгілерді) енгізу мақсатында қоғамға және әлеуметтік ортаға әсер ету болып табылады, оның ішінде: үздіксіз кәсіби даму (үздіксіз оқыту); білімді қалыптастыру және білім негіздерін ұйымдастыру (ақпараттық кеңістікке, оны қалыптастыруға және дамытуға белсенді қатысу); тәжірибе және білім алмасу мақсатында өзара әрекеттесуге қатысу. Кластерлік инновациялық экономиканың қатысушылары ретіндегі университеттердің рөлі осы қажеттіліктерді дамыту және ішінара қанағаттандыру болып табылады. Ақпараттық қоғамдағы кәсіпкерлік университет оқытудың мазмұнының мәнін түзейтін бірдей функцияларды орындайды, бұл қажетті білім негізінде кәсіпкерлік қабілеттерді дамыту.

Негізгі назар адами капиталды дамытуға, университеттер негізінде кәсіпкерлік бастамаларды қалыптастыруға, үздіксіз кәсіби дамуға, еңбек нарығының өзгеріп жатқан конъюктурасындағы кадрлардың бәсекеге қабілеттілігіне, білім беруді трансформациялауға, сонымен қатар білім беру ұйымдарында оқытудың инновациялық әдістеріне аударылуы тиіс.

Қорыта келе, жаңа заман талаптары мектеп, колледж және жоғары оқу орындарының түлектерінен тек жақсы білім базасын ғана емес, сонымен қатар кәсіпқойлықты, кәсіпкерлік дағдыларды және жаңаша ойлауды қажет етеді. Университеттер кәсіпкерлік білімнің, іскерлік дағдылардың, сапалы ғылыми зерттеулер мен экономиканың сұранысына ие жаңа технологиялардың авангардына айналуы керек. Экономика дамуының қазіргі тенденциялары бизнесті басқаруды дамытуға, оқытудың құрылымына, деңгейіне және сапасына үлкен талаптар қояды. Бүгінгі таңда ғаламдық және жергілікті мәселелер бір-бірімен тығыз байланысты. Барлық жұмыс нәтижеге бағытталған және мемлекетіміздің бастамасы өндіріс, бизнес және білім арасындағы тығыз ынтымақтастықта ғана сәтті жүзеге асырылады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. О.Н. Бочарова. Предпринимательство как фактор инновационного развития Российской экономики. Социально-экономические явления и процессы. №11, 2011 г.
2. **Камшибаев Е.Е. Факторы развития инновационной экономики (экономики знаний) в Республике Казахстан**
<https://articlekz.com/article/magazine/76>
3. А.В. Григоренко. Об ускоренном инновационном развитии экономики Казахстана. Вестник КазЭУ. Алматы. Экономика, 2010.
4. К.А. Тазабеков, Л.А. Тусупова. Место предпринимательских университетов в инновационную эпоху. Материалы международной конференции, посвященной 25-летию Независимости Республики Казахстан, 24 ноября 2016 г. - Алматы: Университет «Туран», Академия экономических наук Казахстана, 2016. - 192 с.

К ВОПРОСУ О ПРАВОВОМ РЕГУЛИРОВАНИИ ЗЕМЕЛЬНЫХ ОТНОШЕНИЙ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Каптагаева Назым Маликовна

магистрант профильного направления

Евразийская юридическая академия имени Д.А. Кунаева г. Алматы

Научный руководитель:

Алжанкулова Светлана Абильдаходжаевна

кандидат юридических наук

Наличие в национальной системе права самостоятельной отрасли земельного права связано, в первую очередь, с существованием земли как объекта материального мира и правового регулирования. Земля как государственная территория включает в себя все природные компоненты в пределах того пространства, на которое распространяется государственный суверенитет. В отличие от этого земля как объект земельно-правового регулирования является одним из объектов природной среды, она не включает в себя другие природные объекты, например, недра.

Земля как объект материального мира и общественных отношений обладает рядом особенностей, которыми предопределяется специфика земельных отношений и в конечном итоге обуславливается существование, и определяются пределы действия отрасли земельного права.

От многих объектов материального мира земля отличается своим естественным происхождением она не является результатом приложения человеческого труда. Земля - наиглавнейший компонент окружающей природной среды, выполняющий экологическую функцию. Кроме того, земля служит местом и условием жизни человека, выступает территорией, определяющей поверхностный пространственный предел государства. Правовое регулирование земельных отношений в Казахстане уходит корнями в далекое прошлое. На всех этапах развития человеческого общества характер использования земельных ресурсов находится в тесной взаимосвязи с природными условиями конкретных территорий и направленностью материального производства. Вовлечение земель в сферу хозяйственного использования обуславливает поиск путей правового регулирования земельных отношений в процессе эволюции человеческого общества.

В середине и конце прошлого века правовое регулирование земельных отношений сводилось в основном к определению порядка предоставления и изъятия земель государственными органами, прав и обязанностей землепользователей. При этом наблюдались чрезмерное вмешательство в технологию земледелия, несовершенство правовых, экономических и иных стимулов эффективного земледелия, а также отсутствие свободы хозяйствования на земле [1, 94].

Государство в лице уполномоченных органов полностью определяло, например, способы и сроки посевных работ, уборки, заготовки и хранения

урожая, устанавливало фиксированные цены на продукцию. Хозяйства были лишены права свободной реализации своей продукции.

Исключительная государственная собственность на землю, отсутствие правовой и хозяйственной свободы субъектов землепользования и землевладения привели к отчуждению крестьянина и других производителей от земли, разрыву зависимости между трудом земледельца и его результатом, утрате заинтересованности в рациональном использовании земель. Как следствие перечисленных факторов, резко снижалась эффективность производства, значительные площади земель были деградированы и выведены из хозяйственного оборота. Ситуация усугублялась безответственностью уполномоченных органов и их должностных лиц за неблагоприятные экономические и экологические последствия непродуманных управленческих решений по вопросам организации использования и охраны земель.

Актуальность этой темы заключается в том, что с обретением государственной независимости и провозглашением курса перехода к рыночной экономике весьма интенсивно существенно изменилось содержание земельных отношений. Основная направленность новшеств - преобразование и приспособление земельных отношений к условиям рынка, трансформирование их в органический компонент рыночных отношений, создание правовых, экономических и организационных условий для равноправного развития всех форм хозяйствования, охраны земельных прав граждан и юридических лиц. В рамках экономической реформы произошла демократизация земельных отношений, увеличение состава субъектов права собственности и землепользования, расширение объема их правомочий, постепенное ограничение административно-командного метода организации земельных отношений. Согласно статье 164 Земельного Кодекса Республики Казахстан (с изменениями и дополнениями по состоянию от 28.10.2019 г.) следует: защита права собственности и права землепользования. Право собственности и право землепользования защищаются в порядке, предусмотренном Гражданским кодексом Республики Казахстан и другими законодательными актами Республики Казахстан [2].

Основой законодательства Республики Казахстан является Конституция Республики Казахстан.

Значимость земельных реформ для развития социума обуславливаться тем, что земля как уникальное природное тело является основой жизни и деятельности народа, основной и пространством социально-экономического развития, важнейшим средством сельского и естественной кладовой минеральных и сырьевых ресурсов.

Невосполнимость и ограниченность земельных ресурсов ставят в большинстве случаев земельные вопросы во главу угла государственной политики страны. Ведь не случайно в стратегических планах развития Казахстана данный вопрос является одним из семи долгосрочных приоритетов, то есть "государство в экономике должно играть существенную, но ограниченную роль, создавая законные рамки рынка, в котором первую

скрипку играет частный сектор". При этом имеется в виду завершение формирования нормативно-правовой базы, обеспечивающей оформление прав собственности, построение конкурентных рынков и непоколебимых средств антимонопольного регулирования.

Истекшие с момента обретения Казахстаном независимости 20 лет стали временем развития земельных отношений и земельного законодательства, проведены структурные экономические преобразования, достигнуты определенные успехи в реализации экономических реформ, в том числе развитие земельного законодательства.

К настоящему времени в Казахстане сформированы правовые и нормативные основы современной экономики, созданы национальные финансовые институты. Практическое проведение реформ в земельном законодательстве в республике базировалось на ряде важнейших принципов, соблюдение требований которых было направлено на обогащение глубины реформ, что способствовало успешному их проведению в жизнь.

Отметим, что складывающаяся практика регулирования земельных отношений, показывает необходимость усиления функций представительных и исполнительных органов низшего звена. В плане предупреждения коррупционных проявлений и обеспечения правопорядка в земельной сфере актуально формирование и институционально-нормативное обеспечение деятельности общественных институтов, включая органов местного самоуправления. Не менее важно формирование независимой от местных органов системы контрольно-инспекционных структур с соответствующим кадровым и материально-техническим обеспечением, охватывающей все сферы и уровни земельных отношений.

Литература:

1. Курманова А.К. Исторические предпосылки развития земельных правоотношений в Казахстане // Вестник казахско-русского международного университета. – 2017. - № 5. – С. 94-102.
2. Земельный Кодекс Республики Казахстан от 20 июня 2003 года // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/K030000442>

ШЕТЕЛ ТІЛІ САБАҒЫНДА ОЙЫН ТЕХНОЛОГИЯСЫНЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Кудайбергенова Нурсулу Ерсиновна

ШТА-41 тобының студенті

Павлодар мемлекеттік педагогикалық университеті

Ғылыми жетекші:

ф.ғ.к., доцент Ныгметова Бибигул Джамбуловна

Мақалада білім берудің жаңартылған мазмұны бойынша ағылшын тілі сабағында оқушылардың коммуникативтік дағдыларын дамыту үшін ойын технологиясын тиімді қолданудың жолдары туралы қарастырылған. Жаңартылған білім беру бағдарламалары, оқулықтар мазмұнының өзгеруі, оқытудың жаңа технологияларын практикаға енгізу, білім беру мазмұнын байыту, әлемдік білім беру кеңістігіне кіру бойынша жұмыстар жүргізілуде. Осы саясаттың қазіргі кезеңдегі басты міндеті-сапалы білімге қол жеткізу, оның адамның, қоғамның, мемлекеттің өзекті және перспективалық қажеттіліктеріне сәйкес келуі.

Білім беру жаңарту аясындағы оқушылардың коммуникативтік дағдыларының маңыздылығы, бірінші кезекте, жеке тұлғаны жан-жақты дамытуға, оның білімін өмірде қолдануға, еліміздің бәсекеге қабілетті азаматын дайындауға бағытталған. Бұрынғы оқушы тек қана тыңдаушы, орындаушы болып келсе, ал қазіргі өздігінен білім іздейтін жеке тұлға екендігіне ерекше мән береміз.

Жаңа педагогикалық технология - бұл оқытудың жаңа тәсілдері мен іс-әрекеттерін іздеуді қажет ететін тұжырымдама, бұл нәтижеге қол жеткізу, жаңа ізденістерді тиімді пайдалану арқылы білім беру мен тәрбиелеудегі ғылымның жоғары көрсеткіштеріне қол жеткізуді білдіреді.

Ағылшын тілі сабақтарында коммуникативтік дағдыларының дамыту мақсаты – оқушылардың осы тілде қарым-қатынас жасай алу негіздерін меңгеруі болып табылады. Сондай-ақ, оқушылардың коммуникативті даму біліктілігін арттыруы; қызығушылығын оятуға мүмкіндік беруі; бірден көп тілдерде сөйлеуге мүмкіндік алады. Ал әлемдік тіл ретінде бейресми түрде орныққан ағылшын тілін меңгеру ұлттың бәсекеге қабілеттілігін шыңдай түседі [1].

Қазіргі кезде ағылшын тілінен оқу құралдары өте көп, көптеген мектептерде Кембридж баспасының оқулықтарын пайдалануда. Бұл кітаптардың ерекшелігі сөйлеу мен тыңдау дағдыларын дамытуға арналған оқу кітабы мен дискілер, жазу тапсырмалары бар жұмыс кітабы және әр сабақтың жоспары мен әртүрлі әдіс-тәсілдер көрсетілген мұғалімге арналған кітабы, тақырыпқа сай көрнекіліктері берілген. Ағылшын тілі сабағын оқулықпен оқыту барысында жаңа деңгейлік жүйесіне негізделген оқытудың кешенді әдістері - тыңдалым, оқылым, жазылым және айтылым қолданылады. Кез келген тәжірибелі мұғалім бұл әдістерді өз сабақтарында жүйелі түрде

қолданады. Осылайша, оқушы білімді шығармашылықпен, функционалдықпен пайдаланады. Сабақтың негізгі мақсатына оқушының сыни тұрғыдан ойлау қабілеті болуы, зерттеу жұмыстарын жүргізіп, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды сауатты пайдалана алуы, коммуникативтік қарым-қатынас тәсілдерін, соның ішінде тілдік дағдыларды қолдануы, бірлескен топтық, жұптық жұмыс істей білуі негізгі болып қарастырылады.

Ағылшын тілін оқытуда қолданылатын маңызды технологиялардың бірі оқытудың ойын технологиясы болып табылады. Бұл технология өзінің тиімділігін іс жүзінде дәлелдеп, көптеген мұғалімдердің тәжірибесінен орын алады. Өйткені, оқытудың жаңа технологиялары балаларды еркін сөйлеуге, өздігінен шешім қабылдауға үйретеді. Мұндай дағдылар сабақ барысында ойын технологиясы, шығармашылық және диалог құру арқылы қалыптасады. Демек, коммуникативтік дағдыларды қалыптастыру үшін үздіксіз білім және ізденіс қажет.

Оқушыларының коммуникативтік дағдыларын қалыптастыру - өте өзекті мәселе, өйткені осы дағдылардың қалыптасу дәрежесі балаларды оқытудың нәтижелілігіне ғана емес, сонымен қатар олардың әлеуметтенуі мен жалпы тұлғаның дамуына да әсер етеді. Іскерліктер қызметте қалыптасады, ал коммуникативтік дағдылар қарым-қатынас барысында қалыптасып, жетілдіріледі. Бұл біліктерді "әлеуметтік интеллект", "іс жүзінде-психологиялық ақыл", "коммуникативтік құзыреттілік" деп атайды. Соңғы онжылдықта оқушылардың коммуникативтік дағдыларын дамыту жолдары туралы бірқатар зерттеулер жүргізілді, олардың ішінде Е.Сағындықов,, Н.В. Ключев, Ю.В. Касаткин, Л.И. Лежнев, Н.В. Шустов және тағы басқа да ғалымдар жатады. Олар мектеп оқушыларының коммуникативтік дағдыларын қалыптастырудың негізгі құралы ретінде коммуникативті ойындар, әңгімелер, әндер және ойын тапсырмаларын қолданып, пайдалануға кенес береді. Ағылшын тілі сабақтарында оқушылардың білім –біліктілік, танымдық, коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыруда ойын элементтерін қолдануымыз керек. Ұлы педагог В.А.Сухомлинский «Ойынсыз, музыкасыз, ертегісіз шығармашылықсыз, толық мәніндегі ақыл-ой тәрбиесі болмайды» дегендей, әр сабақ барысында әр түрлі ойын элементтерін пайдалануымыз тиіс. Ойын әдісі арқылы оқыту, оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырады, өз ойын, пікірін, көзқарасын білдіруге, екінші бір оқушының жауабын тыңдап, оны толықтыруға, жетістіктері мен кемшіліктерін айта білуге жаттықтырады. Жаксы құрастырылған және де үздік әдіспен ұйымдастырылған ойын практикалық, тәрбиелік және дамытушылық жағынан оқыту тәсілі болып табылады [2,188].

Менің ойымша, бүгінгі таңда оқушылардың іс-әрекетінің құндылығы тезисі: іздеймін-табамын, ойлаймын-үйренемін, жаттығамын және жасаймын. Балаларды осы іс-әрекеттерге итермелеуге ойын технологиясы көмектеседі деп ойлаймын. Өйткені ойынның басты сапасы-бұл әрекет еркіндігі, эмоционалдық қанық, шығармашылық белсенділік, өнертапқыштық, қарым-қатынас, коммуникативтік.

Баланың коммуникативтік құзыреттілігінің даму деңгейіне, оның социумға бейімделу процесіне байланысты. Коммуникативтік қабілеті төмен балаларға қарым-қатынас пен ойын үшін достарды табу қиын болып табылады. Мұндай балалар ұжымдық талқылауға қатыса алмайды, себебі оларға сабақтарда өз жауаптарын қалыптастыру, грамматикалық және синтаксистік дұрыс сөйлеу қалыптастыруы қиын болады. Сондықтан көптеген балалар өздерін оқу іс-әрекетінде көрсете алмайды, ал ойын іс-әрекетінде керісінше [3,44].

Ойын – білім алушылардың шынайы ойлап тапқан шындығына тез, еркін енуіне, өзіндік «Менің» қалыптастыруға және шығармашылыққа, белсенділікке, өзін - өзі дамытуға мүмкіндік береді. Ойын - әрқашан білім бола отырып, баланы білім алуға, еңбекке дайындайды.

Ойынның бірнеше функциялары бар: оқыту, дамыту, коммуникативтік, рефлексивті және психотерапиялық. Олардың көмегімен әмбебап оқу әрекеттері дамиды.

- тұлғалық: әр түрлі жағдайларда ынтымақтастық дағдысы, жанжал тудырмай және даулы жағдайлардан шығу жолдарын таба білу;

- реттеушілік : қойылған міндет пен оны шешу шарттарына сәйкес іс-қимылдарды таңдау, өз іс-әрекетінің нәтижесін рәсімдеу үшін сөзді қолдану;

- танымдық: ережелерді қабылдау және нұсқауларды қолдану, қызмет барысы мен нәтижесін бақылау және бағалау;

- коммуникативтік: бірлескен іс-әрекеттегі функциялар мен рөлдерді бөлу туралы уағдаласу, айналасындағылардың және өз мінез-құлқын адекватты бағалау, барлық қатысушылардың мүдделері мен ұстанымдарын есепке алу негізінде жанжалдарды шешу [4,62-76].

Менің ойымша, ағылшын тілі сабағында көбінесе топтық жұмыстарды, әндерді, рөлдік ойындарды жиі пайдалану тиіспіз. Өйткені, шет тілін үйрету барысында мұндай іс-әрекеттерді жиі қолдануы тілдік қарым-қатынас құралы ретінде жаңа сөздер мен сөз тіркестерінен құрап үйренуге, оқушының сөздік қорының көбеюіне ықпал етеді. Ән, өлең тыңдау кезінде таныс лексика оқушы есінде тез жатталады. Шет тілінде ән айтып үйрену барысында оқушы дыбыстарды дұрыс атап үйренеді, сөйлемге дұрыс екпін қояды. Әнмен жұмыс барысында, рөлдерге бөліп оқығанда оқушының көңіл күйі көтеріліп, тілге деген қызығушылығы арта түседі.

Мен практика кезінде оқушылардың танымдық белсенділігін дамытатын, шет тілге қызықғушылығын арттыратын, тұлғаның көптеген қасиеттерін дамытуға ықпал ететін ойын технологияларын белсенді қолдандым. Жалпы менің ойымша, сабақ тиімділігі жайлы психологиялық климатқа байланысты. Егер бала бірлестікте ыңғайсызда болса, онда ол сабаққа қызығушылық танытпайды, сондықтан мен алғашқы сабақтан бастап балалармен мейірімді және сенімді қарым-қатынас орнатуға тырыстым. Қалыптасқан жағымды психологиялық климаттың арқасында бірнеше міндеттерді шеше алдым, олар: оқу процесінің сапасы; сабаққа қатысуы; шығармашылық қызметті ұйымдастыруы.

Білім беру үдерісі тиімділігінің екінші құрамдас бөлігі әрбір сабақ жүрісінің ойластырылуы болып табылады. Барлық балалар сабақ барысында бос болмауы керек, өйткені олардың қызығушылығы тез жоғалады, бұл сондай-ақ бірлестік сабақтарына қатысуларына әсер етеді. Сабақ қызықты болу үшін мен келесі ережелерді ұстануға тырыстым:

1. балалардың еңбек және танымдық іс-әрекетінің кезектесуі;
2. ойын сабақтарына қосу;
3. сабақтың практикалық бөлігін мұқият ойластыруы.

Тұлғааралық тұрақты қарым-қатынасты, құрдастарының және өз мінез-құлқына бағалай қарауды қалыптастыру үшін мен "Комплимент", "Доп", "10 секунд" Жылы сөз - жақсы тілек сияқты ойындарды қолдандым.

"Комплимент", "Доп", Жылы сөз - жақсы тілек. Бұл жаттығулар шеңберде орындалады. Балалар доп лақтырып, доп (қалпақ, гүл) лақтырған адамға жақсы сөз айтады.

"Алақан" ойыны. Оқушылар паракқа алақанның суретін салып, саусақтарында өздерінің жақсы қасиеттерін жазып, ортасында өз аттарын жазу керек болды. Бұл жаттығуда оқушылар өзін және басқаларды бағалауды үйренеді. Егер балаға өз қасиетін табу қиын болса, оған басқа оқушылар көмектеседі. Әрі қарай алақанның суреттерін тақтаға іліп қойдық.

«Milling» ойыны. Бұл жаттығуды кезкелген пән сабағында қоладнуға болады. Оқушылар екі топқа бөлінеді. «А» және «В» тобы. Өтілген тақырып бойынша бір топқа оқиғаның аты, ал екінші топқа – оқиғаның мән жайы жазылған карточкалар беріледі. Олар сынып бөлмесінде еркін жүріп өз сыңарларын табу керек.

«Сөйлемді аяқта...». Бұл жаттығу оқушылардың үй тапсырмасын қызықты тексеруге көмектеседі. Оқушылар екі топқа бөлінеді. Өткен тақырып бойынша бір топқа сөйлемнің басы, екінші топқа сөйлемнің аяқталуы беріледі, олар сынып бөлмесінде еркін жүріп өз сыңарларын табу -керек. Бұл ойындарды 7-8 сыныптармен жиі өткіземін.

Ойындарды қолдану оқушылардың коммуникативтік қабілеттерін дамытуға, оның барлық функциялары: ақпараттық, реттеушілік, құндылық – бағдарлы және этикеттік бірлігінде өзге тілді қарым-қатынасты меңгеруге оң әсер етеді. Оқушылар шет тілдік құралдардың жетіспеуінен шыға білуді дамытады. Балалар ұжымда әрекет етіп, басқа адамдарға көзқарасты табуға үйренеді. Бұдан басқа, ойындар сабақта жағымды эмоционалды фон құруға мүмкіндік беріп, тілдік кедергілерді жоюға әкеліп, оқу мотивациясын дамытуға ықпал етіп, пәнге деген қызығушылықты арттырады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Султанова А.Д. Ағылшын тілін оқытуда коммуникативтік дағдыларды қалыптастыру
2. Ключева Н.В. Учим детей общению / Н.В. Ключева. - Ярославль, Наука, 2006. – б.188

3. Сенько Ю.В. Педагогика понимания. Учебное пособие. М.: Дрофа, 2007 – б.44

4. Выготский Л.С. Игра и ее роль в психическом развитии ребенка / Л.С. Выготский // Вопросы психологии - 2006. - № 6. - б. 62-76.

1С: КӘСПОРЫН

Манешова Лаура Серікқызы

Семей қаласының Шәкәрім атындағы Мемлекеттік Университеті

Ғылыми жетекші:

Каженова Жанар Сабыртаевна

Қазіргі уақытта кез келген фирманың қызметі әр түрлі органдарға берілетін немесе кәсіпорынның өзінде қандай да бір есеп айырысу үшін қажетті құжаттардың үлкен санын жүргізумен байланысты. "1С" фирмасының өнімдері кез келген кәсіпорынның барлық құжат айналымын автоматтандыруға мүмкіндік береді. Автоматтандырылған құжат айналымы кез келген жедел басқару жүйесінің міндетті бөлігі болып табылады және қаржылық есепті дұрыс ұйымдастыру үшін маңызды.

1С: Кәсіпорын-кәсіпорында қызметті автоматтандыруға арналған "1С" компаниясының бағдарламалық өнімі.

"1С: Кәсіпорын" бухгалтерлік және басқару есебін автоматтандыруға арналған (жалақыны есептеу және кадрларды басқаруды қоса алғанда), кәсіпорынның экономикалық және ұйымдастырушылық қызметі.

"1С:Кәсіпорын" технологиялық платформасы деректер базасының үстіндегі бағдарламалық қабық болып табылады. Платформаның өзі осы платформада әзірленген көптеген қолданбалы шешімдердің (конфигурациялардың) бірімен әдетте жұмыс істейтін соңғы пайдаланушылардың пайдалануы үшін бағдарламалық өнім болып табылмайды. Мұндай тәсіл бірыңғай технологиялық платформаны пайдалана отырып, әр түрлі қызмет түрлерін автоматтандыруға мүмкіндік береді.

"Кәсіпорынды басқару" конфигурациясын енгізу ондаған және жүздеген автоматтандырылған жұмыс орындары бар, қызметкерлер саны бірнеше ондаған мыңнан бірнеше мың адамға дейінгі жететін кәсіпорындарда, сондай-ақ холдингтік және желілік құрылымдарда үлкен әсер бере алады.

Конфигурацияның негізгі ұғымдары.

1С: Кәсіпорын жүйесінде метадеректер: деп нақты кәсіпорынның шаруашылық қызметі туралы ақпаратты сақтауға және өңдеуге бапталған метадеректер объектілерінің жиынтығы аталады.

1С:Кәсіпорын жүйесінде метадеректер объектісі: деп ұқсас сипаттамалары мен бірдей арналуы бар пәндік сала ұғымдары тобының формальды сипаттамасы түсініледі.

Метадеректердің әрбір объектісі бірегей қасиеттерге ие. Бұл жиын жүйе деңгейінде сипатталған және тапсырма конфигурациясын баптау барысында өзгертілмейді. Метадеректер объектісінің қасиеттерінің жиынтығы, негізінен, оның 1С:Кәсіпорын жүйесінде тағайындалуымен анықталады.

Метадеректердің кез келген объектісінің басты қасиеті — метадеректер объектісінің қысқаша атауы «идентификатор» болып табылады. Жаңа метадеректер объектісін құру кезінде оған автоматты түрде "жаңа" сөзі мен саннан тұратын шартты идентификатор беріледі. Бұл идентификаторды метадеректер нысанының қасиеттерін өңдеу барысында өзгертуге болады, сонымен қатар жүйе идентификаторлардың бірегейлігін қадағалайды. Дегенмен, идентификатор метадеректер нысанының өзін жоймай жойылуы мүмкін емес.

Зерттеу жұмысының шеңберінде автоматтандырудың ең тиімді құралдарын барынша аз шығынмен алуға мүмкіндік беретін оңтайлы бағдарламаны іздеу мақсатында сауда кәсіпорындарында есепке алуды автоматтандыру үшін бағдарламаларға салыстырмалы талдау жүргізілді. Мұндай шешім ретінде "1С: Кәсіпорын 8" бағдарлама жүйесі таңдалды.

Зерттеу жұмысының шеңберінде "1С:Кәсіпорын" бағдарламасы негізінде жүйеге қойылатын барлық талаптарды қанағаттандыратын, пысықталған бағдарламалық қамтамасыз етуді білдіретін сауда кәсіпорнын басқару процестерін автоматтандыру үшін шешім әзірлеу мақсаты қойылады.

Қойылған мақсатқа жету үшін жеке міндеттерді бөлу туралы шешім қабылданды:

- Пәндік салаға талдау жүргізу;
- Есепті автоматтандырудың қажетті функцияларын, әдістері мен дәрежесін анықтау;
- Сауданы автоматтандыру үшін бағдарламалар нарығын зерттеу;
- Ең қолайлы бағдарламалық қамтамасыз етуді анықтау;
- Таңдалған бағдарламалық қамтамасыз ету және жүйеге қойылатын талаптар негізінде ақпараттық жүйе моделін құру;
- Құрылған модель шеңберінде жүйенің жұмыс істеу мүмкіндігі үшін бағдарламалық қамтамасыз етуді қажетті функциялармен толықтыру.

"Сауда кәсіпорнын басқару" конфигурациясы:.

- компанияның бәсекеге қабілеттілігін арттыру үшін ресурстарды талдау, жоспарлау және икемді басқарудың кең мүмкіндіктері;
- өз бағыттары бойынша күнделікті жұмыстың тиімділігін арттыруға мүмкіндік беретін құралдар;
- заңнаманың талаптарына және Кәсіпорынның корпоративтік стандарттарына толық сәйкестікте есепті автоматты түрде жүргізуге арналған құралдар.

Конфигурацияда бөлшек сауданы басқару мүмкіндіктері қарастырылған. Бөлшек сауда кез келген қоймадан – көтерме, бөлшек немесе автоматтандырылмаған сауда нүктесінен жүзеге асырылуы мүмкін. Есепке алу тауарларды автоматтандырылмаған сауда нүктелері бойынша жүргізіледі тіркелген бөлшек сауда бағасы.

Жүйе бөлшек бағаларда құн қорларын бағалауды жүргізуге, әртүрлі дүкендерде (сауда орындарында) сату көлемі мен пайдалылығын салыстыруға, дүкендер мен сауда нүктелерінен түскен түсімнің дұрыстығын бақылауға мүмкіндік береді.

Кәсіпорын қызметінің негізгі бағыттары:

- * Сатып алуды басқару
- * Сатып алушылармен және жеткізушілермен қатынасты басқару
- * Менеджерлердің жұмысын бақылау және бағалау
- * Электрондық поштамен біріктірілген Жұмыс құралдары
- * Қызметкерлерді басқару және жалақыны есептеу
- * Кадрларды іріктеу
- * Жалақы есебі
- * Аналитикалық есептер
- * Кәсіпорын қызметінің мониторингі және талдауы
- * Басшыға Рапорт

"1С:Кәсіпорын 8" көп деңгейлі иерархиялық құрылымға біріктірілген аумақтық таратылған деректер базалары бар бірыңғай қолданбалы шешімнің (конфигурация) жұмысын қамтамасыз ететін таратылған ақпараттық базаларды басқару тетігі іске асырылды.

Бұл "сауда кәсіпорнын басқару" конфигурациясы негізінде бизнесті тиімді басқаруға және шешім қабылдау үшін қажетті жеделділікпен "жалпы" көріністі көруге мүмкіндік беретін желілік немесе холдингтік құрылым кәсіпорындары үшін шешімдер құруға мүмкіндік береді.

«1С: КӘСІПОРЫН» ЖҮЙЕСІНІҢ МҮМКІНДІКТЕРІ

Манешова Лаура Серікқызы

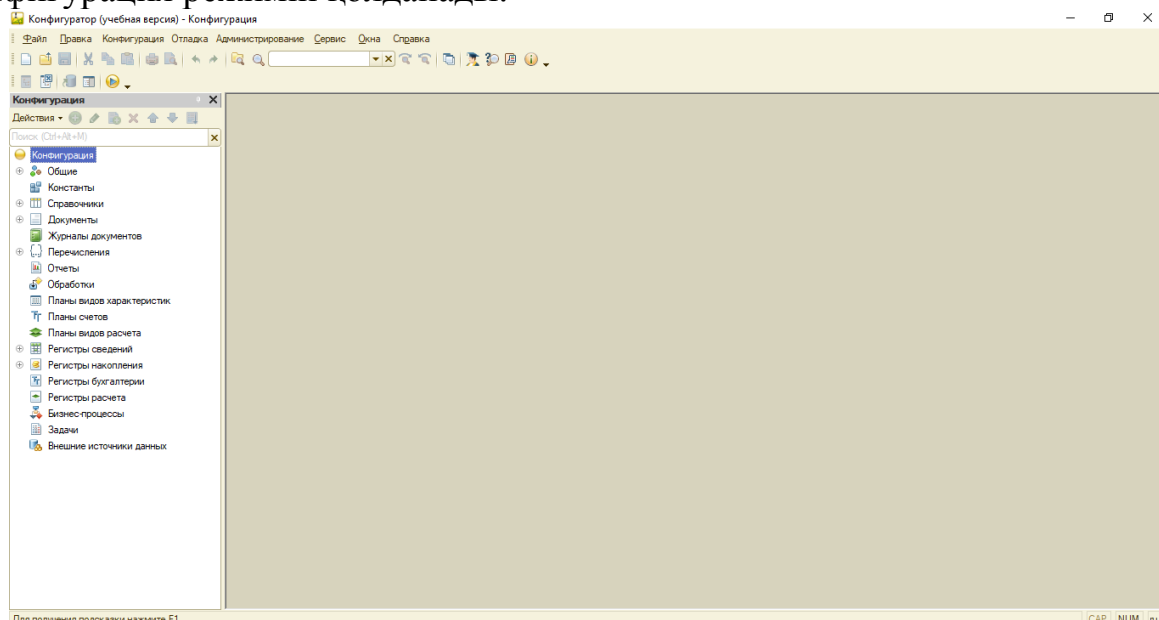
Семей қаласының Шәкәрім атындағы Мемлекеттік Университеті

Ғылыми жетекші:

Нурабаева Галия Уразовна

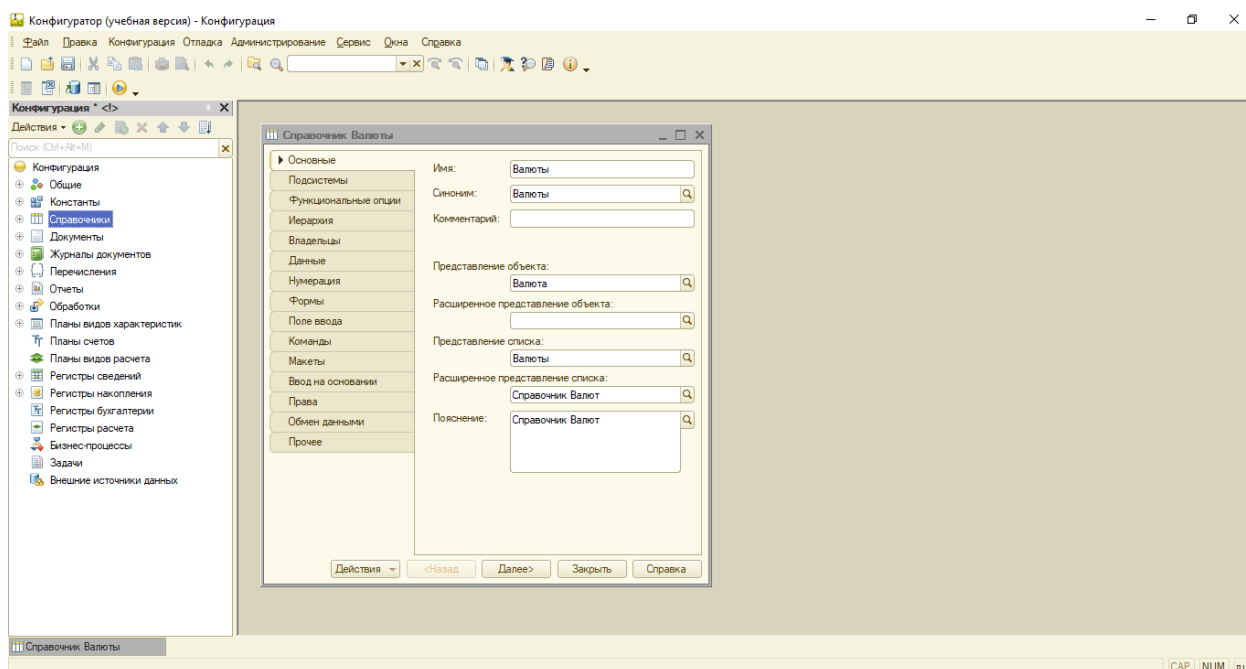
1С Кәсіпорын жүйесінің жұмыс режимдері.

1С кәсіпорын жүйесінде жалпылама екі жұмыс режимі бар, олар Конфигуратор және басты режим. Конфигуратор режимі құрастырушылар мен деректер қорымен жұмыс жасайтын администраторлар өзгертулер енгізу үшін немесе жаңа элементтерді енгізу үшін қолданылады. Ал басты режим қолданушыларға жұмыс істеуіне арналған. Бұл режимде қолданушылар өздерінің мәліметтерін енгізіп оларды өңдеп, есептеулер жүргізіп керекті мәліметтерді ала алады. 1С кәсіпорын жүйесінде бағдарлама жасау үшін конфигурация режимін қолданады.

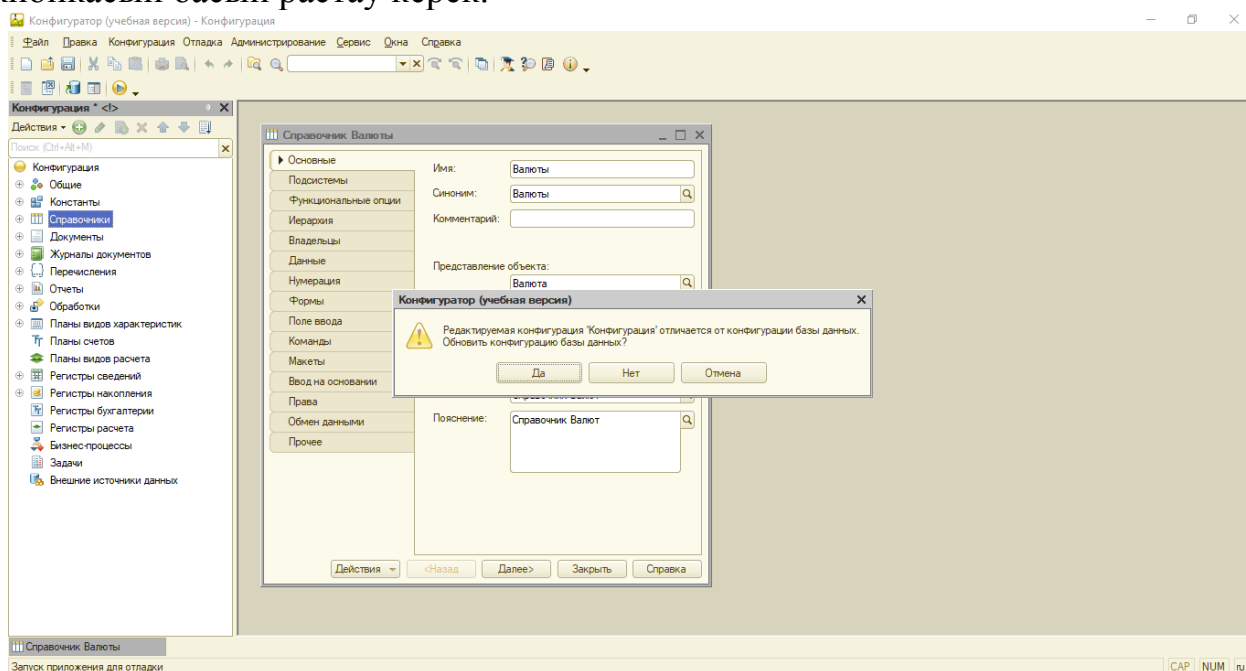
1-сурет. Конфигурация объектілерінің иерархиясы.

1-суретте сол жақта конфигурация объектілерінің иерархиясын көруге болады. Осы жерде көрсетілген объектілерді ғана қолдануға болады, объектілер бір-бірінен әртүрлі қасиеттері арқылы ерекшеленеді, бірақ олар бір-бірімен әрекеттесе алады. Жаңа объектіні құру үшін объектіні таңдап «Ins» кнопкасын басу керек.

2-сурет. Справочники объектісіне жаңа элемент қосу.

Жаңа элемент енгізілгеннен кейін оны көру үшін «F5» кнокасын басып «Отладка» жасау арқылы көре аламыз. Өзгеріс енгізу туралы сұралымда «Ия» кнопкасын басып растау керек.

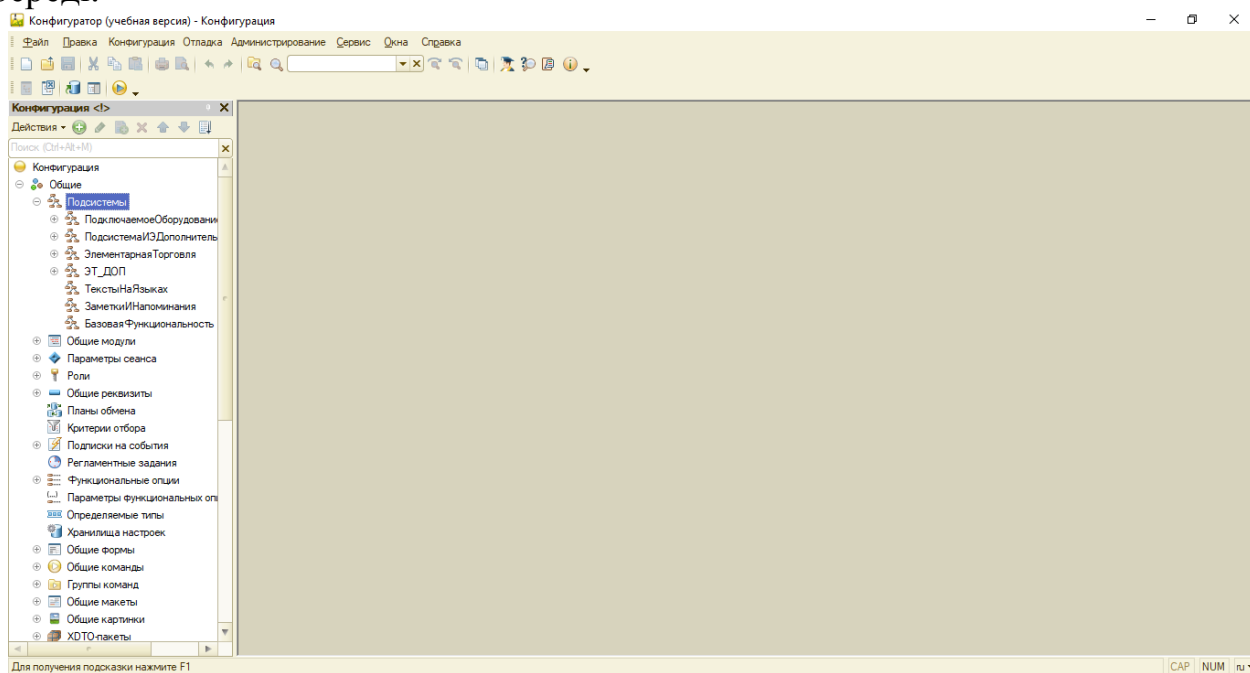

3-сурет. Конфигурацияға өзгерту енгізу туралы сұралым.

1С Кәсіпорын интерфейсін құрудағы басты элементтерінің бірі – «Подсистемы». Сондықтан бірінші конфигурацины құруда подсистема құрамын жобалаудан бастау керек.

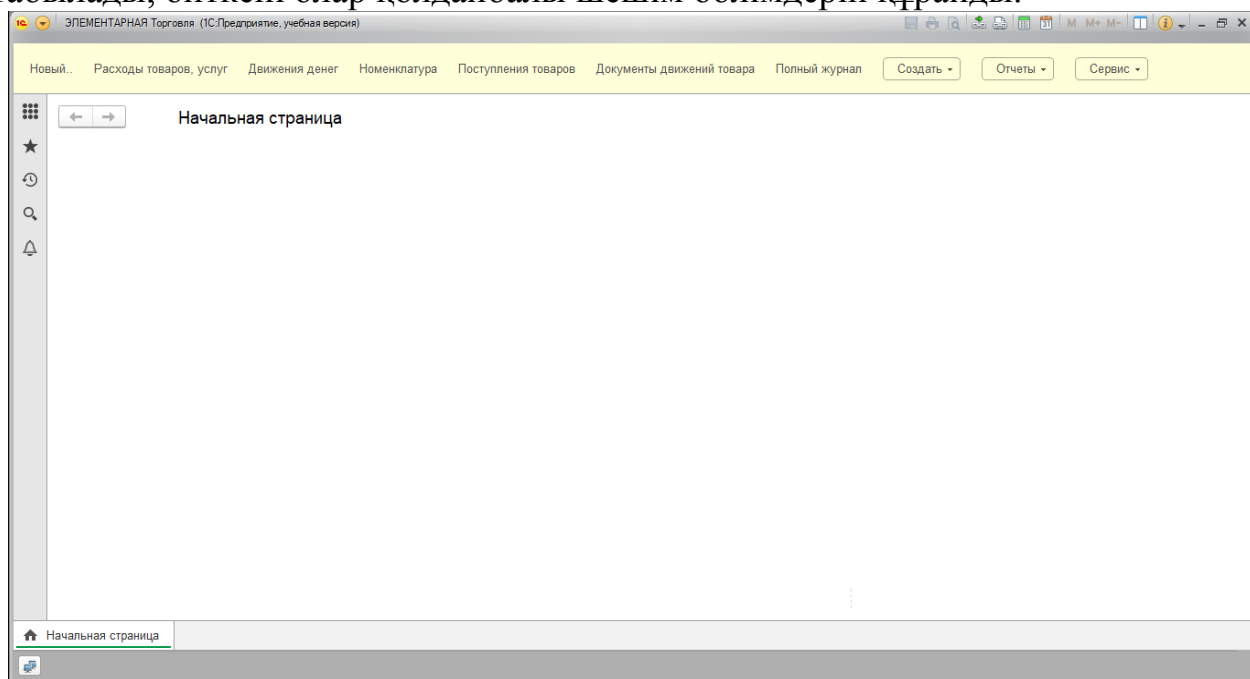
Бұл жағдайда, әзірлеуші алдында маңызды және маңызды міндет тұр - ішкі жүйелердің құрамын мұқият қарастыру, содан кейін ол өзі құратын конфигурация объектілерін мұқият және мағыналы түрде қосу. Қарапайым

қосымшалық шешімдерде сіз ішкі жүйелерді қолдана алмайсыз, бірақ ішкі жүйелерді пайдалану кезінде біз жалпы жағдайды қарастырамыз. Шағын жүйелер жасалған қолданбалы шешім қисынды түрде бөлінетін конфигурациядағы функционалды бөліктерді бөліп көрсетуге мүмкіндік береді. Бұл нысандар Жалпы нысандар филиалында орналасқан және ішкі жүйелер мен бағынышты ішкі жүйелерден тұратын ағаш құрылымын құруға мүмкіндік береді.

4-сурет. Подсистемы конфигурациясының структурасы.

Жоғары деңгейдегі ішкі жүйелер интерфейстің негізгі элементтері болып табылады, өйткені олар қолданбалы шешім бөлімдерін құрайды.

5-сурет. Подсистема бөлімдері.

Конфигурацияның әр объектісі бірден бір немесе бірнеше ішкі жүйелерге қосыла алады, оның ішінде олар көрсетіледі. Болашаққа көз жүгіртсек, рөлдер бойынша көрінуді қолдана отырып, ішкі жүйелердің көмегімен сіз қолданушыға қажетсіз және ыңғайлы емес интерфейс бере аласыз, мысалы, дүкенші тауарды қабылдап, жеткізе алуы керек, ал ол барлық нәрсені көрудің қажеті жоқ бухгалтерлік есеп және қызмет көрсету саласына жатады. элементтері. Осылайша, ішкі жүйелердің болуы қосымшаның қолданушы интерфейсінің құрылымын анықтайды, әртүрлі құжаттарды, каталогтар мен есептерді олармен қисынды түрде бөлімдерге «сұрыптауға» мүмкіндік береді, бұл жерде пайдалы шешім бүкіл қоңырауды ұйымдастырады, оларды табу оңайырақ және олармен жұмыс істеу ыңғайлы болады. Сонымен қатар, тек сол бөлімдер ғана әр нақты пайдаланушыға көрінетін болады, яғни процесте оған қажет қолданбалы шешімнің функционалдығы.

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ГУМАНИТАРЛЫҚ ҚҰҚЫҚТЫҢ КЕЙБІР ПРОБЛЕМАЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ

Машканов Бейбит Хаденович, 2 курс магистранты

Алматы қаласы Д.А. Қонаев атындағы Еуразиялық заң академиясы

Ғылыми жетекші:

Алжанкулова Светлана Абильдаходжаевна,
заң ғылымдарының кандидаты

Халықаралық гуманитарлық құқық қазіргі кездегі қарулы қақтығыстарда ерекше маңызға ие, өйткені дәл осы халықаралық құқықтың саласы соғысты жүргізу ережелерін бекітеді, оны шыққан себебіне қарамастан. Бұл ережелер соғысты жүргізу әдістер мен құралдарын шектеуге, сондай-ақ, соғыс құрбандарын қорғауға бағытталған. Соғысушы тараптар, алдында қабылданған келісімге сәйкес, үйлесімдік қағидасын және әскери қажеттілікті ұстануы керек, азаматтық халық және комбатанттар, азаматтық және әскери объектілер арасындағы айырмашылықты сақтаулары және адамдарға артық азап келтіруден бас тартулары тиіс.

Өкінішке орай, халықаралық гуманитарлық құқықтың нормалары кей-кезде сақталмайды және қазіргі кездегі қарулы қақтығыстарға қатысушыларымен жиі өрескел бұзылуда, соның салдарынан ең алдымен соғысушы тараптардың азаматтық халқы жаппай азап шегуде, гуманитарлық қызмет атқаратын тұлғалар, журналистер өледі, азаматтық объектілер бұзылады, мәдени құндылықтар жойылады, қоршаған ортаға орны толмас залал келтіріледі.

Халықаралық қатынастардың стандарттық емес және экстремалдық жағдайларда (қарулы қақтығыстар, соғыс және т.б.) меслекеттердің қызметі халықаралық гуманитарлық құқық саласына қатысты қағидалар мен нормалар

арқылы реттеуде. Әдетте, бұл топ нормалары «қарулы қақтығыстар құқығы» деп аталады [1, 15].

Халықаралық гуманитарлық құқықтың негізгі мақсаты – қарулы зорлық-зомбылықпен келтірілген зардаптарды азайту, адам құқықтарын қорғау болып табылады. Бұл мақсатқа арнайы халықаралық шарттардың нормаларымен белгіленген соғыс жүргізудің құралдар мен әдістерін шектеу арқылы қол жеткізіледі.

Соғыс жүргізудің ережелері бұрын пайда болған, атап айтқанда, ежелгі кезде арнайы дәстүрлер орын тапқан, мысалы, халықтың қорғауға мұқтаж топтарына қатысты зорлық-зомбылықты шектеу (әйелдер, қарт адамдар және балалар), қарусыз немесе жарақат алған адамды өлтіруге тыйым салу.

Содан бері қарулы қақтығыстар мен соғыстарды жүргізу сипаты көп өзгерістерге ұшырады, қарудың жаңа түрлері пайда болды, тактика күрделенді. Бірақ, әлі әскери әрекеттерден құрбандардың құқықтарын қорғау өзекті де күрделі де мәселе болып тұр.

Қарулы қақтығыстар кезінде қолданатын гуманитарлық құқық және сондай құқықтың саласы сияқты адам құқықтарын қорғау институты жалпы мақсатқа ие – барлық жағдайларда адамның қадір-қасиетін құрметтеуді қамтамасыз ету. Халықаралық гуманитарлық құқықтың мақсаты соғыстың жалпы варварлықтың арасында бейбіт тұрғындардың және соғыс қимылдарға қатысуын тоқтатқан адамдардың қорғалуын қамтамасыз ету, сондай-ақ, комбатанттардың арасында зорлық-зомбылық әрекеттердің ауқымын шектеу болып табылады.

Осындай операциялардың негізгі мақсаттарының бірі қақтығыс болып жатқан аумақта минималдық «қауіпсіздік жағдайларды» қамтамасыз ету болып табылады. Егерде соғыс операция барысында қарулы күштер үшін бұл мақсат өзін-өзі қорғаумен шектелсе, онда соғыстық емес типтегі операциялар, әдетте, азаматтық қатысушыларға (халықаралық және үкіметтік емес ұйымдар) және жергілікті халыққа қауіпсіздік кепілдіктің ішінара таралуын талап етеді.

Қарулы қақтығыстар жағдайында соғысушы тараптардың азаматтық халыққа қатысты басшылыққа алатын ең басты қағидасы «азаматтық халық, және бөлек азаматтық тұлғалар шабуылдың объектісіне айланмау керек. Азаматтық халықты қорқыту негізгі мақсатқа ие болған зорлық-зомбылық актісіне тыйым салынған» [2, 414].

Яғни, халықаралық заңнамада негізгі кепілдіктер мен шектеулер көрініс тапқан, олар қақтығыс барысында тараптармен олардың билігінде болған адамдарға қатысты сақтаулары тиіс. Олардың мақсаты – қарулы қақтығыс орын тапқан аумақ шеңберіндегі барлық халықты қорғау болып табылады.

Бүгін халықаралық гуманитарлық құқықтың өмір сүру орындылығы талқыланды. Бірақ заңнамалық шешімін талап ететін бір қатар проблемалық және өзекті сұрақтар бар.

Атап айтқанда, әскери қимылдарды жүргізу құралдарының проблемасы өте қиын және күрделі болып келеді. Техниканы жетілдіру әлемде үнемі қарудың жаңа түрлерін пайда болуына әкелуде, оларды қолдану адамдарды

жаппай қыруға мүмкіндік тұғызады. Сондықтан азаматтық халықты және қарулы күштерге ілеспе медициналық және басқа да персоналдарды тиіспейтін қаруды қолдану қажеттігі туралы әңгіме жиі қозғалады. 1981 жылы

Халықаралық жария құқықтың тағы бір мәселесі оккупация ұғымымен байланысты. Халықаралық құқық жаудың армиясымен аумақты толық немесе ішінара оккупациялау жағдайралын реттейді. Бұл ретте басым көпшілік мемлекеттер шетелдік мемлекеттің территориясының әкімшілік басқарудың кейбір жағдайлары мен басқа түрлері жағдайында халықаралық гуманитарлық құқықтың сәйкестігі мен пайдаланылуы жөнінде сұрақтар қозғайды. Оккупация режиміне қатысты негізгі қайнар көздер – ол 1907 жылғы Гаага ережесі, 1949 жылғы Төртінші Женева конвенциясы және 1977 жылы қабылданған Женева конвенциясына I Қосымша хаттамасының кейбір ережелері. Бірақ кейбір ғалымдар оккупация режимін реттейтін құқықтық нормалардың қажеттілігіне күмән тұғызуда, өйткені ондай нормалар оккупацияның қазіргі жағдайының көптеген ерекшеліктеріне нашар бейімделген. Бұл проблеманың шешімін қолданыстағы бар ережелердің талқылаудың бірлескен компромисстік шеңберін іздеу арқылы табуға болады.

Өкінішке орай, халықаралық гуманитарлық құқықта осы күнге дейін әскери қызметшілердің азаматтық тұлғалардан нақты айырмашылық критерийлері жоқ. Оның үстіне, азаматтық тұлғалар қарулы қақтығыстарда қатысуы жиі орын табады.

Сонымен қатар, бүгінгі күнге қақтығыстар кезінде азаматтық халық ең көп зардап көретін сөзсіз. Соған байланысты аталған адамдар топтың мәртебесін реттеуде тепе-теңдігін табу және халықаралық құқық нормаларында осыған байланысты нақты ережелерді бекіту қажет.

Қазіргі әлемде мемлекетаралық халықаралық ұйымдардың әсері арттыруда, олардың саны үзілусіз күбеюде, осыған байланысты күн тәртібінде халықаралық ұйымдардың құқықсубъектілігінің дамуы туралы мәселе қозғалуда. Жаһандану процесінде БҰҰ және оның мамандандырылған мекемелері сияқты ұйымдар тиісті орын алуы керек [3].

Халықаралық шарттардың импелементациялаудың тиімділігін арттыру қажет, әсіресе халықаралық ведомствоаралық шарттардың.

Бұл үшін гуманитарлық салада модельдік халықаралық актілерді әзірлеу және қабылдау пайдасын әкеліп, олардың негізінде ұлттық деңгейде тиісті заңдар қабылдау болар еді. Осындай заңдар мысалы гуманитарлық құқықтың нормаларын жүзеге асыру шараларына қатысты болуы мүмкін еді.

Модельдік заңдарды әзірлеу ТМД елдерінің арасында ынтымақтасу практикасында кең таралған.

ТМД елдерінің Парламентаралық Ассамблеясымен әзірленген модельдік актілер, мысалы азаматтық заңнаманы, терроршылдыққа қарсы күрес саласындағы заңнамалары ТМД елдерінің тиісті заңнамалық нормаларын әзірлеуде өң әсерін тигізуде.

Сонымен қатар, тұтқындарға қарайлау туралы Женева конвенциясын тұтқындармен айырбастау жасау жөнінде ережемен толықтыру қажет.

Тұтқындармен айырбастау жасаудың механизмі және процедурасы қажет. Бұл Конвенцияның мазмұнын айтарлықтай байытар еді.

1949 жылғы Женева конвенцияларына жаңа қосымша хаттамалар жасасу қажет, мысалы халықаралық гуманитарлық құқықтың нормаларын сақтау жөнінде халықаралық бақылау мәселесі бойынша, қазіргі халықаралық қатынастар мәдениетін бекіту саласында халықтардың терең мүдделерінің көрінісі ретіндегі қарулы қақтығыстарды болдырмау әдістері мен процедуралары бойынша.

Әрине, бір жұмыстың шеңберінде толық көлемінде халықаралық гуманитарлық құқықтың барлық өзекті мәселелерін қарастыру мүмкін емес. Бірақ, халықаралық қауымдастықтың маңызды мақсаты халықаралық құқықтың осы саласына қатысты нормаларды қабылдау мен орындау істің жағдайын жақсарту болып табылатындығы сөзсіз. Халықаралық гуманитарлық құқықтың нормалары - адам құқықтарының қорғалуының маңызды кепілі, сондықтан оларды сақтамау үшін санкция қатаң болуы тиіс, қылмыстыққа дейін.

Өкінішке орай, соғыстар мен қарулы қақтығыстарға халықаралық-құқықтық тыйым салу деген оларды болдырмау деген емес. Сондықтан, көрсетілген тыйым салуға қарамастан, қарулы қақтығыстар құқығы әрі қарай да мемлекеттер арасында да, бөлек мемлекеттің шеңберінде де қарулы күрес кезеңінде пайда болған қатынастардың негізгі реттеушісі болып табылады. Бұл қарулы қақтығыстар кезінде құрбандардың пайда болуын болдырмауға бағытталған халықаралық гуманитарлық құқықтың нормаларында, сондай-ақ, әлемдегі қарулы қақтығыстар ошақтарының пайда болуын болдырмауға ықпалын тигізетін халықаралық және ұлттық нормаларының барлық кешенінің де әрі қарай жетілдіруді болжайды.

Әдебиет:

1. Батырь В.А. Международное гуманитарное право. – М.: Военная мысль, 2017. – 279 с.
2. Международное гуманитарное право в документах / Сост. Ю.М. Колосов, И.И. Котляров. - М.: 1997. – С.414.
3. Малахов И.С. Международное гуманитарное право: дифференция и содержание // Вестник Кемеровского государственного университета. - 2018. - № 3. – С. 51-57.

ТАСҚА САЛЫНҒАН СУРЕТТЕРДІҢ НЕГІЗІНДЕ ОҚУШЫЛАРДЫҢ КӨРКЕМ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТІН ДАМУ

Назаров Ағабек Жеңісбекұлы

Қорқыт Ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университеті

Омаров Тұрсынбек Жанысұлы

С.Романов атындағы Көркем сурет галереясы

***Аңдатпа:** мақалада бейнелеу өнері сабақтарында петроглифтерді декоративтік суретке қайта өңдеу негізінде оқушыларды тарихты ғылыми тұрғыдан талдауға, оны саналылықпен түсіне білуге үйрету қарастырылған.*

***Кілттік сөздер:** петроглифтер, шығармашылық қабілет, декоративтік сурет.*

Қазіргі заманғы білім беру жүйесінде заман талабына сай халқымыздың ұлттық мәдениеті мен рухани мұраларын ұрпақ санасына сіңірудің қажеттілігі де туындап жатыр.

Сондықтан да, бейнелеу өнері пәнінің негізгі міндеттері оқушылардың өз елінің, халқының мәдениетіне, дәстүрлеріне деген сезімдік-эстетикалық қарым-қатынасын қалыптастыру болып отыр.

Қазақстан территориясы ежелгі жартастық өнерінің көптеген ескерткіштерінің түйіні болып отыр. Петроглифтер («тас» және «қашау» деген грек сөзінен) – деп жартастағы суреттерді айтады. Петроглифтер бейнелеу өнерінің бір түрі ретінде Қазақстан территориясына ерте пайда болып біздің заманымызға дейін сақталып келген.

Тасқа салынған суреттер арқылы оқушылар ата-бабаларымыздың әдет-ғұрпы, діни түсініктері, өнері, сол кездің адамдары жасаған материалдық, рухани байлықтар мен ізгілікті істерімен таныса алады. Оқушыларды тарихты ғылыми тұрғыдан талдауға, оны саналылықпен түсіне білуге үйретеді. Және де оқушылардың тарихқа, өз халқы мен басқа халықтардың мәдениетіне деген қызығушылық пен құрмет сезімін оятып, оларды өз елінің, бүкіл адамзаттың мәдениетін толықтыруға үлес қоса алатын азамат етіп тәрбиелейді. Дүниені жақсырақ, толығырақ түсінуге үйретіп қана қоймайды, өзін-өзі жете түсінуге де себебін тигізеді, оқушылардың ой – санасы мен түйсік сезімдеріне де игі әсерін тигізеді.

Мектеп оқушыларының көркем шығармашылық қабілетін дамыту іс-шараларын «мәдени мұраларымыздың» бірі болып саналатын тасқа салынған суреттер негізінде ұйымдастыруы, олардың мәдени өрісін көтеру, сұлулықты қабылдау қабілетін қалыптастыру арқылы төл мәдениеттің белсенді жасаушысы, иесі, жалғастырушысы болуына көмегі зор. Осыған орай бейнелеу өнер сабағында 4-6 сынып оқушыларын декоративтік сурет салу бойынша тәжірибелік тапсырмаларды теориялық заңдылықтармен байланыстырып, ежелгі дәуірден осы күнге дейін сақталып келге жатқан, ата-бабаларымыздың мәдениетін, діни наным-сенімін, әдет-ғұрпын пайымдау мүмкіндігін беретін

жартастық өнермен көбірек таныстыру және қоршаған ортамен үйлесу заңдылықтарын зерделей отырып, үйрету керек.

Тасқа салынған суреттер негізінде декоративтік сурет салу сабағын IV сыныпта ұйымдастыру: *Сабақ мақсаты* - Тасқа салынған суреттерді декоративтік суреттерге қайта өңдеуге оқушылардың дағдысын дамыту; *Таныстыруға арналған шығармашылық үлгілері* - Тасқа салынған суреттердің плакаттары. Күнбасты құдай, соғыс көріністері, сарбаздар мен соғыс арбалары, ан аулауға шыққан көріністері, жануарлар және т.б. суреттер; *Сабақта оқушының орындаған декоративтік композициясы* - Сарбаздар мен соғыс арбаларының негізінде батылдық, батыр адамның эскизін салу.

Сыныпта жылы атмосфера, қызықтыратын әңгімелер мен сұхбат жүргізу бейнелеу шығармаларына қойылатын сабақтың міндетті шарттары. Тасқа салынған суреттер арасынан, оқушылар өзінің ойлауына көмектесетін суреттерді таңдап алынады.

Экскурсия – оқу-тәрбие жұмысының мазмұнды да қызықты түрі. Халқымыздың тарихи мұралары сақталған, тарихи жерлерге, музейлерге экскурсия жасау оқушыларды бейнелеу өнері сабақтарында алған білімдерін кеңейтіп, тереңдетіп, тиянақтауға септігін тигізеді.

Мұғалім экскурсияның алдына белгілі мақсат қойып, жартастық өнері бойынша тарихи түсінік, яғни ұлттық мәдениеті мен рухани мұраларымыз жайлы айқын түсінік беруі тиіс. Экскурсияның танымдық бағыты болуымен қатар оның эстетикалық тәрбие мақсатын да ескеру керек.

Табиғатты тамашалай алатын бала оның жетілген элементтеріне ұқыпты қарап, сақтай алады. Қоршаған ортаға адамгершілікпен қарауды қалыптастыратын эстетикалық сезімдер де осының негізінде дамиды.

Қандай да бір бейненің композициялық сұлбасын жасау барысында оқушылардың шығармашылық қабілеттері артып, өз бетінше жұмыс істеу мүмкіндіктері дамиды, эстетикалық таным кеңейіп, белгілі дәрежеде тәжірибе жинақталады.

Осыдан тәжірибелік сабақтарды талдау негізінде оқушылардың көркем шығармашылық деңгейінің критерий ретінде маңызды мәселені анықтауға болады:

- декоративтік сабақтарында жартастық өнер туындылары, оқушылардың көркем шығармашылығының негізгі құралдарының бірі болып табылады;
- оқушылардың эстетикалық тану процессі дидактикалық принциптерді сақтау арқылы жүзеге асады;
- оқушылардың көркем шығармашылығын дамытуда, декоративтік сурет саласы оқушылардың даярлық деңгейін бағалайтын сапалы көрсеткіш ретінде жүреді.

Әдебиеттер тізімі

1. Ералин К.Е. Бейнелеу өнерінің сабақтары Шымкент, ШПИ, 1992- 45 б.
2. Ақышев Қ. Ертедегі ескерткіштер елесі. – Алматы, 1976. – 213 б.
3. Байпаков К.М., Таймагамбетов Ж.К., Жумаганбетов Т. Археология Казахстана. А. 1994.

ИНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГТІҢ КӘСІПКЕРЛІКТЕГІ РӨЛІ.

Нурмуханбетова Айнур Кадылбекқызы

С. Сейфуллин атындағы қазақ агротехникалық университеті,

Нұр-Сұлтан қаласы

Ғылыми жетекші:

Жолмуханова Айгуль Жакиянова

Бұл мақалада интернет-маркетингтің ерекшеліктері, артықшылығы мен кемшіліктерін қарастырамыз, сапасын арттыруға бағытталған ұсыныстар береміз.

Маркетинг – нарықты жан-жақты зерттеу негізінде тұтынушылардың мұқтаждықтары мен қажеттіліктерін қанағаттандыру жолымен бәсекелестік қабілеттілігін арттыру арқылы пайда табуға бағытталған тұжырымдама және біріктірілген қызмет.

Интернет-маркетинг (internet marketing) – бұл дәстүрлі маркетингтің барлық аспектілерін Интернетте қолдану, яғни маркетинг кешенінің негізгі элементтері баға, өнім, сату орны және жылжытуды пайдалану.

Оның негізгі мақсаты – бизнес үшін максималды пайда табу мақсатында сайт арқылы клиенттерді тарту және оларды тұрақты клиенттер ретінде ұстап қалу, сайттың әлеуетті аудиториясынан максималды тиімділікті алу.

Интернет-маркетинг кешенінің негізгі элементтері:

Тауар (Product) — Интернет арқылы сатылатын өнім немесе қызмет. Ол басқа сайттармен ғана емес, сонымен қатар дәстүрлі сату орындарымен де бәсекеге түседі.

Баға (Price) – дәстүрлі сату орындарындағы тауар немесе қызмет бағаларына қарағанда Интернеттегі тауардың немесе қызметтің бағалар шығындардың аздығына байланысты төмен болып келеді.

Тауар - қоғамда айырбастау, сатып алу-сату жолымен бөлінетін, құны бар еңбек өнімі, яғни материалдық-заттық пішіндегі өндірістік-экономикалық қызметтің кез келген өнімі, қажеттілікті қанағаттандыратын және базарға жұрттың назарын аудару, сатып алу, пайдалану не тұтыну мақсатымен ұсынылатын нәрселер, яғни сатып алу-сату, сатушы мен сатып алушы арасындағы нарықтық қатынастар нысаны.

Жылжыту (Promotion) – ғаламдық торда сайт пен тауарларды жылжытудың кешенді шаралары. Сайтты және тауарды жылжыту шаралары көптеген құралдардың көмегімен жүзеге асырылады: іздеу арқылы жылжыту (поисковое продвижение), контекстік жарнама, баннерлік жарнама, e-mail маркетинг, вирустық маркетинг, жасырын маркетинг, интерактивті жарнама, блогтармен жұмыс жасау және т.б.

Жарнама, реклама (франц. *reclame*, лат. *reclamo* - жар саламын) - тауарлардың, қызмет көрсетудің тұтынушылық қасиеті туралы ақпарат беру және оған деген сұранысты көбейту мақсатында таратылатын хабарлама;

белгілі бір адамдар, ұйымдар, әдебиет пен өнер шығармалары туралы хабар таратып, оларды әйгілеу.

Сату орны (Place) – сату орнына сайттар жатады. Тұтынушылар үшін сайттың дизайны, пайдалылығы, қолдану мүмкіндігі және де сайтта тауарға тапсырыс беру үрдісі өте маңызды. Сонымен қатар, сайтта тауардың ақысын төлу жүйесіне, жеткізу шарттарына, клиенттермен сатып алу кезінде және сатып алғаннан кейінгі жұмыстарға көңіл бөлу керек.

Сондықтан маркетингтегі жаңа бағыт - интернет-маркетингтің пайда болуы, интернет-маркетинг құралдары тек уақыт жағынан емес, қаржылай да тиімді екенін көпшілік жақсы түсінеді.

Тоқсаныншы жылдардың аяғында ұялы телефон тек имидж үшін керек еді, себебі ол кезде, байланыс нашар болды және тек ірі белгілі бір қалаларда ғана болған. Содан кейін ұялы телефонның болуы оның иесінің мәртебесіне ғана назар аударылған. Ал, қазіргі таңда басқаша iPhone енді сәттіліктің белгісі емес, керісінше стиль мен талғамға баса назар аударады, оның иесі табысты кәсіпкер де, оқушы да бола алады. Сондықтан, осы брендтің сатушылары болашақ клиенттің элиталық жерде тұратынын, беделді көлікті басқаратындығын немесе қымбат және сапалы киімді белгілі сәнді орындарда сатып алатындығын білудің мәні жоқ. Енді клиенттің қымбат телефонды қайдан іздейтінін және оны қалай сатып алатынын түсіну әлдеқайда маңызды. Ол оны Интернет арқылы немесе тек өзіне ыңғайлы жерде мамандандырылған дүкеннен іздейді ме? Ол бірден барлық құнын немесе бөлігін төлей ме? Ол телефонымен аксессуарларды сатып ала ма? Ол телефонын сатып алған жерде жөндей ме? Дәл осы тәсіл олардың тұтынушыларын талдауға көмектеседі, бұл кәсіпкерге тиімді бизнес моделі мен тиімді маркетингтік стратегияны құрудың толық көрінісін бере алады. Сондықтан интернет-маркетинг тәуелсіз қызмет түрі және электронды бизнес.

Бизнес ортасы күн сайын дерлік, әсіресе жаңа технологиялардың пайда болуымен тез өзгеріп отыр. Нарықта жаңа кәсіпкерлер мен бәсекелестер пайда болуда, тұтынушылар өз қалауларын тез өзгертеді, мұның бәрі кәсіпкер жұмыс істейтін ортаға үнемі әсер етеді. Өзінің маркетингтік мақсаттарына жету үшін ол барлық осы қажеттіліктерді ескере отырып, іс-әрекеттерін жедел және дұрыс түзетуі керек, ол үшін өзінің бизнес-ортасына жүйелі талдау жүргізе отырып, табысқа жету үшін, интернет-маркетинг жүргізудің оңтайлы жолын таңдап жатады. Бұл – кәсіпкерлер үшін тиімді құрал.

Бүгінгі таңда интернет-маркетинг механизмін пайдаланбай-ақ, тауарды сәтті өткізуге болады деп айтуға өте қиын.

Интернет-маркетинг құралдары – сатушы мен сатып алушы, клиент пен кәсіпкер және сондай-ақ, бизнес-әріптестер арасындағы сенімді қарым-қатынастар құруда таптырмас құрал болып табылады.

Цифрлық Қазақстан мемлекеттік бағдарламасы іске асырыла бастағаннан бері Қазақстанда электронды сауданы дамыту саласы өте жоғары деңгейде екенін байқауға болады.

Сонымен қатар, Қазақстанда айына бір рет тауарларды онлайн режимде сатып алатын сатып алушылардың саны бүгінгі күні 2,3 млн адамды құрайды. Онлайн-сатып алуларға адамдар уақыт өткен сайын көбірек қызығушылық танытуда.

Қазақстанда онлайн-бизнеспен айналысатын 1700-ге жуық кәсіпкер және 20-ға жуық ірі интернет-алаңдары және жетпіс бес мың сайттың қызметі бар екенін ескерсек, интернет маркетингтің кәсіпкерлерге берер мүмкіндігін осыдан байқауға болады.

Интернет-маркетинг электрондық сауданың маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Электрондық сауда мен интернет-маркетинг кеңейтуде байланысты танымал болды.

Елімізде сауда нарығы — онлайн режимінде тауарлар сататын кәсіпкерлер. Бұл, сонымен қатар, онлайн төлемдер, яғни онлайн режимде ақы төлеу немесе пошташыға немесе курьерге тауарды жеткізген кезде ақысын төлейтін шарт бойынша төлем мүмкіндіктері. Қазіргі таңда нарық қысқа уақыт ішінде және жеткізілім құнының арзан бағасымен тауарды жедел жеткізуді талап етеді. Біз осымен айналысамыз. Үкімет қажетті заңнамалық актілерді қабылдады. Мәселен, кәсіпкерлерге онлайн саудамен айналысуға мүмкіндік беретін салықтық преференциялар қабылданды. Көптеген салықтық жеңілдіктер енгізілді. Елімізде 2019 жылы бірқатар түзетулер қабылданды: экспорттық рәсімдер жеңілдетілді. Бұған дейін, егер сіз онлайн сатқан болсаңыз, онда көптеген құжаттарды, кедендік декларацияларды толтыру қажет болған еді. Енді бұл жағдай жеңілдетілді, барлығын пошта құжаттары арқылы рәсімдеуге болады. Кәсіпкерлерге ештеңе істеудің қажеті жоқ. Бүгінде транзиттерді дамыту үшін Хоргос арқылы Қытайдан Еуропаға және Таяу шетел елдеріне электрондық коммерция тауарларының, яғни, сәлемдемелердің өте үлкен ағындарын жеткізуге мүмкіндік беретін заң жобасы қабылданды.

Бизнес-қоғамның дамуымен және ақпараттық технологиялардың дамуымен Интернет-маркетинг ерекше бизнес ортаға айналды. Сонымен бірге, электронды коммерцияда қолданылатын маркетингтік әдістер, интернеттегі іскерлік белсенділік көптеген маркетингтік тәсілге айналды.

Интернет-маркетингтің негізгі артықшылықтарына тоқталатын болсақ келесідей:

тауарлар мен көрсетілетін қызметтер туралы ақпараттарды клиенттер ашық түрде алады;

сату тегін және жарнама бөлімінің қызметкерлері үшін ақшалай қаражаттарды үнемдеу жалға алу керек емес; мақсатты аудиторияларды белгілеп қою; клиенттердің қайдан келгенін нақты біле алады; клиенттердің ойын жылдам білу және басқара алады; қолжетімді жарнамалық арналардың болуы; клиенттер бойынша толық статистиканы алу және оны талдау мүмкіндігі; транзакциялық шығындардың төмендеуі;

Интернет-маркетингтің негізгі ерекшеліктері келесідей:

Ғаламтор-маркетологтардың статистиканы оңай және қымбат емес өлшеу артықшылығы бар; науқанды бақылауға, өлшеуге және тексеруге болады, көп

жағдайда жарнама серверін қолдану арқылы; жарнама берушілер әртүрлі әдістерді қолдана алады, мысалы, әр әсерге төлеу, әр ойынға төлеу және әр әрекет үшін төлеу; науқан нәтижелерін дереу өлшеуге және бақылауға болады, өйткені онлайн-маркетинг; пайдаланушылардан жарнаманы басуды, веб-сайтқа кіруді және мақсатты әрекетті орындауды талап ете алады.

Сонымен, интернет-маркетинг сатып алушыларды тарту мен сату жөнінде бірнеше құнды ақпарат бере алады.

Интернет-маркетингтің негізгі шектеулер мен қауіпсіздік мәселелеріне тоқталсақ келесідей;

Интернет-маркетологтардың (жалпы жұртшылық сияқты) қиындықтарының бірі - көптеген интернет-өнімдер алаяқтық немесе алға жылжу болып табылады, яғни алдау арқылы қайсысын сатып алуға болатынын білуді қиындатады;

Интернет-сатушыларға ақша табуға көмектесу, соңғы бірнеше жылда өнім сапасы жақсарғанымен, этика нормалары әлі де сақталмайды;

Маркетолог аудиторияға әсер ету үшін тұтынушымен жеке қарым-қатынасты қолдана алмайды, өйткені маркетинг жарнама және жарнама әкелуі мүмкін ақпараттармен (веб-сайттар, блогтар және басқа арналар). толықтай негізделген.

Компанияларға және онлайн-бизнеске қатысатын тұтынушыларға қауіпсіздік мәселелері өте маңызды. Интернеттегі бизнеске қатысатын компаниялар үшін де, тұтынушылар үшін де ақпараттық қауіпсіздік маңызды. Көптеген тұтынушылар бұл туралы ойланбайды. Интернет арқылы заттарды сатып алыңыз, өйткені олар өздерінің жеке мәліметтері құпия болып қалады деп сенбейді.

Қазір халықтың 60 пайызы ірі сауда орталықтарындағы дүкендерден киім сатып алатынын ескерсек, оффлайн сауда мен онлайндағы кәсіпкерлікте алға жылжу байқалады. Еліміздегі кәсіпкерлердің сауаттылығы мен бүгінгі маркетингке қатысты осындай тұжырымдамалар қалыптастыруға болады. Дегенмен, тұтынушының таңдау еркі бар екенін ұмытпаған жөн. Интернет бренді әдетте онлайн және офлайн жарнаманы біріктіру арқылы брендтің жеке басын тануға қол жеткізеді.

Табысқа жету үшін интернет-маркетингтің нақты мақсаттарының болуы маңызды.

Қазіргі заманда интернет-маркетинг тауарлар мен қызмет көрсетулер, компаниядағы өзгерістер, жаңалықтар жайлы жаппай ақпарат таратудың тиімді құралы болып табылады, сондықтан кәсіпкерлер мен фирмалар өздерінің сайты арқылы тауарлар мен қызметтерді тұтынатын, тұтынғысы келетін әлеуетті тұтынушыларды таба алады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

Успенский И.В. ИНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГ Учебник.- СПб.: Изд-во СПГУЭиФ, 2003.

2 Брайан Халлиган, Дхармеш Шах Маркетинг в Интернете: как привлечь клиентов с помощью Google, социальных сетей и блогов – М.: «Диалектика», 2010. – С. 256.

3 Бекенова, А.С., Даулеткалиева, Г.Г. Интернет - маркетинг құралы. // Актуальные проблемы экономики Казахстана: Материалы Республиканской научно-практической конференции. - Уральск, 2009. - С.115-117..

4 Юсуп Карада : Прибыльный маркетинг

5 Голик В.С. Эффективность интернет-маркетинга в бизнесе – Дикта, 2008. – С. 196.

ПРИМЕНЕНИЕ МЕЖДУНАРОДНОГО ОПЫТА ВЫЯВЛЕНИЯ АНТИКОНКУРЕНТНЫХ ДЕЙСТВИЙ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

**Срымбетов Данияр Ойратович,
Мурсалов Адлет Айманович**

Академия государственного управления при Президенте республики
Казахстан

Научный руководитель:

Тулембаев Алижан Нуралиевич доктор PhD

На сегодняшний день, в Казахстане отсутствует утвержденная методика по выявлению картельных сговоров на товарных рынках, в рамках проекта по анализу международного опыта проанализированы индикаторы (показатели) и модели (методы), используемые для скрининга экономики и выявления отраслей экономики с большим риском антиконкурентного поведения.

Важно отметить, что распознавание экономики имеет двойную степень актуальности. Во-первых, распознавание отраслей, подверженных наличию антиконкурентного поведения заслуживает дополнительного внимания. Во-вторых, оно способствует сдерживанию нарушений антимонопольного законодательства и дестабилизации деятельности картелей.

Выбор стран для анализа международного опыта по определению секторов экономики, в которых присутствует наибольшая степень вероятности нарушений антимонопольного законодательства, был основан на рейтинге антимонопольных органов, согласно Глобальному обзору конкуренции (далее – Рейтинг) и наличия в данных странах методов (моделей) определения вероятности нарушений антимонопольного законодательства.

В Рейтинг включены только ведущие ведомства правоприменительная практика которых соответствует высоким мировым стандартам. Привлекаемые для работы по составлению Рейтинга эксперты оценивают эффективность деятельности каждого ведомства в таких областях как: контроль слияний, предупреждение и расследование картельных сговоров, злоупотреблений доминирующим положением, работа по адвокатированию конкуренции и др. По итогам 2017 года в Рейтинг вошли конкурентные ведомства 38 стран.

Среди 38 стран, включенных в Рейтинг, имеющих наиболее эффективные методы (модели) определения вероятности нарушений антимонопольного законодательства находятся такие страны как: Япония (4,5 звезды), Великобритания (4 звезды), Нидерланды (3,5 звезды) и Румыния (3 звезды).

Хотя сами модели (методы) в разных странах отличаются, процесс построения моделей этих стран по определению вероятности наличия нарушений антимонопольного законодательства идентичен. Процесс условно можно разделить на следующие этапы:

- 1) Определение перечня показателей (индикаторов), потенциально связанных с вероятностью существования нарушений;
- 2) Сбор статистической информации по каждому показателю;
- 3) Построение модели (в случае Нидерландов и Румынии состоит из двух шагов:
 - a. расчет показателя конкурентоспособности по каждому показателю;
 - b. агрегация показателей: построение сводного индекса конкурентоспособности);
- 4) Проведение расчетов по модели определения вероятности существования нарушений.

Например, в анализируемых странах для всех отраслей экономики применяется одна модель определения вероятности существования картелей и это логично с точки зрения основной цели моделей – ранжирование всех отраслей по вероятности существования картелей с помощью единого подхода.

Важно отметить, что основная деятельность антимонопольного органа заключается в распознавании и остановке деятельности картелей и предотвращении злоупотребления доминирующим положением компаниями. Постепенно органы власти и компании учатся на опыте предыдущих событий или решений и, кажется, используют эти знания, чтобы предвидеть поведение друг друга в будущем. Так как компании все больше узнают о практике обеспечения соблюдения конкуренции, антимонопольные органы должны внедрять новые методы, чтобы сохранять эффективность своей работы.

Предлагаем ввести аналогичную методику по выявлению картельных сговоров, для практического применения в Республике Казахстан.

РАЗВИТИЕ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ УМЕНИЙ КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ КЛЮЧЕВЫХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧАЩИХСЯ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Таймурзина Лаура Сериккызы

Атырауский государственный университет им. Х.Досмухамедова

Научный руководитель:

Утешкалиева Айгуль Мадениетовна

Кандидат педагогических наук

Сейчас образование в разных странах нацелено на формирование у детей ключевых компетенций. Но что же такое компетенции? «Компетенции - это общие способности к действиям, основанные на знаниях, опыте, ценностях и склонностях, которые человек развил в процессе учебной практики, и они связаны с улучшением собственных качеств и расширением прав и возможностей, которые позволяют человеку быть независимым, уметь справляться». [1]. Поэтому в любой отрасли и специальности востребованы творческие, активные, быстро обучаемые и любознательные люди. Человек должен уметь наблюдать за окружающим миром, анализировать происходящие события, самостоятельно предлагать оригинальные идеи и уметь их отстаивать.

Толчком, для внедрения обновлённого содержания образования в Республике Казахстан, является активация развивающей и исследовательской функции обучения.

Сейчас весь образовательный процесс обязан быть направлен на покорение наиболее высокой ступени образованности выпускников общеобразовательных школ. Компетентность выпускников должна быть достаточной для решения различных проблем, носящих творческий, исследовательский или практический характер. Достижение данной цели неразрывно связано с организацией с построением учебного процесса на основе исследовательской и познавательной активности. Для этого в образовательные программы обучающихся, вносятся корректировки для развития способностей, на основе исследовательской и познавательной деятельности. Одной из первых ступенек является начальная школа.

В современном обществе любой ребенок уже рождается с навыками исследовательского характера. Ведь в дошкольном и младшем школьном возрасте, всеми детьми движет желание самостоятельно познавать и исследовать все окружающие его предметы и явления. Начальная школа является основой не только базового образования, но и важнейшей ступенью и основой для дальнейшей жизни ребёнка. Ведь именно в младшем школьном возрасте по программе обновлённого образования- школа на представляет из себя основу для развития у детей исследовательских умений и навыков.

Во многих работах всеми известными педагогов и психологов ближнего и дальнего зарубежья, подчёркивается, что оригинальность мышления учеников начальных классов и активное творческое начало раскрываются и развиваются

именно в учебном процессе, которая несёт в себе исследовательскую и познавательную направленность.

Но что же такое исследовательская деятельность? Согласно словарю - это специально организованная, познавательная, творческая деятельность учащихся, результатом которой является формирование познавательных мотивов и которая имеет следующие характеристики:

- целенаправленность;
- активность;
- предметность;
- мотивированность;
- сознательность. [2]

В условиях перехода на программу обновлённого содержания образования: работа учителя над развитием исследовательских и познавательных умений учащихся обеспечивает: формирование УУД школьника, воспитание у учащегося ответственности за свой учебный опыт и принятие самостоятельных решений, а также за дальнейшее образование и духовно - нравственное развитие каждого индивида.

Современная система обновлённого образования в Республике Казахстан готовит детей к жизни в третьем десятилетии XXI века. Поэтому крайне важно предусмотреть знания, которые понадобятся детям в том возрасте, в котором они будут жить. В связи с этим необходимо дать детям возможность успешно овладеть необходимыми знаниями, умениями и навыками, а также развивать у детей исследовательскую и познавательную структуру деятельности.

Огромное количество детей, которые поступают в первые классы, находятся на самом начальном уровне интеллектуального и психологического развития. В основном у них преобладает наглядное мышление. При таком виде мышления господствует эмпирическая логика, а источниками знаний выступают чувственные ощущения связи вещей, основанные на практическом их использовании. Трудность введения ребенка в сферу науки и развитие самостоятельной исследовательской деятельности заключается в том, что если учителем материал будет преподнесен в виде уже готового ответа, без поисковой деятельности со стороны ребёнка, то знания, полученные таким путём, не приведут к изменению мышления ребёнка.

Благодаря тому, что на уроках учителем ведётся, работа над развитием исследовательских способностей, у детей развиваются следующие навыки: умение задавать вопросы, выдвигать гипотезы, проводить опыты, самостоятельно выполнять наблюдение и делать обоснованные выводы, работать с текстом и защищать свои идеи.

Считается, что исследовательские способности необходимо рассматривать как отдельный вид интеллектуальной деятельности. Она развивается в результате познавательной активности младших школьников на уроках, а также в поисковой деятельности. Многие утверждают, что исследовательская деятельность это показатель активности на уроках у любого

ребёнка. Но это убеждение ошибочно. Так как исследовательская деятельность помимо прочего включает в себя самоанализ полученных результатов.

По итогам необходимо строить прогноз на будущее, а также выдвигать план дальнейшей работы. На этом этапе вносятся корректировки модели исследовательского поведения. По истечении плановых сроков всё это необходимо проверить и закрепить на практике, а затем вновь оценить. Всё это помогает вывести исследовательскую активность учащихся на новый этап, а вся деятельность вновь повторяется, но уже с учётом внесённых корректировок и изменений.

Если по программе у нас идёт изучение новой темы, то в самом начале вначале необходимо поставить перед детьми цель, которую им необходимо достичь, далее дать указания о том, как осуществлять этот процесс и предоставить базовые представления (минимальные знания) о технике выполнения. Когда учащиеся работают с новой темой на практике, то формируют в себе новые знания, навыки и умения, используя свои первоначальные базовые знания и формируют, новые, недостающие при изучении нового материала.

Только давая школьникам новые задачи, но при этом, вооружая их базовыми знаниями для решения поставленных задач, только тогда обучение будет идти впереди развития. Но следует помнить, что развитие будет опираться не только на достижения в развитии, но и на его возможности в будущей жизни младших школьников.

Успешность обучения младших школьников и развитие у них исследовательских способностей всегда зависит от целенаправленного процесса, который подводит их к самоанализу впечатлений от окружающего мира и объектов в целом. А также выявлению отдельных свойств объектов и самому факту понимания и оценки отдельных их параметров, способности различных способов классификации этих объектов, а также осознанность своих действий при решении различных видов задач на уроках в начальной школе.

Поэтому современный учитель должен быть фасилитатором процесса обучения, а не просто передатчиком информации. Ведь во многих исследованиях было уже давно научно доказано, что одним из главнейших факторов развития у учащихся исследовательской активности, является не только активная деятельность на уроках, но и наличие в его окружении «идеала» творческой личности, которым должен выступать учитель. Даже в учебно – исследовательской деятельности в большинстве своём всегда преобладают те элементы, которые могут усваиваться только в прямом контакте с тем, кто сам способен творить.

Сейчас учитель, который работает по программе обновлённого образования, может научить своих учащихся даже тому, чего не умеет и не знает он сам. Учитель, конечно, может быть творцом, новатором и исследователем в какой-то области знаний, но не является носителем абсолютно всех знаний, которые существуют в мире. В условиях современного исследовательского обучения, учитель не обязан всегда знать точные и

развёрнутые ответы на все вопросы, но он обязан уметь исследовать различные проблемы и уже таким образом находить ответы на абсолютно любые вопросы, а самое главное - научить этому детей.

Таким образом, можно сделать вывод, что развитие исследовательских способностей на уроках в начальной школе, способствует сближению таких двух понятий как «образование» и «наука».

Развитие исследовательских умений как средство формирования ключевых компетентностей учащихся младшего школьного возраста напрямую зависят от организации самого процесса обучения и ежедневной учебной деятельности учащихся на уроках. Сейчас, главной обязанностью для любого учителя состоит в том, чтобы показать учащимся положительный результат их работы, увлечь детей, а также вселить в них веру в собственные возможности.

Литература:

1. Федоров А.Э., Метелев С.Е., Соловьев А.А., Шлякова Е.В. – Монография – «Компетентностный подход в образовательном процессе» - 2012 - с.190
2. Беликов В. А. – «Образование. Деятельность. Личность» - 2010, с 119

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА РЕПАТРИАЦИЯНЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕТТЕЛУІНІҢ КЕЙБІР ТЕОРИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ПРАКТИКАЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Уалиева Кундыз Арылбаевна

2 курс магистранты

Д.А. Қонаев атындағы Еуразиялық заң академиясы, Алматы қ.

Ғылыми жетекшісі:

Алжанкулова Светлана Абильдаходжаевна,

заң ғылымдарының кандидаты

Тәуелсіздік алған сәттен бастап ең күрделі мәселелердің бірі отаннан қашқан қазақ репатрианттарының қайту мәселесі болып табылады. Бұл мәселеде мемлекеттің мүдделілігі себептерінің бірі Қазақстан Республикасындағы демографиялық ахуалды жақсарту болып табылады. Қазақстандағы көші-қон саласындағы мемлекеттік саясаттың негізгі бағыты - бұл Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығы, Балтық жағалауы және ТМД елдерінен этникалық қазақтардың репатриациясы.

Қазақтардың Қазақстанға репатриациясы көп қырлы және күрделі, терең зерттеуді талап ететін өзінің тарихи тамыры мен салдары бар мәселе болып табылады. Соңғы жылдары қоғамдық әдебиетте қазақтардың Қытайдан Қазақстанға жалпы репатриациясының оң және теріс жақтарына әртүрлі көзқарастар айтылады. Біздің ойымызша, этникалық қазақтардың репатриациясы - бұл Қазақстан үшін оң құбылыс. Қазақтар біртұтас қазақ

этностының ажырамас бөлігі болып табылады және олардың көпшілігінің ұлттық сана-сезімінің жоғары деңгейі бар.

Практика көрсеткендей, Қытайда, Моңғолияда, Өзбекстанда тұратын көптеген шетелдік қазақтар ауыл шаруашылық саласында үлкен тәжірибесі бар екендігі анық. Тиісінше, репатриацияланған қазақтар Қазақстанның ауыл шаруашылығын дамытуда, олардың осы салада және ұқсас климаттық жағдайларда көп жылдық жұмыс тәжірибесі бар екендігі үлкен көмек көрсетуде. Шетелдік қазақтар қазақ тілін сақтап қалғандығын ескеру қажет, бұл Қазақстанда қазақ тілін дамыту үшін өте маңызды болып табылады. Алайда қазақ репатрианттарының қазақ қоғамындағы бейімделу процесі барысында теріс факторлары да кездесуде. Бұл - орыс тілін білмеу, дағдылардың болмауы, білімнің болмауы, жергілікті халықтың заңдарын, психологиясын, менталитеті мен мәдениетін білмеу.

Этникалық қазақтардың шетелден Қазақстан Республикасына қоныс аудару, бұл - мемлекеттің, сондай-ақ халықаралық құқықтың қаржы-экономикалық мүмкіндіктерін мен мүдделерін ескере отырып, сараланған тәсілдерді талап ететін күрделі процесс болып табылады. Осыған байланысты Қазақстан Республикасының Конституциясына сәйкес олардың заңды құқықтары мен мүдделері негізінде мәжбүрлі қоныс аударушыларды қабылдау және орналастыру бағдарламасын табысты іске асыру үшін ішкі құқықтық базаны жетілдіру өте маңызды [1, 57].

Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығы елдерінен келген ұлты қазақ адамдар экономикалық жағынан да, мәдени жағынан да көшіп келушілердің неғұрлым бейімделген санаты болып табылады. Бұдан басқа, ТМД шеңберінде түрлі әлеуметтік проблемаларға (зейнетақылар, білім беру, жұмысқа орналасу және т.б.) қатысты бірқатар құжаттарға қол қойылды. Сонымен қатар, азаматтықты алу және жойылу процесі жеңілдетіледі.

Қазақтар репатриациясының құқықтық аспектілері.

Репатриацияны құқықтық реттеудің құқықтық негіздері 1990 жылғы 25 қазандағы Мемлекеттік егемендік туралы декларацияда, 1991 жылғы 16 желтоқсандағы ҚР тәуелсіздігі туралы Конституциялық заңда, 1993 жылғы 28 қаңтардағы Егемен Қазақстанның бірінші Конституциясында, 1995 жылғы 30 тамыздағы Қазақстан Республикасының қолданыстағы Конституциясында қаланды. Декларация ерекше маңызға ие. Қазақ КСР Жоғарғы Кеңесі, Қазақстан халқының еркін білдіре отырып, республиканың барлық азаматтары үшін лайықты және тең өмір сүру жағдайларын жасауға ұмтыла отырып, республикада тұратын халықтардың достығын нығайту мен шоғырландырудың бірінші кезектегі міндеті деп санай отырып, адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясын және ұлттардың өзін-өзі анықтау құқығын мойындай отырып, қазақ халқының тағдыры үшін жауапкершілікті сезіне отырып, адамгершілік және демократиялық құқықтық мемлекет құруға бейілділігін негізге ала отырып, Қазақ Кеңестік Социалистік Республикасының егемендігін жариялайды және осы декларацияны қабылдайды.

1991 жылғы 16 желтоқсандағы Конституциялық Заңның 7-бабында: «Қазақстан Республикасының өз азаматтығы бар. Республика аумағынан кетуге мәжбүр болған және басқа мемлекеттерде тұратын барлық қазақтарға, егер бұл құрамына олар кіретін мемлекеттердің заңдарына қайшы келмесе, басқа мемлекеттердің азаматтарымен қатар Қазақстан Республикасының азаматтығын алу құқығы танылады. Қазақстан Республикасы көші-қон процестерін реттейді. Қазақстан Республикасы жаппай қуғын-сүргін, күштеп ұжымдастыру кезеңінде, басқа да адамгершілікке жатпайтын саяси әрекеттер нәтижесінде республика аумағынан кетуге мәжбүр болған адамдардың және олардың ұрпақтарының қайтып оралуына, сондай-ақ бұрынғы кеңестік республикалардың аумағында тұратын қазақтар үшін жағдай жасайды» делінген [2].

1993 және 1995 жылдардағы конституцияларда адамның Қазақстан аумағында еркін жүріп-тұру құқығы және тұрғылықты жерін еркін таңдау; республикадан және оның азаматтарынан шығу құқығы - республикаға еркін оралу құқығы сияқты ажырамас құқықтары мен бостандықтары бекітілген.

Көшіп-қонушылардың құқықтық мәртебесін тікелей реттейтін алғашқы заңнамалық акт Қазақстан Республикасының 1992 жылғы 26 маусымдағы «Иммигрант туралы» Заңы болды, ол сол кезде этникалық қазақтар Республикасына көші-қонды бағдарлы бағдарламалық қамтамасыз етуді реттеу және ұйымдастыру, босқындар үшін, отанына қайтып келген адамдар мен отбасылар үшін жаңа жерде қажетті өмір сүру жағдайларын жасау үшін құқықтық негіз болды [3].

Бұл заңның мақсаты қазақтардың шетелден қоныс аударуын ұйымдастыру болды, ол үшін арнайы иммиграциялық органдар құру, сондай-ақ ұлттық иммиграциялық қорды қалыптастыру жоспарланған. Ол сондай-ақ жыл сайынғы көшіп келу квотасын белгіледі. Қазақстан Республикасындағы көші-қон процестерін реттеу үшін 1990 жылы мынадай нормативтік актілер қабылданды: 1991 жылғы 20 желтоқсандағы «Азаматтық туралы» Қазақстан Республикасының Заңы, 1995 жылғы 19 маусымдағы «Қазақстан Республикасындағы шетел азаматтарының құқықтық жағдайы туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығы, Қазақстан Республикасы Президентінің 1996 жылғы 15 шілдедегі «Қазақстан Республикасында шетел азаматтарына және азаматтығы жоқ адамдарға саяси баспана беру тәртібі туралы» Жарлығы, Қазақстан Республикасы Президентінің 1996 жылғы 27 қыркүйектегі «Қазақстан Республикасының азаматтығына байланысты мәселелерді қарау тәртібі туралы» Жарлығы.

Сондай-ақ, 1997 жылғы желтоқсанда «Көші-қон туралы» Қазақстан Республикасының Заңы қабылданды. Заңның мақсаты көші-қон саласындағы қоғамдық қатынастарды реттеу, көші-қон процестерінің құқықтық, экономикалық және әлеуметтік негіздерін айқындау, сондай-ақ отанына қайтып келген адамдар мен отбасылар үшін жаңа жерде қажетті өмір сүру жағдайларын жасау болып табылады [4].

Тұжырымдамалық база айтарлықтай кеңейтілді, 1992 жылғы «Көшіп келу туралы» Заңның ережелерін едәуір кеңейтетін жаңа баптар енгізілді. Теориялық

тұрғыдан бұл заңда «репатриация» ұғымының өзгеруі. Мысалы, 1997 жылғы 13 желтоқсандағы № 1 бап жаңа редакцияда әскери тұтқындалған, қоныс аударған адамдардың, босқындардың, қоныс аударушылардың, оралмандардың репатриациясы ұғымы ретінде беріледі. Сонымен қатар, 2007 жылғы 12 қаңтардағы редакцияда репатриация қазірдің өзінде Қазақстан Республикасының азаматтарын Отанына ерікті немесе мәжбүрлеп қайтару ретінде қарастырылды. Осы Заңның негізінде қазақтың қоныс аударушылары алғаш рет ресми қоныс аударушы мәртебесін алды.

2000 жылғы 5 қыркүйекте Қазақстан Республикасының Көші-қон саясатының Тұжырымдамасы бекітілді, оған сәйкес оралмандардың қоныс аударуына және жергілікті қабылдануына, олардың тұрғылықты жеріне бейімделуіне жан-жақты жәрдем көрсетілуі тиіс. Оралманның жергілікті әлеуметтік ортаға табысты бейімделуі үшін жағдай жасау, қарулы қақтығыста аман қалған адамдарды психологиялық қалпына келтіру жөнінде шаралар қабылдау қажет. Жоғарыда айтылғандардың барлығы Қазақстандағы оралман мәселесін шешу үшін көші-қон саясатының неғұрлым міндетті басымдықтары ретінде айқындалған.

Ақырында, 2011 жылы 22 шілдеде Қазақстан Республикасында "Халықтың көші-қон туралы" жаңа заң қабылданды. Жаңа заң оралманды қоныстандыру өңіріне байланысты сараланған үстемелерді, базалық ставкаға белгіленген қосымша коэффициенттерді көздейді [5].

Қазақстан Республикасының аумағына өз бетінше келген және біздің елдің аумағына келген этникалық қазақтар оралманның иммиграциялық квотасына аумақтық ішкі істер бөлімінің Көші-қон полициясы басқармасына енгізу туралы өтініш берді. Комитет квотаға енгізуге келісім беру туралы шешімін алғаннан кейін шетелде этникалық қазақтардың қоныс аударуына жәрдем көрсетеді. Алайда, Қазақстанның дипломатиялық және консулдық өкілдіктері бұл үшін штаттық қызметкерлерді қарастырмаған. Жаңа заңға сәйкес, оралман енгізілген көші-қон квотасын ала алады, біржолғы жәрдемақы мен құралдар сатып қабылданғаннан кейін ғана Қазақстан Республикасының азаматтығын бойынша жеке басын куәландыратын құжаттарды көрсету, оның ішінде кәмелетке толған отбасы мүшелерін қоспағанда, отбасының ұлты қазақ емес мүшелерінен. Ал көшіп келу квотасына енгізілген оралманның Қазақстан Республикасының азаматтығын алудан бас тартқан жағдайда біржолғы төлемдер мен мүлікті сатып алуға қаражат есептелмейді және (немесе) төленбейді.

Бұл шаралар жұмыс күшінің артық екенін сезінетін өңірлерде шиеленісті жоюға көмектеседі. Осы Заң күшіне енгенге дейін келген отандастардың тұратын жері тек олардың өтініші бойынша ғана анықталған, бұл мемлекеттік реттеуді қиындатқан. Нәтижесінде репатрианттардың 60%-ға дейін айтарлықтай демографиялық қысымға ұшыраған Алматы, Жамбыл, Оңтүстік Қазақстан және Маңғыстау облыстарында шоғырланған. Қазақстан Республикасының азаматтығын алғандардың ішінде 98%-ын оралмандар құрайды.

Ғалым-құқықтанушылар, практикалар және мигранттардың өздері тиісті заңға тәуелді актілерді әзірлеу қажет деген пікірге ортақ. Жүргізілген талдау репатриация саласындағы заңнаманың эволюциясы көші-қон саясатының қазақстандық мемлекеттілікті дамытудың нақты кезеңіндегі басымдықтарына сәйкес, сондай-ақ құқық қолдану барысында туындайтын проблемалық салаларды шешу, көші-қон саласындағы заңнаманы одан әрі оңтайландыру және көші-қон процестерінің мазмұнын жетілдіру үшін жүргізілетінін көрсетеді.

Әдебиет:

1. Турегельдинова А.А. Қазақстан Республикасындағы көші-қон қатынастарын конституциялық-құқықтық реттеудің теориясы мен тәжірибесі // Әл-Фараби атындағы ҚазМУ хабаршысы. – 2018. - № 3-4. – Б. 57-62.
2. 1991 жылғы 16 желтоқсандағы «Қазақстан Республикасының тәуелсіздігі туралы» ҚР конституциялық Заңы // <http://adilet.zan.kz>
3. Қазақстан Республикасының 1992 жылғы 26 маусымдағы «Иммиграция туралы» Заңы [күші жойылған] // <https://tengrinews.kz/zakon>
4. 1997 жылғы 13 желтоқсандағы «Көші-қон туралы» Қазақстан Республикасының Заңы [күші жойылған] // <https://tengrinews.kz/zakon>
5. 2011 жылғы 22 шілдедегі «Халықтың көші-қон туралы» Қазақстан Республикасының Заңы // <http://adilet.zan.kz>

**МЕСТОРОЖДЕНИЕ АЛПЫС В ЦЕНТРАЛЬНОМ КАЗАХСТАНЕ,
КАК ЯРКИЙ ПРИМЕР КОЛЧЕДАННО-ЗОЛОТО-
ПОЛИМЕТАЛЛИЧЕСКОГО ОРУДЕНЕНИЯ**

Ходжимуратова Асем Тайлибаевна, магистрант
Каспийский общественный университет, г.Алматы

Научный руководитель:

доктор технических наук

Ратов Боранбай Товбасарович

***Аннотация:** Приведена краткая характеристика Майкаинского рудного района и геологического строения месторождения. Район рекомендуется как перспективный для поисков малообъемных месторождений руд золота, как коренных, так и золотоносных кор выветривания.*

***Ключевые слова:** Месторождение, золото, руды, колчеданное оруденение, коры выветривания.*

В Майкаинском рудном районе главное промышленное значение играют колчеданные золото-полиметаллические месторождения. Всего здесь отрабатывается около двух десятков месторождений, некоторые более 50 лет, 75% - открытым способом(1,2,3).

Месторождения рудного района известны с глубокой древности, кустарно отрабатывались до революции. В Майкаинском рудном поле известно более десяти промышленных месторождений.

Район месторождения Алпыс известен как горнодобывающий. В его пределах находится ряд колчеданных месторождений и рудопроявлений (Майкаин, Алпыс, Жиланды, Ессалган), силикатных кобальт-никелевых руд, строительных материалов.

Месторождение Алпыс расположено на сочленении Ангренсорской и Майкаинской структурно-формационных зон, в связи с чем в его строении принимают участие породы двух различных по генезису разрезов – междугового прогиба, сложенного терригенно-кремнистыми и флишоидными отложениями нижнего-среднего ордовика и одновозрастными вулканогенными отложениями с палеовулканическими постройками, вмещающими колчеданное полиметаллическое оруденение (Исмаилов Х.К., 2011).

Рудовмещающие отложения месторождения Алпыс представлены вулканитами кураминской свиты среднего ордовика, содержащими гидротермально-метасоматические образования серицит-кварцевого, каолинит-серицитового, пиррофиллит-серицит-кварцевого состава, образованные по вулканитам риодацитового и дацитового состава, в том числе и субвулканического облика.

В пределах рудного поля месторождения Алпыс выделяются две взаимосопряженные системы разломов – продольные, совпадающие с генеральным направлением структуры и поперечные к ним. Они взламывают структуру месторождения на отдельные секторы, блоки и создают в целом весьма сложный рисунок.

Продуктивной толщей рудного поля являются гидротермально-метасоматически измененные породы серицит-пиррофиллит-кварцевого состава, развитые по вулканитам андезидацитової формации кураминской свиты. Непосредственно на месторождении метасоматические образования слагают ядро антиклинальной куполовидной складки субмеридианального простираения.

Рудные тела на месторождении имеют линзообразную и пластообразную формы, простираение субмеридианальное, согласное с толщей вмещающих пород, углы падения крутые. Морфология рудных тел сложная, по падению и по простираению отмечаются резкие изгибы, раздувы и пережимы, апофизы и выклинивание.

На месторождении Алпыс выделено 2 крупных рудных тела (I и II), в которых сосредоточены основные запасы руд и металлов месторождения и ряд более мелких тел включающих незначительную долю общих запасов месторождения (Исмаилов Х.К., 2011). Рудные тела залегают согласно с вмещающими их метасоматитами. Общее простираение рудных тел устойчивое субмеридиональное. Падение I-го и II-го рудных тел юго-восточное, в основном крутое 60-89°, с выполаживанием до субгоризонтального и обратного на флангах.

На месторождении выделяются первичные сульфидные и окисленные руды.

Окисленные руды выделены в I-ом рудном теле, которое выходило на поверхность. Зона окисления распространяется максимум до глубины 50 м.

Первичные сульфидные руды сложны по минералогическому составу. Среди них выделяются сплошные (массивные) и вкрапленные.

Сплошные руды сложены преимущественно сульфидами с баритом или без него. Во вкрапленных рудах на долю сульфидов приходится незначительная часть, а основная их масса представлена нерудными минералами.

Вкрапленные руды распространены повсеместно как по падению, так и по простиранию рудных тел, но преимущественно висячем - лежащем боках рудных тел, или сменяют сплошные руды на глубине. Переход сплошных руд во вкрапленные и вкрапленные во вмещающие породы постепенный и устанавливается по результатам опробования.

Размеры рудных тел по простиранию и падению от нескольких метров до первых сотен метров. Мощность изменяется от 1-3 до 10-15 м, реже 30-50 м.

Средние содержания полезных компонентов составляют: золота – до 2,33 г/т, серебра – до 46,13 г/т, меди – 1,77%, цинка – 1,06%, барита – 6,14%, сульфидной серы – 22,82 %.

Ценными компонентами руды являются золото, серебро, медь, цинк и, в меньшей степени, барит. Содержание свободного золота в руде (более 70%). Медь и цинк, в основном, находятся в сульфидной форме.

Основными рудными минералами являются: пирит (10-60%), сфалерит (10-40%), халькопирит (до 20%), блеклая руда (0-10%), галенит (0-15%), борнит (0-5%). Кроме этого, присутствуют халькозин, ковеллин, гидроокислы железа, рутил. Из редких минералов в барит-полиметаллическом типе руд присутствует очень мелкая (тысячные доли мм) вкрапленность серебристого золота (электрума). Жильным минералом рудной стадии является барит. Основными породообразующими минералами являются кварц и серицит. В единичных зернах отмечается хлорит карбонат.

По текстурным особенностям можно выделить массивные, гнездово- и прожилково-вкрапленные руды.

Золотосодержащие колчеданно-барит-полиметаллические руды характеризуются целым комплексом типоморфных элементов-примесей, из которых промышленный интерес могут представлять селен, теллур, кадмий, индий.

На поверхности палеозойских пород сохранилась от размыва кора выветривания площадного типа средней мощностью 23 м (4,5). Четко проявленной зональности в разрезе элювия не наблюдается. Содержание золота в окисленных рудах в среднем по месторождению составляет 11,7 г/т.

В целом Майкаинский рудный район обладает перспективами выявления новых мелких или перекрытых золото-колчеданных месторождений существенно золотых руд. В районе также имеются перспективы обнаружения новых золоторудных объектов связанных с линейными корами выветривания и

зонами окисления колчеданных золотосодержащих руд. На всей территории района сохранились преимущественно линейные и линейно-трещинные образования. Лучшая сохранность площадных кор выветривания отмечается в Майкаинском районе. Высокая золотоносность коренных пород в этих районах определяет вероятность формирования гипергенных месторождений золота.

Литература.

1. Месторождения золота Казахстана. Алматы. 2014. 298 с.
2. Золотоносные коры выветривания Казахстана. Алматы. 2014. 174 с
3. Минерагения мезозой-кайнозоя Казахстана. Алматы, 2012.
4. Глубинное строение и минеральные ресурсы Казахстана. Металлогения. Алматы, 2002.
5. Металлогения Казахстана. Рудные формации. Месторождения руд золота. Алма-Ата. 1980.
6. Минерагеническая карта Казахстана, масштаба 1:1000000. Объяснительная записка. Алматы-Астана, 2007.

Научно-методический центр «ZIAT»

«ZIAT» Ғылыми-әдістемелік орталығы

**«ҚАЗІРГІ ҒЫЛЫМ МЕН БІЛІМНІҢ НЕГІЗГІ АСПЕКТІЛЕРІ»
атты қашықтықтан өткізілген Республикалық магистранттар мен жас ғалымдар
конференциясының материалдар жинағы**

**Сборник материалов
Республиканской дистанционной конференции магистрантов и молодых ученых
«КЛЮЧЕВЫЕ АСПЕКТЫ СОВРЕМЕННОЙ НАУКИ И ОБРАЗОВАНИЯ»**

Нұр-Сұлтан қ., наурыз 2020
